ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΠΜΣ Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

Κατεύθυνση νεότερης και σύγχρονης ιστορίας

διπλωματική εργασία:

Φεντερασιόν (1909-1918),

Πολιτική δράση και εθνικό ζήτημα

Γιώγου Ξένια

Α.Μ. 1110Μ035

Σύμβουλος Σπουδών

Νίκος Θεοτοκάς

Αθήνα 2013

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή σελ.4

2. Η επανάσταση των Νεότουρκων σελ.9

3. Η σοσιαλιστική κίνηση στα Βαλκάνια πριν από την ίδρυση της Φεντερασιόν σελ.12

4. Τα συνδικάτα στη Θεσσαλονίκη, οι σοσιαλιστές και οι Εβραίοι σελ.17

5. Εργατικός Σύνδεσμος Θεσσαλονίκης σελ.18

6. Η ίδρυση της Φεντερασιόν σελ.21

7. Σύνδεση της Φεντερασιόν με τη Β' Διεθνή σελ.27

8. Έντυπα της Φεντερασιόν σελ.31

9. Ιδεολογικές επιρροές της Φεντερασιόν σελ.34

10. Το Πρόγραμμα και οι κυριότεροι εκπρόσωποι της Φεντερασιόν σελ.38

11. Φεντερασιόν και ξέσπασμα νεοτουρκικού κινήματος σελ.43

12. Στροφή νεοτουρκικού κινήματος και Φεντερασιόν σελ.47

13. Η απεργία των καπνεργατών σελ.55

14. Συμβολή της Φεντερασιόν στην ίδρυση της ΓΣΕΕ

..... σελ.57

15. Συμβολή της Φεντερασιόν στην ίδρυση του ΣΕΚΕ . σελ.64

16. Στάση της Φεντερασιόν απέναντι στην Ιταλική επίθεση στην Τουρκία σελ.71

17. Φεντερασιόν και Εθνικό ζήτημα σελ.77

18. Το Μακεδονικό Ζήτημα πριν από την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων σελ.85

19. Βαλκανικοί πόλεμοι και Φεντερασιόν σελ.89

20. Η Βαλκανική Ομοσπονδία σελ.97

21. Βιβλιογραφία σελ.103

Εισαγωγή

Θέμα της διπλωματικής εργασίας είναι η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης. Η Φεντερασιόν ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1909 και λειτούργησε ως το 1918.[1] Το επίσημο όνομα της Φεντερασιόν ήταν *«Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης»* και ο ρόλος της ήταν πολύ σημαντικός στην ανάπτυξη του ελληνικού εργατικού και σοσιαλιστικού κινήματος στην περιοχή, γι'αυτό και επάξια κατέχει σημαντική θέση στην ιστορία του.

Η ιστορία της Φεντερασιόν περνάει από δυο διαφορετικές φάσεις, ανάλογα σε ποια επικράτεια ανήκε η Θεσσαλονίκη. Η πρώτη φάση της οργάνωσης ξεκινάει με την ίδρυσή της το 1909 έως το 1912, όταν η περιοχή ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και η δράση της αναπτύχθηκε σε συνάρτηση με τις ιδιόμορφες συνθήκες της πολυεθνικής πόλης.[2] Με την ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στον ελληνικό κορμό, αρχίζει η δεύτερη φάση, καθώς η Φεντερασιόν συνδέεται αποκλειστικά πια με το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα. Η φάση αυτή ολοκληρώνεται το 1918 με τη δημιουργία του ΣΕΚΕ. Η Φεντερασιόν παύει τυπικά να υπάρχει σαν αυτοτελής οργάνωση και αποτελεί το τμήμα Θεσσαλονίκης του ΣΕΚΕ.[3]

Η Φεντερασιόν βρέθηκε στο κέντρο ενός πολύπτυχου σχέσεων σε μια εποχή μεταβατική και διαμορφωτική.[4] Ήταν η μόνη σοσιαλιστική οργάνωση στον ελλαδικό χώρο και τη Μακεδονία που διέθετε μια πραγματική λαϊκή βάση, είχε στενές σχέσεις με τις σοσιαλιστικές οργανώσεις και τα

---

[1]Αντώνης Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η σοσιαλιστική νεολαία, τα καταστατικά τους*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1985,σελ.14

[2]Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών (ΚΜΕ), *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν» Θεσσαλονίκης (1909-1918), Ζητήματα γύρω από τη δράση της*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1989, σελ.19

[3]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.19

[4]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.15

κόμματα που δρούσαν στο χώρο των Βαλκανίων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ήταν μέλος της Σοσιαλιστικής Διεθνούς και συνακόλουθα έπαιξε σημαντικό ρόλο απέναντι στο κίνημα των Νεότουρκων και στους Βαλκανικούς Πολέμους.[5] Ύστερα από το 1913 και μέχρι το 1918, έπαιξε σπουδαίο καθοδηγητικό ρόλο στο εργατικό κίνημα, κυρίως γιατί συγκέντρωνε περισσότερη σοσιαλιστική πείρα.[6]

Φιλοδοξία της συγκεκριμένης εργασίας είναι να συμβάλλει έστω και λίγο στη μεγάλη συζήτηση γύρω από τη γένεση του εργατικού κινήματος στη χώρα μας και τη συνεισφορά της Φεντερασιόν σε αυτό. Το καινούργιο στοιχείο που αναδεικνύεται είναι η στάση και η δράση της Φεντερασιόν όπως εκείνη καρκινοβατούσε σε τόπους και τρόπους άγνωστους και ενώ όλα γύρω της αλλάζαν διαρκώς. Μέσα από την παρουσίαση της Φεντερασιόν, θα δούμε να σκιαγραφείται η κοινωνία των Βαλκανίων στις αρχές του 20ου αιώνα, να αναδεικνύεται η πολυεθνικότητα της περιοχής, αλλά και οι παράγοντες που επέδρασαν και τελικά διαμόρφωσαν το σημερινό βαλκανικό χάρτη. Θα παρουσιαστούν τα εναλλακτικά σενάρια που υποστηρίχθηκαν και οι αιτίες που δεν επέτρεψαν την εφαρμογή τους. Σκοπός της εργασίας είναι, μέσα από τη μελέτη των τομών στο ιστορικό γίγνεσθαι, να διερευνηθεί η επίδραση αυτών στους διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής. Θα παρακολουθήσουμε ακόμα πώς η ανεπαρκώς ή και στρεβλά καθοδηγημένη εργατική τάξη ηττήθηκε υπό το βάρος των εθνικών ανταγωνισμών και συμφερόντων. Τέλος, θα διαπιστώσουμε ότι η ανάγκη μπορεί να γίνει αναγκαιότητα, ως αναπόφευκτη επιταγή χωρίς περιθώρια επιλογής, και να δώσει λύση εκεί που δεν φαίνεται να υπάρχει.

---

[5] *Α.Λιάκος, Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.16
[6] Γιάνης Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού κινήματος*, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1972, σελ.236

Πέρα από τη χρήση των σχετικών με το θέμα εγχειριδίων, άρθρων, πρακτικών συνεδρίων, καταστατικών κλπ. σημαντική θέση στη συγγραφή της παρούσας εργασίας κατέλαβε η μελέτη και αξιοποίηση των αρχείων της Διεθνούς, που εντόπίστηκαν από τη γράφουσα στο Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας στο Άμστερνταμ (International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam) είτε σκόρπια, είτε σε τόμους, όπως το Ενημερωτικό Δελτίο του Διεθνούς Σοσιαλιστικού Γραφείου (Bulletin of the ISB). Τα αρχεία αυτά ήταν ουσιώδη γιατί αποτύπωναν και τη δράση της Διεθνούς γενικά, τις αποφάσεις που έπαιρνε για κάθε ζήτημα και τις κατευθύνσεις που έδινε στα κόμματα-μέλη της, αλλά και γιατί περιείχαν και τη δραστηριότητα, τον προβληματισμό και τα αδιέξοδα των ίδιων των μελών-κομμάτων (συμπεριλαμβανομένης και της Φεντερασιόν), που καταγραφόταν μέσα από τις αναφορές και την αλληλογραφία των σοσιαλιστικών-σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων προς το ΔΣΓ.

Ένα Παγκόσμιο Ενημερωτικό Δελτίο (Bulletin) ως όργανο συντονισμού, που να κρατάει ενήμερα τα συνδεδεμένα κόμματα σχετικά με τα σημαντικότερα έγγραφα και ανακοινώσεις, ήταν στα σχέδια του ΔΣΓ από την εποχή της δημιουργίας του.[7] Στις 18 Μαίου 1901 στάλθηκε εγκύκλιος στους αντιπροσώπους του ΔΣΓ από τον τότε Γραμματέα του, Victor Serwy, που τους ενημέρωνε ότι μέχρι την έκδοση ένος τέτοιου δελτίου, οι σημαντικές πληροφορίες θα διαβιβάζονταν μέσω της εφημερίδας των Βέλγων εργατών, *Le*

[7]International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, Bulletin périodique du Bureau Socialiste International = Periodisches Bulletin des Internationalen Socialistischen Bureau = Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, Published Bruxels, Genève, Series: Histoire de la Internationale, 23, Call number IISG 2K 16066, Re-édition en facs. (Genève: Minkoff Reprint, 1979), 1(1909)-5(1913/14):No.11, σελ.9

Peuple, κάτω από τον τίτλο: «Δελτιο Σοσιαλιστικής Διεθνούς» ("International Socialist Bulletin").[8]

Το Δεκέμβριο του 1901, λόγω έλλειψης επαρκούς χρηματοδότησης το σχέδιο εγκαταλείφθηκε προσωρινά και αποφασίστηκε η συνέχιση της χρήσης των μεγάλων σοσιαλιστικών εφημερίδων για την δημοσίευση των επίσημων εγγράφων και της αλληλογραφίας της Διεθνούς στα γαλλικά, γερμανικά, αγγλικά και ολλανδικά.[9] Στην εφημερίδα Le Peuple προστέθηκε και η L' Avenir Social, θεωρητικό όργανο του βέλγικου εργατικού κόμματος, η οποία εξέδιδε τακτικά το μεγαλύτερο μέρος της αλληλογραφίας που λάβαινε από το ΔΣΓ.[10]

Τον Φεβρουάριο του 1905, όταν Γραμματέας της Διεθνούς έγινε ο Καμίλ Υσμάν, έθεσε ως πρώτιστο καθήκον τη δημοσίευση του Ενημερωτικού Δελτίου.[11] Σε συνεδρίαση του ΔΣΓ το 1906 ανέφερε: *«Οι δεσμοί που υπάρχουν ανάμεσα στα συνδεδεμένα κόμματα δεν είναι αρκετά στενοί και οι επαφές μεταξύ τους, αντί να είναι τακτικές έχουν γίνει αρκετά τυχαίες. Τα κόμματα-μέλη δεν ενημερώνονται έγκαιρα για τη δουλειά που πραγματοποιείται από τη Γραμματεία, λόγω των προβλημάτων στην αλληλογραφία. Από την πλευρά του το ΔΣΓ έχει βρεθεί πολλές φορές σε άγνοια για τις εκδηλώσεις που έλαβαν χώρα από τα συνδεδεμένα μέλη σε τέτοια έκταση που η συντονισμένη δράση σε μια δεδομένη στιγμή θα μπορούσε κάλλιστα να εμποδιστεί».*[12]

---

[8]Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, ό. π., σελ.9
[9]Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, ό. π., σελ.9
[10]Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, ό. π., σελ.9
[11]Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, ό. π., σελ.9
[12]Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, ό. π., σελ.9

Με παντελή έλλειψη οικονομικών μέσων, ο Καμίλ Υσμάν, ως πρώτο βήμα για την καθιέρωση μόνιμης σχέσης ανάμεσα στους αντιπροσώπους του ΔΣΓ και τις Γραμματείες των συνδεδεμένων κομμάτων, άρχισε κάθε μήνα τη διανομή πολυγραφημένων αναφορών, αρχικά στα γαλλικά και μετά το 1906 επίσης και στα γερμανικά.[13] Αυτές οι μηνιαίες αναφορές ήταν ο πρόδρομος του επίσημου Ενημερωτικού Δελτίου (Bulletin), το οποία πήρε σάρκα και οστά το 1909.[14]

Η περιοδική έκδοση του ενημερωτικού Δελτίου του ΔΣΓ, που τυπώθηκε σε 3 γλώσσες (γαλλικά, γερμανικά και αγγλικά), έγινε το κύριο κανάλι μετάδοσης πληροφοριών και ένα απαραίτητο εργαλείο για το συντονισμό της δράσης των κομμάτων της Β΄ Διεθνούς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.[15] Με χρονολογική και θεματική παρουσίαση στο Ενημερωτικό Δελτίο μπορεί κανείς να βρει μέρος της αλληλογραφίας του ΔΣΓ, αναφορές, γεγονότα και συμβάντα που σηματοδότησαν τον σοσιαλιστικό αγώνα, εγκυκλίους, προκηρύξεις πρακτικά συνεδριάσεων, αποτελέσματα εκλογών, στοιχεία για γενικές απεργίες κλπ. από όλο τον κόσμο. Μέσα σε έναν τέτοιο τόμο (Bulletin of the ISB), αλλά και σε μεμονωμένες σελίδες από τα Αρχεία της Β' Διεθνούς που βρίσκονται στο Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας στο Άμστερνταμ βρέθηκαν από τη γράφουσα ντοκουμέντα που αφορούσαν και τη Φεντερασιόν. Το υλικό αυτό ενσωματώθηκε στην παρούσα εργασία.

---

[13]Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, ό. π., σελ.9
[14]Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, ό. π., σελ.9
[15]Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, ό. π., σελ.10

Η επανάσταση των Νεότουρκων

Η ίδρυση της Φεντερασιόν συνδέεται με το κίνημα των Νεότουρκων (1908) που οργανώθηκε και ξέσπασε στη Θεσσαλονίκη.[16] Η νεοτουρκική επανάσταση είχε τις ρίζες της στις μεταρρυθμιστικές απόπειρες Τούρκων διανοούμενων, πολιτικών και νεωτεριστών σουλτάνων, που επιχειρήθηκαν κατά καιρούς στο πλαισιο της μακραίωνης οθωμανικής ιστορίας και που στόχος τους ήταν ο εκσυγχρονισμός της δομής της κρατικής μηχανής, η τόνωση της μουσουλμανικής εθνικής συνείδησης και η αποτροπή μιας βίαιης λύσης του Ανατολικού Ζητήματος.[17] Οι προσπάθειες αυτές κατευθύνονταν κυρίως από τη ραγδαία επιδείνωση της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης της χώρας, που είχε τα βαθύτερα αίτιά της στο τέλος των κατακτητικών πολέμων, στη ριζική αλλαγή των διοικητικών θεσμών, στην παρουσία ανίκανων και διεφθαρμένων σουλτάνων και διοικητικών οργάνων, στην οικονομική στασιμότητα της οθωμανικής αυτοκρατορίας με την ταυτόχρονη διείσδυση της ευρωπαϊκής αποικιοκρατικής πολιτικής και τέλος στη στρατιωτική αποδιοργάνωση και στη διάβρωση του θεσμού των γενιτσάρων.[18]

Στις αρχές του εικοστού αιώνα η Θεσσαλονίκη έγινε φωλιά συνομωσιών εναντίον του Αβδούλ Χαμίτ[19]. Πολλοί Μουσουλμάνοι θορυβήθηκαν από την απώλεια της Ελλάδας, της Σερβίας, της Βοσνίας και της Βουλγαρίας και την ολοένα μεγαλύτερη παρέμβαση των ευρωπαϊκών Δυνάμεων στη ζωή της αυτοκρατορίας και αιτήματα για μεταρρυθμίσεις,

[16]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.236
[17]Κ.Βακαλόπουλος, *Νεότουρκοι και Μακεδονία (1908-1912)*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1988, σελ.39
[18]Κ.Βακαλόπουλος, *Νεότουρκοι και Μακεδονία...*, *ό.π.*, σελ.177
[19]Mark Mazower, *Θεσσαλονίκη Πόλη των φαντασμάτων*, μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σελ.328

συνταγματικές ελευθερίες και αναζωογόνηση της αυτοκρατορίας, που ήταν σε λήθαργο τριάντα χρόνια, ανανεώθηκαν.[20] Συμπιεσμένη οργή και φοβερή μαχητικότητα εξερράγη σαν ηφαίστειο μόλις ανατράπηκε το καθεστώς του Χαμίτ.[21] Πολλοί σχολιαστές είδαν την επανάσταση των Νεότουρκων σαν γέννημα της πόλης, θεωρώντας τον κοσμοπολιτισμό, τους στενούς δεσμούς με την Ευρώπη, καθώς και τον μεγάλο εβραϊκό και ντονμέδικο[22] πληθυσμό της ως υπεύθυνους για τις μεγάλες αλλαγές στην αυτοκρατορία στα 1908. Μάλλον είναι πιο κοντά στην αλήθεια πως οι εξωτερικές παρεμβάσεις ήταν πιο ανησυχητικές και η αυτοκρατορική εξουσία αμφισβητούνταν πιο έντονα στην ευρωπαϊκή Τουρκία.[23]

Προτού καν σχηματισθεί το παραμικρό κίνημα, μια σειρά απεργίες και στάσεις εργασίας αναστάτωσαν το καλοκαίρι.[24] Πρώτα απήργησαν οι εργάτες στο λιμάνι, μετά στον τηλέγραφο, στα καπνεργοστάσια, στις ζυθοποιίες, οι κεραμοποιοί, οι εμποροϋπάλληλοι, οι ραφτάδες, οι μαραγκοί, οι σιδεράδες, οι σιδηρόδρομοι, αλλά και οι υπάλληλοι του δημοσίου.[25] *«Οι πρώτες μέρες μετά την επανάσταση χαρακτηρίζονται από πυκνή κοινωνική διεργασία. Στα εργαστήρια, στα εργοστάσια, στα εμπορικά, στις τράπεζες, οι μισθωτοί αφήνουν τη δουλειά τους και διαδηλώνουν ενάντια στο αφεντικό και στον προϊστάμενο»*,

---

[20]M.Mazower, *Θεσσαλονίκη Πόλη...*, ό.π., σελ.328
[21]M.Mazower, Θεσσαλονίκη Πόλη..., ό.π., σελ.344
[22]Ντονμέδες: Ήταν απόγονοι των Σεφαρδιτών Εβραίων που ζούσαν στην Ισπανία και την Πορτογαλία (Ανδαλουσία) για αιώνες, μέχρι που οι Μουσουλμάνοι Άραβες έχασαν τον έλεγχο της Ανδαλουσίας από τους Χριστιανούς. Οι Χριστιανοί έδωσαν στους Εβραίους την δυνατότητα επιλογής μεταξύ θανάτου, αλλαξοπιστίας, και την εξορία, έτσι βρήκαν το άσυλο και την ευτυχία τους στις Οθωμανικές χώρες του Σουλτάνου και στην πόλη της Θεσσαλονίκης κατά τη διάρκεια του 1492.
[23]M.Mazower, *Θεσσαλονίκη Πόλη...*, σελ.329
[24]M.Mazower, *Θεσσαλονίκη Πόλη...*, ό.π., σελ.345
[25]M.Mazower, *Θεσσαλονίκη Πόλη...*, ό.π., σελ.345

γράφει ο Ριζάλ[26]. Γι' αυτό, η Θεσσαλονίκη εκείνη την εποχή δεν ήταν μόνο κέντρο πολιτικών ζυμώσεων, αλλά έζησε και αξέχαστες μέρες λαϊκού ξεσηκωμού.[27]

Η νεοτουρκική επανάσταση οδήγησε σε ένα άλλο επίπεδο το νεογέννητο εργατικό κίνημα. Το νεοτουρκικό Κομιτάτο στην προσπάθειά του να κινητοποιήσει τις μάζες ενάντια στην αντίδραση, αλλά και στη σύμμαχή της δυτικοευρωπαϊκή ιδίως επιρροή, ανέχτηκε και υποβοήθησε σε αρκετές περιπτώσεις τις απεργίες.[28] «*Οι απεργοί κυριαρχούν στην πόλη*», αναφέρει μια έκθεση του γαλλικού προξενείου συνταγμένη στα τέλη Αυγούστου 1908[29]. Ο τρόπος που ξετυλίγονταν αυτές οι απεργίες στη Θεσσαλονίκη, σύμφωνα με περιγραφή των «στενών»[30], ήταν ιδιαίτερος, *«ανατολικός»*. Την προηγούμενη μέρα μαζεύονταν οι εργάτες και έδιναν το λόγο τους ότι την επομένη θα κάνουν απεργία. Έφτιαχναν σημαίες, έπαιρναν λατέρνες και ζουρνάδες και άρχιζαν να διαδηλώνουν, είτε πεζοί, είτε με αμάξια και άλογα.[31] Φώναζαν το σύνθημα *«Γιασασίν μιλιέτ»* (ζήτω ή αυτονομία των εθνοτήτων), περνούσαν από τους κεντρικούς δρόμους και την πλατεία Ελευθερίας, σταματούσαν μπροστά στον Ανβέρ μπέη και τον επευφημούσαν.[32] Το άλλο πρωί επιτροπή πήγαινε στους

---

[26]Ιωσήφ Νεχαμά-διευθυντής των σχολείων της Alliance ("Alliance Israelite Universalle"), βαθιά επηρεασμένος από την σύγχρονη του γαλλική κουλτούρα άλλα και από τους ισραηλίτες μυστικούς του Μεσαίωνα. Τα σχολεία της Alliance, που ιδρύονται στα 1873, παίζουν πρωταρχικό ρόλο στη διείσδυση της ευρωπαϊκής σκέψης στα πλαίσια της ισραηλίτικης κοινότητας.

[27]Κωστής Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία του κινήματος της εργατικής τάξης*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1985, σελ.339

[28]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.339

[29]Κ.Μοσκώφ, Εισαγωγικά στην ιστορία..., ό.π., σελ.338-339

[30]Βούλγαροι σοσιαλιστές -το πιο πρωτοπόρο τμήμα της σοσιαλδημοκρατίας στα Βαλκάνια. Το 1891 ιδρύεται το Εργατικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Βουλγαρίας. Το 1903 διασπάται στην τάση των «Στενών» (επαναστάτες) και σε εκείνη των «Φαρδιών» (ρεφορμιστές).

[31]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.39

[32]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.39

εργοδότες.[33] Το κύριο αίτημα ήταν οι αυξήσεις των μισθών.[34] Οι σοσιαλιστές ενεργοποιούνταν.[35]

Οι πολιτικές «ελευθερίες» που έδωσαν οι Νεότουρκοι ήταν λογικό να ξυπνήσουν στις εθνότητες που ζούσαν στην Τουρκία ένα αίσθημα χειραφέτησής.[36] Πολιτικοί σύλλογοι άρχισαν να δημιουργούνται. Οι Έλληνες ίδρυσαν τον Εθνικό Πολιτικό Σύνδεσμο. Οι Εβραίοι τις δικές τους Λέσχες. Οι Βούλγαροι το Κέντρο των συνταγματικο-δημοκρατικών.[37]

Η σοσιαλιστική κίνηση στα Βαλκάνια πριν από την ίδρυση της Φεντερασιόν

Στα Βαλκάνια, από τη δεκαετία του 1870, άρχισαν να δημιουργούνται ευνοϊκές περιστάσεις για τις σοσιαλιστικές ιδέες, οι οποίες ακολούθησαν την αριθμητική αύξηση του προλεταριάτου. Ιδρύθηκαν σοσιαλιστικοί όμιλοι διανοούμενων και φοιτητών που ζύμωναν τις επαναστατικές ιδέες, διέδιδαν τη μαρξιστική θεωρία και μετέφραζαν τα έργα των σοσιαλιστών συγγραφέων.[38]

Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το σοσιαλιστικό κίνημα παρουσίασε ανάπτυξη ιδιαίτερη για κάθε εθνότητα, με πιο καθυστερημένο το τουρκικό στοιχείο.[39] Την πρωτοβουλία της διάδοσης του σοσιαλισμού και της οργάνωσης των εργατών πήραν αρχικά οι Βούλγαροι σοσιαλιστές, που ήταν το πιο

---

[33]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.39
[34]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.39
[35]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.40
[36]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.236
[37]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.236
[38]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.34
[39]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.35

πρωτοπόρο κομμάτι της σοσιαλδημοκρατίας στα Βαλκάνια.[40] Το «*Εργατικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Βουλγαρίας*» *(ΕΣΔΚΒ)* ιδρύθηκε το 1891.[41] Το 1903 διασπάστηκε σε 2 τάσεις: στους επαναστάτες *(«στενοί»)* και τους ρεφορμιστές *(«φαρδιοί»)*.[42] Στα 1905, η τάση των «*αναρχοφιλελεύθερων*» αποχωρίστηκε από τους «στενούς», οι οποίοι αποτέλεσαν τους κεντριστές της βουλγαρικής σοσιαλδημοκρατίας.[43] Υποστήριζαν την ένωση όλων των τάσεων με ιδεολογικό συμβιβασμό. Οι «στενοί» είχαν όργανό τους την εφημερίδα *Ραμπότνιτσεσκι Βέστνικ*.[44] Το 1908 οι «αναρχοφιλελεύθεροι» δημιούργησαν μαζί με τους «φαρδιούς» το «Ενιαίο Κόμμα», στο οποίο αποτελούσαν την αριστερή πτέρυγά του. Είχαν όργανα την εφημερίδα *Προλετάριι* και το περιοδικό *Νατσιάλο*.[45] Το 1894 ιδρύθηκε στο Βέλες (βιλαέτι του Κοσσόβου, σημ. Σκόπια) η «*Σοσιαλιστική Οργάνωση*» του Γκλαβίνωφ, με 65 μέλη.[46]

Στα 1894 δημιουργήθηκε στο Βέλες μαρξιστικός όμιλος.[47] Αποτελούνταν από νέους δασκάλους και εργάτες που επηρεάζονταν από συμπολίτες τους μετανάστες στη Σόφια. Οι τελευταίοι είχαν οργανωθεί σε σοσιαλδημοκρατικές ομάδες από το 1892.[48] Ο κύκλος αυτός διαλύθηκε 4 μήνες μετά.[49] Στα 1895 αναδιοργανώθηκε -πάντοτε κάτω από την επιρροή της βουλγαρικής σοσιαλδημοκρατίας και κυρίως των «στενών», το «*Μακεδονικό Επαναστατικό Κέντρο*» *(*αλλιώς και *Σοσιαλιστική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση)*. Το «Μακεδονικό Επαναστατικό Κέντρο» επρόκειτο να αναπτύξει κυρίως

---

[40]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.36
[41]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.34
[42]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.34
[43]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.34
[44]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.34
[45]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.35
[46]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.36
[47]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.335
[48]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.336
[49]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.336

ιδεολογική δραστηριότητα.[50] Τον Οκτώβρη του 1908 αναδιοργανώθηκε το *«Μακεδονικό Επαναστατικό Κέντρο»*, και ονομάστηκε *«Σοσιαλδημοκρατικό Κέντρο».*[51] Τον Ιανουάριο του 1909 συνέβαλε καθοριστικά στην ίδρυση εργατικών συνδικάτων, όπου συνυπήρχαν Τούρκοι, Αλβανοί, Έλληνες, Σλαβομακεδόνες και βλαχόφρονες εργάτες στο Βέλες, στο Μοναστήρι, στη Θεσσαλονίκη, στην Καβάλα και την Ξάνθη.[52]

Η αρμένικη σοσιαλδημοκρατία υπήρχε από το τέλος του 19ου αιώνα. Ιδρύθηκαν δυο αρμένικα σοσιαλιστικά κόμματα, το *«Ντασνάκ»* και το *«Χιντσάκ».* Παρόλο, όμως, που ενδιαφέρονταν για τις σοσιαλιστικές διεργασίες της Κωνσταντινούπολης και της Μακεδονίας, ιδίως το Χιντσάκ, εντούτοις δεν συμμετείχαν σε αυτές.[53] Το αρμένικο *Ντασνάκ* είχε εθνικιστικό χαρακτήρα.[54] Στα 1903, ο Λένιν άσκησε κριτική στη διακήρυξη των Αρμενίων σοσιαλδημοκρατών για διεκδίκηση εθνικής αυτονομίας και ομοσπονδίας.[55] Στις 11-10-1908, το Ντασνάκ έγινε δεκτό από τη Β' Διεθνή, «σαν αρμενικό υποτμήμα του τουρκικού τμήματος», γιατί οι Αρμένιοι *«αρνούνται να περιμένουν τους Τούρκους».*[56]

Μεταξύ των Βουλγαρομακεδόνων της Μακεδονίας και Θεσσαλονίκης υπήρχαν δυο κόμματα.[57] Ένα υπό την άμεση επιρροή των οργάνων της επίσημης Βουλγαρίας με το όνομα *«Συνταγματικο -δημοκρατικό»* (εθνικιστική Βουλγαρική τάση) και ένα άλλο υπό την άμεση επιρροή των Φεντεραλιστών, αντιπάλων της επίσημης Βουλγαρίας με το όνομα *«Ομοσπονδο -δημοκρατικό»* (μικροαστική τάση του Σαντάνσκι, Πανίτσα

---

[50]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.336, σελ.336
[51]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.337
[52]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π.,σελ.337
[53]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.249
[54]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.35
[55]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.35
[56]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.35
[57]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.248

κλπ.).[58] Ο Βλάχωφ τέθηκε επικεφαλής του Ομοσπονδο-δημοκρατικού Κόμματος, αλλά θεωρούμενος πάντοτε σοσιαλιστής και αφού διαφώνησε με τους υπόλοιπους αρχηγούς, αποχώρησε από το κόμμα.[59] Αφού συνεργάστηκε στη Βουλή με τους Αρμένιους σοσιαλιστές της Κωνσταντινούπολης και με τους πρώτους Έλληνες δημοτικιστές και δημοκρατικούς, προσχώρησε τέλος στη Φεντερασιόν.[60]

Τον Σεπτέμβριο του 1908, άρχισε στη Σμύρνη η έκδοση του *Εργάτη*, με συντάκτη τον Μ. Μεζντέτ, δραγουμάνο στο βιλαέτι του Αϊδινίου. Ο Μεζντέτ κατά τον Μπεναρόγια, ήταν σοσιαλιστής που φυλακίστηκε για τις ιδέες του.[61] Οι στενοί ανήγγειλαν την ίδρυση της εφημερίδας του, αλλά στη συνέχεια τον κατηγόρησαν ότι δεν είχε καμία σχέση με το σοσιαλισμό.[62]

Σχετικά με τους Οθωμανούς Έλληνες, στην Κωνσταντινούπολη πριν το 1908 δεν αναφέρεται συγκεκριμένη σοσιαλιστική δράση. Μετά το 1908, δράση είχαν οι Ζ. Μπεζεστένης, Σ. Παπαδόπουλος, Ν. Γιαννιός.[63] Στα 1908 ο Γιαννιός διοργάνωσε την *«Ομάδα Κοινωνικών Μελετών».*[64] Το 1909 ίδρυσαν το «*Σοσιαλιστικό Κέντρο*» και με μεγάλη δραστηριότητα άρχισαν να προπαγανδίζουν στους εργάτες το σοσιαλισμό.[65] Ήταν συνδεδεμένοι με τους *στενούς* και η πολιτική τους ήταν επαναστατική. Στον εορτασμό της 1ης Μάη 1910 στην Κωνσταντινούπολη ο Γιαννιός μίλησε στα ελληνικά για τη σημασία της Πρωτομαγιάς.[66] Στις 25 Ιουλίου 1910 κυκλοφόρησε στην Κωνσταντινούπολη η σοσιαλιστική

---

[58]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.248
[59]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.248
[60]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.248
[61]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.35
[62]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.35
[63]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.35
[64]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.337
[65]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.171
[66]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.35

εφημερίδα *Ο εργάτης* με πρωτοσέλιδο τίτλο: *«Εργάται της Τουρκίας ενωθείτε»*.[67] Ήταν δεκαπενθήμερη και προωθούσε επαναστατικές σοσιαλιστικές και διεθνιστικές θέσεις. Στις 5 Σεπτεμβρίου 1910 έγινε όργανο του «Σοσιαλιστικού Κέντρου Τουρκίας», που τότε ιδρύθηκε. Το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, οι νεοτουρκικές αρχές έκλεισαν την εφημερίδα, προβαίνοντας ταυτόχρονα σε συλλήψεις.[68]

Σύμφωνα με την έκθεση του Γκλαβίνωφ τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετώπισε το σοσιαλιστικό κίνημα στην περιοχή της ευρωπαϊκής Τουρκίας ήταν η άγνοια του προλεταριάτου, ιδιαίτερα του τουρκικού, το πλέγμα των περιοριστικών για τα εργατικά δικαιώματα νόμων και ο ανταγωνισμός των εθνοτήτων που εμφανίστηκε ιδιαίτερα εδραιωμένος, τόσο στους αστούς όσο και στους εργάτες.[69]

Από την άλλη πλευρά, οι σοσιαλιστικές ιδέες άρχισαν να βρίσκουν για μια σειρά λόγους πρόσφορο έδαφος. Η προωθητική δύναμη της ρωσικής αστικοδημοκρατικής επανάστασης του 1905, η σοσιαλιστική παράδοση της γειτονικής Βουλγαρίας, το ενδιαφέρον της Β' Διεθνούς στο χώρο των Βαλκανίων, όπως επίσης και το επαναστατικό κλίμα που κυριαρχούσε, σε συνδυασμό με την αρχική ανοχή της αστικής τάξης, ήταν οι κυριότερες αιτίες που συνηγόρησαν στην υιοθέτηση των σοσιαλιστικών ιδεών από μια μερίδα του πληθυσμού.[70] Από όλες τις περιοχές της αυτοκρατορίας, η Θεσσαλονίκη έμελλε να διαδραματίσει τον πιο πρωτοπόρο ρόλο.

---

[67]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.36
[68]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.36
[69]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.36
[70]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.36

Τα συνδικάτα στη Θεσσαλονίκη, οι σοσιαλιστές και οι Εβραίοι

Τα εργατικά συνδικάτα πριν από τα 1908 είχαν κατά κύριο λόγο συντεχνιακή μορφή.[71] Συχνά η συντεχνιακή οργάνωση ήταν τετμημένη σε ομάδες ανάλογα με τη χώρα προέλευσης του επαγγελματία.[72] Συνήθως μάλιστα αυτοί οι γεωγραφικής προέλευσης σύνδεσμοι αντικαθιστούσαν εντελώς την ίδια τη συντεχνιακή οργάνωση κατά επάγγελμα.[73] Η κατάσταση διαφοροποιήθηκε μετά το 1908. Στο διάστημα αυτό ξεχώριζαν με τη δραστηριότητά τους οι *στενοί* σοσιαλιστές των Σοσιαλδημοκρατικών Κέντρων.[74] Το τμήμα Θεσσαλονίκης του Σοσιαλδημοκρατικού Κέντρου κυριαρχούνταν από στοιχεία σλαβόφωνα και είχε ελάχιστη επιρροή έξω από την ολιγάριθμη «μακεδονοσλαβική» κοινότητα της πόλης.[75] Η δράση λοιπόν των *στενών* στη Θεσσαλονίκη προσέκρουε στην ιδιαιτερότητα της εθνολογικής σύστασης της πόλης.

Την εποχή αυτή το πολυπληθές προλεταριάτο της Θεσσαλονίκης αποτελούνταν κατά τα 2/3 από Εβραίους εργάτες[76]. Ως εκ τούτου το ισραηλίτικο στοιχείο κυριαρχούσε στο χώρο των συνδικάτων, μέσα στον οποίο διακρίνονταν για τη δυναμικότητά τους δυο τάσεις. Η πρώτη περιελάμβανε στοιχεία ντόπια, προσκείμενα στους τεκτονικούς κύκλους της Θεσσαλονίκης και η δεύτερη παλινοστήσαντες από τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία

---

[71]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.340
[72]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.340
[73]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.340
[74]Τον Οκτώβρη του 1908 αναδιοργανώνεται στα Σκόπια, για πρώτη φορά σε μακεδονικό έδαφος, το Μακεδονικό Επαναστατικό Κέντρο. Θα πάρει τώρα την ονομασία Σοσιαλδημοκρατικό Κέντρο.
[75]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.338
[76]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.340

δασκάλους κυρίως και λίγους εργάτες[77]. Η πρώτη τάση συσπειρώθηκε γύρω από τον Ιωσήφ Νεχαμά.[78] Η ομάδα αυτή οργάνωσε τα πρώτα σωματεία με μικτή και αρκετά πλατιά μορφή, ενώ οι διεκδικήσεις της ήταν μετριοπαθείς και κυρίως οικονομικές.[79] Η ιδεολογική τοποθέτηση των ιδρυτών της ήταν αστική. Πρότειναν πλατιά συνεργασία με τους Νεότουρκους και οργάνωση των σωματείων κατά εθνότητες[80]. Στη δεύτερη τάση ξεχώρισε ο Αβραάμ Μπεναρόγια, Ισραηλίτης δάσκαλος- γεννημένος στο Βιδίνι.[81] Η δεύτερη αυτή ομάδα είχε θέσεις περισσότερο ποπουλιστικές.[82] Το Σεπτέμβρη του 1908 αποφασίζουν να συντονίσουν τη δράση τους.[83] Ο Μπεναρόγια ήρθε σε επαφή με τον κύκλο του Νεχαμά και οργάνωσε μια λέσχη που στόχο είχε τη διάδοση των σοσιαλιστικών ιδεών μέσα στους ισραηλίτες εργάτες της Θεσσαλονίκης.[84] Την ίδια εποχή μεταξύ των Βούλγαρων της Θεσσαλονίκης εμφανίστηκαν κάποιοι σοσιαλιστές, οι οποίοι προπαγάνδιζαν την ιδέα της σύνδεσης όλων των εργατικών δυνάμεων της Θεσσαλονίκης σε μια σοσιαλιστική οργάνωση.[85]

Εργατικός Σύνδεσμος Θεσσαλονίκης

Η πρώτη εργατική λέσχη συγκροτήθηκε από τριάντα περίπου Ισραηλίτες: λίγοι (5-6) καπνεργάτες με γραμματέα τον Αβραάμ Σααδί, μερικοί τυπογράφοι με επικεφαλής τον Μπεναρόγια, κάποιοι εμποροϋπάλληλοι μεταξύ των οποίων ο

---

[77]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.340
[78]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.341
[79]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.341
[80]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.341
[81]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.341
[82]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.341
[83]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.341
[84]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.341
[85]Αβραάμ Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου*, επιμ. Ελεφάντης Άγγελος, Ολκός, σελ.46

Αλβέρτος Ντάσσα και λίγοι ραπτεργάτες με τον Αβραάμ Χασσόν.[86] Οι προκαταρκτικές συσκέψεις έγιναν σε ένα καφενείο απέναντι από το Διοικητήριο, ενώ στο πάνω πάτωμα ενός αλβανικού μαγειρείου επί της οδού Εγνατίας νοικιάσθηκε δωμάτιο για την εγκατάσταση των γραφείων της Λέσχης.[87] Έμβλημα της λέσχης έγινε ένα χέρι εργάτη που κρατούσε σφυρί.[88] Η λέσχη είχε μεγάλη επιτυχία- τον Απρίλη του 1909 αριθμούσε ήδη εκατοντάδες μέλη.[89] Στην ιδρυθείσα εργατική λέσχη γινόταν λόγος για την πάλη των τάξεων, για το σοσιαλισμό, για τη διεθνή οργάνωση των προλεταρίων και σιγά σιγά ο σοσιαλισμός έγινε αποδεκτός από όλα τα μέλη που συνεχώς πλήθαιναν.[90] Τον ίδιο μήνα αποφασίστηκε η μετατροπή της λέσχης σε πολιτική οργάνωση. Γραμματέας εκλέχθηκε ο Μπεναρόγια.[91] Στην καινούργια οργάνωση δόθηκε η ονομασία *«Εργατικός Σύνδεσμος Θεσσαλονίκης»* (Ασοσιασιόν Οβραδέρα ντε Σαλόνικα).[92]

Η πρώτη μαζική δραστηριότητα του Εργατικού Συνδέσμου Θεσσαλονίκης ήταν η διοργάνωση, για πρώτη φορά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, του εορτασμού της εργατικής Πρωτομαγιάς.[93] Προς μεγάλη έκπληξη όλων, ιδίως των εργατών, λίγοι συμπαθούντες Τούρκοι, λίγοι Βούλγαροι σοσιαλιστές και πλήθος Εβραίων εργατών διαδήλωσαν με κόκκινες σημαίες και μουσικές.[94] Η πολυάριθμη, για τους δρόμους της Θεσσαλονίκης, παρέλαση ήταν τόσο πετυχημένη που προκάλεσε για πρώτη φορά την αντίδραση του παντοδύναμου- μετά την καταστολή της χαμιτικής αντεπανάστασης τον Μάρτιο του 1909- Νεοτουρκικού

[86]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.47
[87]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.47
[88]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.238
[89]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.341
[90]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.47
[91]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.341
[92]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.341
[93]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.342
[94]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.342

Κομιτάτου.[95] Η λέσχη κέρδιζε έδαφος και το γόητρό της μεγάλωνε. Τα αλληλοβοηθητικά ταμεία μέσω των συμβουλίων τους προσέρχονταν στη λέσχη και ζητούσαν τη συμβουλή και τη συνδρομή της.[96]

Μια δεύτερη μεγάλη εργατική διαδήλωση πραγματοποιήθηκε για την πρώτη επέτειο της νεοτουρκικής εξέγερσης.[97] Το Νεοτουρκικό Κομιτάτο προετοιμαζόταν για τον εορτασμό της εξέγερσης. Προσκλήσεις, για τη συμμετοχή τους στον εορτασμό, στέλνονταν προς όλες τις διευθύνσεις.[98] Το πανίσχυρο Νεοτουρκικό Κομιτάτο διέταζε, η μικρή σοσιαλιστική λέσχη όμως είχε διαφορετική γνώμη.[99] Στις 23 Ιουλίου το απόγευμα, παρά τις συστάσεις του Νεοτουρκικού Κομιτάτου να μην προχωρήσουν σε χωριστή εκδήλωση, χιλιάδες εργάτες υπακούοντας στην πρόσκληση τόσο του Εργατικού Συνδέσμου Θεσσαλονίκης, όσο και του Σοσιαλιστικού Κέντρου γιόρτασαν την επανάσταση χωριστά.[100] Η εργατική λέσχη κάλεσε πράγματι τις επιτροπές των αλληλοβοηθητικών σωματείων: το διεθνές του Μονοπώλιο Καπνού (ρεζή), των σιδηροδρομικών, των Ισραηλιτών καπνεργατών, των Βούλγαρων και Ισραηλιτών τυπογράφων, των Ελλήνων αρτεργατών και οργάνωσε την «εργατική παρέλαση», η οποία υπήρξε ογκώδης και εντυπωσιακή, ίση σχεδόν με την επίσημη του Κομιτάτου.[101] Προκήρυξη τυπωμένη σε τέσσερις γλώσσες (τουρκική, ελληνική, βουλγαρική και ισπανοεβραϊκή) μοιράστηκε δωρεάν σε τρεις χιλιάδες αντίτυπα.[102] Το «μανιφέστο» αυτό ήταν μια σοσιαλιστική

---

[95]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.342
[96]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.48
[97]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.343
[98]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.48
[99]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.48
[100]Georges Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, στο Αβραάμ Μπεναρόγια, Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου, επιμ. Άγγελος Ελεφάντης, Ολκός, σελ.25
[101]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.49
[102]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.49

διακήρυξη, μέσω της οποίας αναγγέλθηκε η μετατροπή της Ισραηλίτικής Εργατικής Λέσχης σε ισραηλίτικο τμήμα της υπό ίδρυση Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας. Καλούνταν δε και οι υπόλοιποι σοσιαλιστές, Έλληνες, Τούρκοι, Βούλγαροι κλπ. να ιδρύσουν και αυτοί τα τμήματά τους.[103]

Η ίδρυση της Φεντερασιόν

Στις 24 Ιουλίου 1909, την επομένη της επετείου της νεοτουρκικής εξέγερσης,ο Εργατικός Σύνδεσμος Θεσσαλονίκης και το Σοσιαλιστικό Κέντρο αποφάσισαν να συνενωθούν σε μια *Ομοσπονδία*.[104] Ήταν η μέρα που γεννήθηκε η Εργατική Σοσιαλιστική Ομοσπονδία της Θεσσαλονίκης, γνωστή με τον ισπανοεβραϊκό τίτλο σαν *«Φεντερασιόν»*. Οι ιδρυτές της ονόμασαν έτσι τη Φεντερασιόν γιατί πίστευαν ότι στην Τουρκία, όπου υπήρχαν τόσες πολλές εθνότητες, δεν γινόταν αλλιώς να οργανωθούν οι σοσιαλιστές.[105] Έτσι οι εργατικές οργανώσεις της Θεσσαλονίκης αποφάσισαν να οργανωθούν σε γεωγραφική και όχι σε εθνική βάση. Το νέο κόμμα θέλησε να είναι το τμήμα Θεσσαλονίκης ενός πανοθωμανικού σοσιαλιστικού κόμματος που επρόκειτο να ιδρυθεί σύντομα.[106]

Η ομοσπονδιακή δομή θεωρούνταν αναγκαία εξαιτίας των ισχυρών εθνικών προκαταλήψεων που διαιρούσαν την πολυεθνική εργατική τάξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[107] Αντανακλούσε όμως και τις αντιλήψεις των σοσιαλιστών της

---

[103]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.240
[104]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.343
[105]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.241
[106]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.343
[107]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*,σελ.22

Θεσσαλονίκης ως προς την Ομοσπονδιακή Οργάνωση των λαών της.[108] Σχεδόν σε κάθε πόλη της Τουρκίας υπήρχαν αρκετά στοιχεία από κάθε εθνότητα και οι σοσιαλιστές έπρεπε να σχηματίσουν τμήματα για κάθε μια από αυτές, συνδεόμενα αφενός μεταξύ τους σε μια τοπική ομοσπονδία και αφετέρου μέσω της συνένωσης των τοπικών ομοσπονδιών σε μια οθωμανική.[109] Αυτό άλλωστε το επέβαλλαν και λόγοι τεχνικοί, αφού δεν υπήρχε ούτε καν γλώσσα κοινή ως μέσο επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης.[110]

Στην έκθεσή, λοιπόν, της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ περιγράφεται ως εξής το σοσιαλιστικό, ομοσπονδιακό τους ιδεώδες: *«Ο οθωμανικός πληθυσμός αποτελείται από πολυάριθμες εθνότητες που ζουν στο ίδιο έδαφος και έχουν η κάθε μια τη γλώσσα της, τον πολιτισμό της, φιλολογία, έθιμα και χαρακτηριστικά διαφορετικά. Γι' αυτούς τους εθνικούς και πολιτισμικούς λόγους θεωρήσαμε καλύτερο να σχηματίσουμε μια οργάνωση στην οποία θα μπορούν να συμμετάσχουν όλες οι εθνότητες, χωρίς να εγκαταλείψουν τη γλώσσα τους ή τον πολιτισμό τους. Η΄ καλύτερα, η κάθε εθνότητα θα μπορεί να αναπτύξει τον πολιτισμό της και τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της με πλήρη ανεξαρτησία, ενώ ταυτόχρονα θα εργάζονται όλες για το ίδιο ιδανικό, το σοσιαλισμό»*.[111]

Κάθε τμήμα καθοδηγούνταν από μια εθνική επιτροπή και αντιπροσωπευόταν αναλογικά στην Κεντρική Επιτροπή της Ομοσπονδίας. Τα μέλη ανήκαν στα εθνικά τους τμήματα,

---

[108]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.22
[109]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.241
[110]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.241
[111] *Ετήσια έκθεση της σοσιαλιστικής εργατικής ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης (Ιούλιος 1909- Ιούλιος 1910)* που βρίσκεται στο: Λιάκος Αντώνης, Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η σοσιαλιστική νεολαία, τα καταστατικά τους, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1985, σελ.86

συνέρχονταν κάθε τρίμηνο σε εθνικές συνελεύσεις και κάθε χρόνο συμμετείχαν στο γενικό συνέδριο της Ομοσπονδίας.[112]

Η οργάνωση σε ομοσπονδιακή βάση εξάλλου επέτρεψε στη Φεντερασιόν να πλαισιωθεί από εργάτες όλων των εθνοτήτων της Θεσσαλονίκης.[113] Η Φεντερασιόν ιδρύθηκε από Ισραηλίτες, αλλά με απώτερο σκοπό την ένωση με τρόπο φυσικό και αβίαστο όλων των σοσιαλιστικών δυνάμεων της Τουρκίας.[114] Με αυτό λοιπόν το σκεπτικό επιλέχθηκε τελικά και το όνομα για τη ομάδα: Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης, για συντομία Φεντερασιόν. Οι Οθωμανικές αρχές είχαν ψηφίσει νόμο που απαγόρευε όσες οργανώσεις είχαν ιδρυθεί με εθνικά κριτήρια, αλλά επέτρεψαν τη λειτουργία της Φεντερασιόν στην αρχή τουλάχιστον, γιατί ήταν νομιμόφρων προς την Αυτοκρατορία και επαγγελόταν τη διαθρησκευτική ενότητα.[115]

Την προοπτική της ομοσπονδίας την υιοθετούσαν και τη διακήρυτταν και άλλα βαλκανικά σοσιαλιστικά κόμματα[116]. Της έδιναν όμως διαφορετικό περιεχόμενο και διαφωνούσαν για την πορεία μετάβασης. Οι διαφωνίες αυτές, που ανάγονται στον τρόπο που αντιλαμβανόταν κάθε κόμμα την έννοια του έθνους, προσδιόριζαν με τη σειρά τους το χαρακτήρα της κομματικής οργάνωσης[117].

Στην ομοσπονδιακή οργάνωση των σοσιαλιστών υπήρχαν και διαφωνούντες (Βούλγαροι *στενοί* σοσιαλιστές, Έλληνες σοσιαλιστές από Κωνσταντινούπολη), οι οποίοι πίστευαν ότι στην Τουρκία έπρεπε να οργανωθεί ένα ενιαίο σοσιαλιστικό

---

[112]Καταστατικό της Φεντερασιόν, άρθρα 11 και 21, Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.55-58
[113]G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, σελ.22
[114]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.241
[115]M.Mazower, *Θεσσαλονίκη Πόλη...*, σελ.346
[116]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, σελ.23
[117]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.23

κόμμα και όχι μια ομοσπονδιακή σοσιαλιστική οργάνωση.[118] Ήταν λοιπόν αντίθετοι με την αρχή της ομοσπονδοποίησης.[119] Η θέση τους σχετικά με τη λύση του προβλήματος των εθνοτήτων προϋπέθετε το διαμελισμό της ετοιμοθάνατης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η απελευθέρωση των εθνοτήτων θα ερχόταν μετά τη σοσιαλιστική επανάσταση.[120] Οι Ισραηλίτες όμως επέμειναν στην άποψή τους και η Φεντερασιόν άρχισε τη δράση της επί τη βάσει των ως άνω ομοσπονδιακών αντιλήψεων.[121]

Η ιδρυτική συνέλευση της Φεντερασιόν πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 1909 στη Θεσσαλονίκη[122]. Τόσο το μακεδονικό Σοσιαλδημοκρατικό Κέντρο, όσο και το αρμένικο «Χιντσάκ», που είχαν αρχικά συγκατανεύσει στην ίδρυση ενός πανοθωμανικού σοσιαλιστικού κόμματος, παλινδρόμησαν και απείχαν.[123] Το Σεπτέμβριο του 1909 η ομάδα Γκλαβίνωφ[124] αποχώρησε από τη Φεντερασιόν[125]. Η κύρια διαφωνία της οργάνωσης του Γκλαβίνωφ (την οποία συμμεριζόταν και οι Έλληνες σοσιαλιστές της Πόλης Ηλ. Βεζεστένης, Ν. Γιαννιός, Στ. Παπαδόπουλος) ήταν αφενός η ρεφορμιστική οργανωτική και ιδεολογική πλατφόρμα των Εβραίων της Φεντερασιόν και η παρεπόμενη τάση «συνδιαλλαγής» με τους Νεότουρκους.[126]

Παρά τα εμπόδια, τις διαφωνίες και τις αποχωρήσεις, η Φεντερασιόν όχι μόνο δεν έπαψε να υπάρχει, αλλά συνέχισε να αναπτύσσεται είτε με τη διεύρυνση της δραστηριότητάς

---

[118]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.241
[119]Γεώργιος Β. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, Εξάντας, Αθήνα 1978, σελ.39
[120]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.39
[121]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.241
[122]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.345
[123]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.345
[124]Γκλαβίνωφ Βασίλ (1869-1929):Ηγετική μορφή του σοσιαλιστικού κινήματος, μέλος του Σοσιαλιστικού Κέντρου Σκοπίων
[125]Μιχάλης Δημητρίου, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα* τ.1, Πλέθρον, Αθήνα 1985, σελ.73
[126]Μ.Δημητρίου, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό...*, ό.π., σελ.73

της είτε με τον προσδιορισμό των εσωτερικών της τάσεων. Οι προσχωρήσεις στους κόλπους της αυξάνονταν.[127] Αν και εξακολουθούσε να επικρατεί το σεφαρδίτικο στοιχείο, ήρθαν να προστεθούν στους κόλπους της ένας σύλλογος μουσουλμάνων σοσιαλιστών, μια μικρή ομάδα Ελλήνων αγωνιστών και, το κυριότερο, μια ομάδα Μακεδόνων με έναν νεοσύλλεκτο αξίας.[128] Ο Ντιμιτάρ Βλάχωφ, ο πρώτος σοσιαλιστής βουλευτής που εκπροσωπούσε τον βορειοελλαδικό χώρο στο οθωμανικό κοινοβούλιο, εγκατέλειψε το Εθνικό Ομοσπονδιακό Κόμμα[129] και προσχώρησε στη «Φεντερασιόν».[130] Από την πρώτη μέρα ίδρυσής της η Φεντερασιόν προσείλκυσε και συγκέντρωσε τα περισσότερα από τα αλληλοβοηθητικά «ταμεία»[131], τα οποία αναδιοργάνωσε σε επαγγελματικά σωματεία.

Η εργατική και σοσιαλιστική ζύμωση δεν πραγματοποιούνταν μόνο στη Θεσσαλονίκη. Σε Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, καθώς και σε πόλεις της Μακεδονίας άρχισαν να ιδρύονται εργατικά σωματεία, να

---

[127]G.Haupt, «*Εισαγωγή στην ιστορία της...*, σελ.26

[128]G.Haupt, «*Εισαγωγή στην ιστορία της...*, ό.π., σελ.26

[129]Μεταξύ των Βουλγαρομακεδόνων της Μακεδονίας και Θεσσαλονίκης υπήρχαν δυο κόμματα. Ένα υπό την άμεση επιρροή των οργάνων της επίσημης Βουλγαρίας με το όνομα «Συνταγματικο -δημοκρατικό» (εθνικιστική Βουλγαρική τάση) και ένα άλλο υπό την άμεση επιρροή των Φεντεραλιστών, αντιπάλων της επίσημης Βουλγαρίας με το όνομα «Ομοσπονδο -δημοκρατικό» (μικροαστική τάση του Σαντάνσκι, Πανίτσα κλπ.). Ο Βλάχωφ τέθηκε επικεφαλής του Ομοσπονδο-δημοκρατικού Κόμματος, αλλά θεωρούμενος πάντοτε σοσιαλιστής και αφού διαφώνησε με τους υπόλοιπους αρχηγούς, αποχώρησε από το κόμμα. Αφού συνεργάστηκε στη Βουλή με τους Αρμένιους σοσιαλιστές της Κωνσταντινούπολης και με τους πρώτους Έλληνες δημοτικιστές και δημοκρατικούς, προσχώρησε τέλος στη Φεντερασιόν. Γ. Κορδάτος, σελ.248

[130]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.345

[131]Η Νεοτουρκική Επανάσταση αφύπνισε τους εργάτες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά τρόπο πρωτόγνωρο. Το Κομιτάτο τους γέμισε ελπίδες. Και οι εργάτες έτρεχαν προς αυτό. Επιτροπές επί επιτροπών παρουσιάζονταν στο Κομιτάτο. Το Κομιτάτο τους συμβούλευε να κάνουν αλληλοβοηθητικά ταμεία. Το ίδιο συμβούλευαν και οι εθνικού σύλλογοι και οι δημοσιογράφοι. Η συμβουλή αυτή είχε τη σημασία της: μέσω της ίδρυσης των ταμείων αποσοβείτο ο κίνδυνος της απεργίας και ο εργατικός αναβρασμός λάμβανε ήρεμη διέξοδο. Εξάλλου οι εργάτες συνταγμένοι μπορούσαν κάπως να ελεγχθούν. Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.43

κηρύσσονται απεργίες, να εμφανίζονται σοσιαλιστικές ομάδες και εργατικές εφημερίδες.[132] Η απεργία των σιδηροδρομικών όλων των ευρωπαϊκών δικτύων συντάραξε το Κομιτάτο.[133] Εκείνη την εποχή μια σειρά από εργατικά νομοθετήματα, γνωστά ως νόμοι του Φερίτ Πασά, ήταν στα σκαριά.[134] Επεδίωκαν να θέσουν κάτω από κυβερνητικό έλεγχο τα συνδικάτα, απαγορεύοντας ταυτόχρονα την απεργία στους δημόσιους υπαλλήλους και στους εργαζόμενους των κοινωφελών υπηρεσιών.[135] Το νομοσχέδιο αυτό ήταν ανάλογο με εκείνο των ευρωπαϊκών κρατών.[136] Εισηγητής του ήταν η γερμανική πρεσβεία, διοργανωτής τώρα μιας καινούργιας ευρωπαϊκής ηγεμονίας μέσα στην Αυτοκρατορία.[137] Η εργατική αντίδραση στο νομοσχέδιο άρχισε παίρνει τώρα μεγάλες διαστάσεις. Με αφορμή το νομοσχέδιο, κύμα αγανάκτησης και διαμαρτυρίας εξαπολύθηκε.[138] Διαδηλώσεις σημειώθηκαν σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Αυτοκρατορίας (Μακεδονία, Θράκη, Μ. Ασία), κέντρο όμως της αντίστασης ήταν η Θεσσαλονίκη.[139]

Τα βασικότερα αιτήματά τους ήταν αύξηση των μισθών 30%-40% , προαγωγή του προσωπικού κάθε δυο χρόνια, μείωση των ωρών εργασίας, αναδιοργάνωση των ιατρικών υπηρεσιών, αναδιοργάνωση του ταμείου συντάξεων.[140] Στη διαμαρτυρία δε συμμετείχαν μόνο οι ενδιαφερόμενοι σιδηροδρομικοί, αλλά με την καθοδήγηση των μελών της Φεντερασιόν συμπαρασύρθηκαν όλα τα εργατικά σωματεία, ακόμα και αυτά που βρίσκονταν υπό την κηδεμονία των εθνικών συλλόγων,

---

[132]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.244
[133]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.244
[134]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.342
[135]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.342
[136]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.342
[137]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.342
[138]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.343
[139]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.54
[140]Κώστας Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη (1908-1936), Ηθική οικονομία και συλλογική δράση στο Μεσοπόλεμο*, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2005, σελ.175

σχεδόν όλος ο εργατικός κόσμος, ακόμα και εργάτες που δεν ήταν οργανωμένοι.[141] Ο Φερίτ Πασάς όχι μόνο αναγκάστηκε να αποσύρει το νομοσχέδιο, αλλά και παραιτήθηκε.[142] Οι απεργίες έληξαν γρήγορα αποτελώντας μια παροδική φάση της επανάστασης των Νεότουρκων που δεν επαναλήφθηκε σε παρόμοια έκταση.[143]

Το καλοκαίρι του 1911 η Φεντερασιόν πέτυχε να ξεπεράσει ταυτόχρονα τα γεωγραφικά όρια της πόλης της Θεσσαλονίκης και το πλαίσιο του εβραϊκού προλεταριάτου. Από τον τρίτο χρόνο της ίδρυσής της η Φεντερασιόν άρχισε να επεκτείνεται μέσα από το πολυάριθμο καπνεργατικό σωματείο στην Καβάλα πρώτα, στη Δράμα, στις Σέρρες, στην Ξάνθη και τέλος στην Γευγελή.[144] Από το τέλος ήδη του 1911 οι οργανώσεις από όλη τη Μακεδονία που προσχωρούσαν στη Φεντερασιόν αυξήθηκαν ραγδαία και η στρατολογία ανάμεσα στις διάφορες εθνικότητες διευρύνθηκε σε τέτοιο βαθμό, ώστε η Φεντερασιόν έγινε πραγματικά πολυεθνική οργάνωση, αναμφισβήτητα η σημαντικότερη σοσιαλιστική οργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[145]

Σύνδεση της Φεντερασιόν με τη Β΄ Διεθνή

Η Φεντερασιόν επεδίωξε να καθιερωθεί με αναγνώριση και από τη Διεθνή. Η σχετική αλληλογραφία με το Διεθνές Σοσιαλιστικό Γραφείο χρονολογείται από την εποχή ακόμα

---

[141]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.54
[142]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.55
[143]Κ.Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα...*, σελ.177
[144]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.349
[145]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.349

του Εργατικού Συνδέσμου Θεσσαλονίκης.[146] Με επιστολή της στις 20 Ιουνίου 1909 αιτήθηκε τη σύνδεση της με τη Β' Διεθνή.[147] Η αίτησή της αρχικά προσέκρουσε στην αντίθεση του αρμένικου *Χιντσάκ* και των *στενών*, που ασκούσαν κριτική στη Φεντερασιόν για την χαλαρή μαρξιστική ιδεολογία της, καθώς και την ομοσπονδιακή, ως προς την οργανωτική της μορφή, θέση της, που την θεωρούσαν εθνικιστική.[148]

Συγκεκριμένα, σε απάντηση της Αρμένικης Επαναστατικής Ομοσπονδίας σε διερευνητικό ερώτημα του ΔΣΓ σχετικά με το αίτημα του Εργατικού Συνδέσμου Θεσσαλονίκης για σύνδεση του με τη Διεθνή υπό τον τίτλο «Πολιτικό Εργατικό Κόμμα Τουρκίας» (το Οθωμανικό τμήμα της Διεθνούς), υποστήριξε: *«Η σοσιαλιστική ομάδα της Θεσσαλονίκης αξίζει την ενθάρρυνσή μας. Παρολαυτά η σύνδεση με τον συγκεκριμένο τίτλο ενδέχεται να προκαλέσει σοβαρές παρανοήσεις. Δυστυχώς λείπει το τουρκικό στοιχείο σχεδόν τελείως από τον Εργατικό Σύνδεσμο Θεσσαλονίκης, όπως και από οπουδήποτε αλλού. Η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη στην οποία το 90% των κατοίκων είναι μη Μουσουλμάνοι και η σοσιαλιστική κίνηση σε αυτό το σημαντικό κέντρο είναι δημιουργία των Σλάβων συντρόφων μας. Απ' όσο μπορούμε να γνωρίζουμε δεν υπάρχει ούτε μια τουρκική εφημερίδα που να διακηρύττει σοσιαλιστικές ιδέες, ενώ αντίστοιχα υπάρχει*

---

[146]Κωστής Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912, Τομή της μεταπρατικής πόλης*, εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα 1974, σελ.140

[147]International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, *Bulletin périodique du Bureau Socialiste International = Periodisches Bulletin des Internationalen Socialistischen Bureau = Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Published Bruxels, Genève, Series: Histoire de la Internationale, 23, Call number IISG 2K 16066, Re-édition en facs. (Genève: Minkoff Reprint, 1979), 1(1909)-5(1913/14):No.11, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1909), «Αίτηση σύνδεσης με ΔΣΓ από Εργατικό Σύνδεσμο Θεσσαλονίκης», σελ.13 (σ.23)

[148]Κ.Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, σελ.140

ένα βουλγάρικο σοσιαλιστικό Όργανο και πέντε αρμένικες σοσιαλιστικές εφημερίδες».[149]

Και συνεχίζει: *«Φαίνεται σε μας ότι όσο λείπει το μουσουλμανικό στοιχείο από τις σοσιαλιστικές οργανώσεις της Τουρκίας δεν μπορεί να γίνει καμιά συζήτηση για "Γενικό Οθωμανικό Τομέα". Ο σχηματισμός ενός "Εργατικού Κόμματος Τουρκίας" χωρίς τη συμμετοχή των ίδιων των Τούρκων μπορεί αργότερα να προκαλέσει σοβαρή δυσαρέσκεια μεταξύ των Τούρκων. Εξάλλου ο "Εργατικός Σύνδεσμος Θεσσαλονίκης" δεν έχει ακόμα δικαιολογήσει την ύπαρξή του με πράξεις συνέχειας. Οι σοσιαλιστές της Θεσσαλονίκης θα έπρεπε ως εκ τούτου να εγγράψουν προλετάριους και διανοούμενους μουσουλμάνους για να επεκτείνουν την οργάνωσή τους μεταξύ των Τούρκων στη Μακεδονία, στην Κωνσταντινούπολη και αλλού, αν έχουν τα μέσα να δράσουν. Εν πάση περιπτώσει στην παρούσα κατάσταση της οργάνωσης δεν μπορούν να διεκδικήσουν τον τίτλο "Οθωμανικός Τομέας της Διεθνούς".*[150]

Ακολούθησε η παραδοχή εκ μέρους της Γραμματείας του ΔΣΓ ότι η ίδια η Διεθνής είχε αναγγείλει από το 1907 η πρόθεσή της να δημιουργηθεί ένα οθωμανικό τμήμα της Διεθνούς, το οποίο θα έπρεπε να συμπεριλάβει όλες τις εθνικότητες που κατοικούσαν στην Τουρκία.[151] Επομένως

---

[149]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1909), «Αίτηση σύνδεσης με ΔΣΓ από Εργατικό Σύνδεσμο Θεσσαλονίκης», σελ.13 (σ.23)

[150]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1909), «Αίτηση σύνδεσης με ΔΣΓ από Εργατικό Σύνδεσμο Θεσσαλονίκης», ό.π., σελ.13 (σ.23)

[151]International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, *Bulletin périodique du Bureau Socialiste International = Periodisches Bulletin des Internationalen Socialistischen Bureau = Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Published Bruxels, Genève, Series: Histoire de la Internationale, 23, Call number IISG 2K 16066, Re-édition en facs. (Genève: Minkoff Reprint, 1979), 1(1909)-5(1913/14):No.11, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1909), «Σύνδεση της Φεντερασιόν με ΔΣΓ», σελ.43 (σ.53)

έπρεπε να βρεθεί μια άλλη φόρμουλα για τη σύνδεση του Εργατικού Συνδέσμου Θεσσαλονίκης.[152]

Η ίδια η Φεντερασιόν στην Ετήσια Έκθεση της προς το ΔΣΓ (1909-1910) επεσήμανε ότι ουδέποτε είχε την αξίωση να επονομαστεί «Σοσιαλιστικό Κόμμα Τουρκίας».[153] Στα πλάισια των φιλικών σχέσεων που διατηρούσε με τα αρμένικα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα *Χιντσάκ* και *Ντασνάκ*, καθώς και με τη σοσιαλιστική ομάδα *Po' alei Zion* της Παλαιστίνης εξέφρασε την πρόθεση να συζητήσει μαζί τους το σχέδιο για ομοσπονδοποίηση όλων των σοσιαλιστικών ομάδων της Τουρκίας σε ένα Κόμμα Σοσιαλιστικό Οθωμανικό (Οθωμανικό τμήμα της Διεθνούς).[154] Και ότι άδικα δημιουργήθηκε αυτός ο θόρυβος. Αντίθετα, η Φεντερασιόν δίσταζε ακόμα και για την προσχώρηση στη Διεθνή, έχοντας υπόψη τόσο την υλική όσο και την ηθική αδυναμία της οργάνωσης.[155]

Τελικά στις 7 Νοεμβρίου 1909 και κατά την 11η σύνοδο του Διεθνούς Σοσιαλιστικού Γραφείου αναγνωρίστηκε στις Βρυξέλλες η σύνδεση της Φεντερασιόν με τη Β' Διεθνή, μετά από πρόταση του Βαγιάν[156], σαν «τμήμα Θεσσαλονίκης του Πανοθωμανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος που έμελλε να δημιουργηθεί».[157] Ήταν παρόντα 30 μέλη του ΔΣΓ, μεταξύ αυτών και ο Λένιν.[158] Η Φεντερασιόν ανέθεσε στον Σαούλ Ναούμ κάτοικο Παρισιού, στο 11 της οδού de la Grande

---

[152]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1909), «Σύνδεση της Φεντερασιόν με ΔΣΓ», ό.π., σελ.43 (σ.53)
[153]Α.Λιάκος, *Ετήσια έκθεση της σοσιαλιστικής...*, στο *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, σελ.89
[154]Α.Λιάκος, *Ετήσια έκθεση της σοσιαλιστικής...*, στο *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.88-87
[155]Α.Λιάκος, *Ετήσια έκθεση της σοσιαλιστικής...*, στο *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.89
[156]Εντουάρ Βαγιάν, Γάλλος, μπλανκιστής, βετεράνος της παρισινής κομμούνας, ένας από τους 391 αντιπροσώπους που πήραν μέρος στην ίδρυση της Β' Διεθνούς
[157]G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, σελ.23
[158]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.50

Chaumiere, VI, την μόνιμη εκπροσώπησή της.[159] Αποκτούσε το δικαίωμα να εκπροσωπείται στα συνέδρια της Διεθνούς με μια (1) ψήφο.[160]

Έντυπα της Φεντερασιόν

Το σπουδαιότερο έργο της Φεντερασιόν ήταν η διδασκαλία μεταξύ των Ισραηλιτών, η παρακολούθηση των σωματείων και η οργάνωση διαλέξεων, συζητήσεων κλπ.[161] Υπήρχε όμως έλλειψη φιλολογίας, βιβλίων και εφημερίδων. Οι εργάτες δεν ήξεραν άλλη γλώσσα πέρα από την ισπανοεβραϊκή.[162] Με την προσχώρηση του Βλάχωφ στη Φεντερασιόν, η τελευταία κέρδισε σε κύρος και δημιουργήθηκε η ανάγκη να εκδοθεί εφημερίδα.[163] Έτσι η Φεντερασιόν τέθηκε επί το έργο. Η έκδοση ενός δημοσιογραφικού οργάνου μπήκε ως πρώτη προτεραιότητα για τη Φεντερασιόν. Η ηγεσία υπολόγιζε πως η εφημερίδα θα βοηθούσε τόσο την οργανωτική της ανάπτυξη, όσο και την ιδεολογική και πολιτική της δράση.[164] Μετά από προσπάθεια για εγγραφή συνδρομητών και συλλογή εράνων, οργάνωσε μια μεγάλη γιορτή στον κήπο των Πριγκίπων (Μπεχτσινάρ), προσκάλεσε στη γιορτή τον Αρμένιο βουλευτή Μουράδ (ο οποίος απαγχονίστηκε στη διάρκεια του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου από τους Νεότουρκους) και από την

---

[159]Κ.Μοσκώφ, Θεσσαλονίκη 1700-1912…, σελ.140-1
[160]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1909), «Σύνδεση της Φεντερασιόν με ΔΣΓ», σελ.43 (σ.53)
[161]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.243
[162]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.243
[163]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.59
[164]Κ.Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, σελ.144

είσπραξη αυτή που ανήλθε γύρω στις 100 τουρκικές λίρες, εξέδωσε το πρώτο σοσιαλιστικό φύλλο της Θεσσαλονίκης.[165]

Η πρώτη αυτή εβδομαδιαία εφημερίδα εκδόθηκε τον Σεπτέμβρη του 1909 με τον τίτλο *«Εφημερίς των Εργατών» (Χορνάλ ντε Λαβοραδόρ)*[166] και αρχικά κυκλοφόρησε σε 4 γλώσσες (τουρκική, ελληνική, βουλγαρική και ισπανοεβραϊκή) σε τέσσερα φύλλα.[167] Στη συνέχεια σε δυο γλώσσες (βουλγαρική και ισπανοεβραϊκή) σε πέντε φύλλα.[168] Την βουλγαρική διηύθυνε ο Τόμωφ[169], ενώ την ισπανοεβραϊκή ο Δ. Μενασέ με τον Μπεναρόγια[170]. Άλλος συνεργάτης ήταν ο Νταβίντ Ρεκανάτι.[171] Οι 100 λίρες είχαν εξατμισθεί κυρίως σε έξοδα μετάφρασης και η «Εφημερίδα των Εργατών» εξέπνευσε τον Απρίλη του 1910.[172] Αλλά η ιδέα της έκδοσης εφημερίδας δε ναυάγησε οριστικά.

Ένα χρόνο αργότερα την *Εφημερίδα των Εργατών* διαδέχτηκε η *«Εργατική Αλληλεγγύη» (Σολιδαριδάδ Οβραδέρα)*, με εκδότη τον γραμματέα της οργάνωσης Α. Μπεναρόγια.[173] Εβδομαδιαία, στη συνέχεια δισεβδομαδιαία και ύστερα τρισεβδομαδιαία, έφθασε να κυκλοφορεί στα τέλη του 1911 σε 3.000 αντίτυπα, κατακτώντας έτσι την πρώτη κυκλοφορία στη Θεσσαλονίκη.[174] Τον Οκτώβριο του 1912 κηρύχθηκε ο Πρώτος Βαλκανικός Πόλεμος. Η Φεντερασιόν

---

[165]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.243
[166]Οι ακριβείς τίτλοι της εφημερίδας είναι «Εφημερίς των Εργατών» στα ελληνικά, «Χορνάλ ντε Λαβοραδόρ» στα ισπανοεβραϊκά, «Ραμποντσίσκι Βέσνικ» στα βουλγάρικα και «Αμελέ Γκαζετεζί» στα τουρκικά.
Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία…*, σελ.350
[167]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία…*, σελ.350
[168]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία…*, ό.π., σελ.350
[169]Τόμωφ: Σέρβος σιδηροδρομικός, γραμματέας μιας μικρής βουλγάρικης σοσιαλιστικής ομάδας που ιδρύθηκε το 1908, με τον οποίο ήρθε σε επαφή ο Μπεναρόγια τον πρώτο καιρό που ήρθε στη Θεσσαλονίκη και ο οποίος αργότερα προσχώρησε στη Φεντερασιόν.
[170]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία…*, σελ.350
[171]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία…*, ό.π., σελ.350
[172]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία…*, ό.π., σελ.350
[173]Κ.Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, σελ.144
[174]Κ.Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, ό.π., σελ.144-5

δημοσίευσε στην «Εργατική Αλληλεγγύη» μια προκήρυξη για τον πόλεμο, όπου καυτηρίαζε την *«...ανόητη Νεοτουρκική πολιτική...»*, καθώς και την *«...τρέλα της βαλκανικής μπουρζουαζίας...»*. Την προκήρυξη αυτή είχαν υπογράψει όλα τα σοσιαλιστικά κόμματα των Βαλκανίων.[175] Το κύμα διώξεων εναντίον της Φεντερασιόν, που είχε ξεκινήσει νωρίτερα, κορυφώθηκε την άνοιξη του 1912 με την οριστική παύση από τους Νεότουρκους της *«Εργατικής Αλληλεγγύης»*.[176]

Λίγο όμως πριν την απελευθέρωση στα 1912, η Φεντερασιόν εξέδωσε το *«Αβάντι!» (Εμπρός)*, που αρχικά κυκλοφορούσε τρεις φορές την εβδομάδα, ενώ από το 1915 και μετά έβγαινε καθημερινά[177]. Αρχικά διευθυντής ήταν ο Μπεναρόγια. Κατά τη διάρκεια της εξορίας του τη διεύθυνση ανέλαβε ο Αρδιττί.[178] Κύριοι συνεργάτες της εφημερίδας ήταν ο Νταβίντ Ρεκανάτι, ο Ζ. Χασσόν, ο Ζακ Βεντούρα, ο Α. Κοέν, ο Ε. Σιντή, ο Α. Σασσόν και ο Ζ. Αμαρίλλο.[179] Η επιρροή του *«Αβάντι!»* ανάμεσα στους Εβραίους της Μακεδονίας ήταν μεγάλη και το περιεχόμενό του σοσιαλιστικό.[180] Επρόκειτο να ζήσει πολλά χρόνια- περίπου 24 και να επιζήσει και της ίδιας της Φεντερασιόν, καθιστάμενο μετά τα 1918- και οριστικά μετά το 1923 – τοπικό δημοσιογραφικό όργανο του ΚΚΕ, προορισμένο για την ισραηλίτικη κοινότητα, , κάτω από τη διεύθυνση τώρα του Ζ. Βεντούρα, Ι. Καράσσο και του Ν. Μαμαγκάκη.[181]

---

[175]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.256
[176]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.256
[177]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.351
[178]Κ.Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, σελ.145
[179]Κ.Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, ό.π., σελ.145
[180]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.256
[181]Κ.Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, σελ.145

Ιδεολογικές επιρροές της Φεντερασιόν

Όπως είδαμε και παραπάνω ο αρχικός πυρήνας της Φεντερασιόν σχηματίστηκε από ντόπια στοιχεία ουμανιστικά και ζωρεσιανά που συσπειρώνονταν γύρω από τον Νεχαμά και από τον κύκλο του Μπεναρόγια, που ήταν λαϊκότερης προέλευσης και επηρεαζόταν από τον μαρξισμό[182]. Μετά την ίδρυση του γαλλικού προξενείου (1685) και κάτω από την επιρροή της γαλλικής κουλτούρας, λαϊκιστικής και ριζοσπαστικής, τα ηγετικά στελέχη της ισραηλιτικής κοινότητας άρχισαν να επηρεάζονται από το φιλελευθερισμό.[183] Όμως το κύριο ιδεολογικό ρεύμα που επικρατούσε μέσα στους κόλπους της ισραηλιτικής κοινότητας, από τα 1908 ήδη, ήταν ο ουμανιστικός σοσιαλισμός.[184] Αυτός κατακτούσε πλέον τα εργατικά στρώματα και εκτόπιζε το φιλελευθερισμό από τη διανόηση.[185] Οι άλλες ιδεολογικές τάσεις την επηρέασαν περιθωριακά και έμμεσα.[186]

Οι πιο ορθόδοξοι μαρξιστές συσπειρώνονταν γύρω από τα Σοσιαλδημοκρατικά Κέντρα.[187] Οι λαϊκίστικοι εθνικιστικοί κύκλοι συσπειρώνονταν γύρω από το κόμμα του Σαντάνσκι σε ό, τι αφορά τους εξαρχικούς, γύρω από το Νεοτουρκικό κομιτάτο σε ό, τι αφορά τους μουσουλμάνους, γύρω από τις εθνικές λέσχες τους σε ό, τι αφορά τους Έλληνες ή τους Εβραίους[188].

Ο μαρξισμός έγινε γνωστός στους ισραηλίτικους κύκλους της Θεσσαλονίκης μέσα από μια επιλογή κειμένων από το

[182]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.352
[183]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.305
[184]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.306
[185]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.306
[186]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.352
[187]*Κ.Μοσκώφ, Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, σελ.146
[188]*Κ.Μοσκώφ, Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, ό.π., σελ.146

Μανιφέστο και το Κεφάλαιο που δημοσίευσε η *«Εργατική Αλληλεγγύη»* στις αρχές του 1911, λίγο πριν κλείσει.[189] Αυτή ήταν η πρώτη, καθώς και η μόνη για πολύ καιρό, μαρξιστική τροφή που έλαβε ο ντόπιος πληθυσμός στις γλώσσες του. Ο μαρξισμός αυτός της Φεντερασιόν δεν ήταν όμως παρά ο μαρξισμός του Κάουτσκυ[190], δηλαδή της «κεντρώας» τάσης.[191] Την δική του ερμηνεία επρόκειτο να δώσουν στη μαρξιστική ιδεολογία οι διανοούμενοι της οργάνωσης[192].

Αντίθετα απ' ότι συνέβαινε στους ισραηλίτικους κύκλους της Θεσσαλονίκης, στους σλαβόφωνους κύκλους της επαρχίας οι βουλγαρικές εκδόσεις του Πλεχάνωφ[193] και οι μαρξιστικές δημοσιεύσεις, ιδιαίτερα των *στενών*, επέτρεπαν μια σχετικά πλατιά διάδοση της μαρξιστικής ιδεολογίας[194].

Οι εκδόσεις του Πλάτωνα Δρακούλη, όπως και το ίδιο το περιοδικό του, η *«Έρευνα»*, ελάχιστα ήταν γνωστές στην Μακεδονία έξω από τον ολιγάριθμο – ελληνικό ουμανιστικό κύκλο της Θεσσαλονίκης.[195] Επικεφαλής του ουμανιστικού αυτού κύκλου- *«βιονομιστές»* (φυτοφάγοι, ειρηνιστές,

---

[189]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.352
[190]Καρλ Κάουτσκυ (1854 – 1938). Διακεκριμένος θεωρητικός του Μαρξισμού και της σοσιαλδημοκρατίας. Το 1881 ασπάζεται τις μαρξιστικές ιδέες με την προτροπή του φίλου του Έντουαρντ Μπερνστάιν και τον ίδιο χρόνο, σ' ένα ταξίδι του στο Λονδίνο, γνωρίζει τον Μαρξ και τον Έγκελς. Το 1891 ως μέλος των Σοσιαλδημοκρατών της Γερμανίας (SPD) διαμορφώνει την πολιτική του κόμματος με το «Πρόγραμμα της Ερφούρτης», που συνέγραψε μαζί με τους Άουγκουστ Μπέμπελ και Έντουαρντ Μπερνστάιν. Ο Κάουτσκι πίστευε ότι ο καπιταλισμός θα καταρρεύσει από τη φύση του και ότι καθήκον των σοσιαλιστών είναι η βελτίωση της ζωής των εργαζομένων και όχι η προετοιμασία της επανάστασης, που είναι αναπόφευκτη. Οι απόψεις του προκάλεσαν θύελλα αντιδράσεων στους κόλπους των μαρξιστών, με πρώτο και καλύτερο τον Φρίντριχ Ένγκελς.
[191]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.352
[192]*Κ.Μοσκώφ, Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, σελ.146
[193]Γκεόργκι Πλεχάνωφ. Ο ιδρυτής του Ρωσικού Μαρξισμού που στην αρχή είχε συμμαχήσει με τον Λένιν και τους Μπολσεβίκους, αλλά διαχώρισε την θέση του από αυτούς το 1904.
[194]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.355
[195]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.355, ό.π., σελ.355

ουμανιστικοί σοσιαλιστές), ήταν ο γιατρός Απόστολος Πολυζόπουλος[196].

Από την άλλη μεριά ανάμεσα στην διανόηση της Θεσσαλονίκης, γαλλομαθή στο σύνολό της αλλά συχνά και πολύγλωσση, κυκλοφορούσαν πλατιά τα έργα του Ζωρές, όπως και η *«Πετίτ Ρεπουμπλίκ»* και η *«Ουμανιτέ»*.[197] Επίσης πλατιά διαβαζόταν και ο Κάουτσκυ.[198]

Μια άλλης υφής ιδεολογική επίδραση άρχισε να αναπτύσσεται στην Θεσσαλονίκη γύρω από τον Ζιγιά Γκιοκάλπ[199] και το περιοδικό του *«Τουρκ Γιουρντού»*.[200] Στα χρόνια 1909-1910 εξέφραζε τα πιο ριζοσπαστικά μουσουλμανικά στοιχεία της Αυτοκρατορίας. Η πολεμική του *«Τουρκ Γιουρντού»* κατευθυνόταν κυρίως ενάντια στην ηγεμονία των Μεγάλων Δυνάμεων μέσα στον οθωμανικό χώρο.[201] Ήταν η κύρια εστία προώθησης της αφομοίωσης του νεοτουρκικού κινήματος από τον γερμανικό ιμπεριαλισμό που εκείνη την εποχή συντελούνταν με γρήγορα βήματα.[202] Αλλά και στην δημιουργία μιας αντιδυτικιστικής συνείδησης μέσα στους σοσιαλδημοκρατικούς κύκλους.[203]

---

[196]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.355, ό.π., σελ.330
[197]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.355, ό.π., σελ.355
[198]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.355, ό.π., σελ.355
[199]Ζιγιά Γκιοκάλπ (Gokalp Ziya)-(1876-1924). Θεωρείται πατέρας της ιδέας του Τουρκισμού. Ένα από τα παράδοξα της Τουρκίας, είναι το γεγονός ότι ο Ζιγιά Γκιοκάλπ γεννήθηκε στο Ντιγιαρμπακίρ και ήταν Κουρδικής καταγωγής. Κατά την περίοδο που ακολούθησε την επανάσταση των Νεότουρκων, το 1908, υπήρξε το βασικό όνομα στο ρεύμα του Τουρκισμού. Το 1909 πήρε μέρος στο συνέδριο της Επιτροπής Ένωσης και Προόδου στη Θεσσαλονίκη. Το 1912 εξελέγη βουλευτής. Υπήρξε από τους ιδρυτές της περίφημης Τουρκικής Εστίας που με όργανο το Νέο Περιοδικό, ήταν το κύριο σημείο αναφοράς των τουρκιστών. Το έργο του "Αρχές Τουρκισμού", κυκλοφόρησε το 1923, ενώ ακολούθησε το έργο του "Τουρκική παράδοση". Το βιβλίο του με τίτλο "Η ιστορία του τουρκικού πολιτισμού", εκδόθηκε το 1926, δύο χρόνια μετά το θάνατό του.
[200]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.355
[201]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.356
[202]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.356
[203]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.356

Στην ανάπτυξη μιας τέτοιας τάσης κυριαρχικής σημασίας ήταν και η συμβολή του σοσιαλιστικού κύκλου που δρούσε γύρω από τον Πάρβους, ο οποίος στα χρόνια αυτά ήταν εγκατεστημένος στην Κωνσταντινούπολη.[204] Στον Πάρβους, από τα γνωστότερα στελέχη της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, είχε ανατεθεί ανεπίσημα από το Γραφείο της Διεθνούς η εποπτεία και ο συντονισμός της σοσιαλιστικής δράσης, τόσο στα ελεύθερα βαλκανικά κράτη όσο και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.[205] Ο Πάρβους, επηρεασμένος από την Ρόζα Λούξεμπουργκ, είχε αφομοιώσει όσο λίγα από τα ηγετικά στελέχη της Διεθνούς, τις θεμελιακές αντιθέσεις στον περιφερειακό ευρωπαϊκό χώρο, αυτές ανάμεσα στα βιομηχανικά αναπτυγμένα κράτη και τους υποανάπτυκτους οικονομικά λαούς της υφηλίου.[206] Η τακτική που ακολουθούσε στη δράση του ήταν ωστόσο εκλεκτικιστική, δίχως σαφείς προοπτικές και *οπορτουνιστική*[207]. Στην κυρίαρχη ηγεμονία της Γαλλίας και της Αγγλίας στον οθωμανικό χώρο, ο Πάρβους αποφάσισε να αντιτάξει την γερμανική πολιτική.[208] Παρέσυρε λοιπόν σε αυτήν την πολιτική και την αριστερή, γύρω από τον Α. Χασσόν, πτέρυγα της Φεντερασιόν.[209]

---

[204]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.356
[205]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.356
[206]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.356
[207]Οπορτουνισμός: Πολιτική συμβιβασμών στο εργατικό κίνημα, προσαρμογής και υποταγής των συμφερόντων του προλεταριάτου στα συμφέροντα της αστικής τάξης. Άρνηση της ταξικής πάλης, της σοσιαλιστικής επανάστασης και της δικτατορίας του προλεταριάτου. Δ.Γ.Κασιούρας, *Σύντομο Κοινωνικοπολιτικό Λεξικό*, 12η έκδοση, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2008,σελ.202
[208]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.356
[209]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.356

Το Πρόγραμμα και οι κυριότεροι εκπρόσωποι της Φεντερασιόν

Η Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία, όπως προαναφέρθηκε, ιδρύθηκε το 1909. Η πλειοψηφία των ιδρυτών της ήταν εργάτες και μόνο λίγοι μεταξύ τους, κυρίως διανοούμενοι, ήταν σοσιαλιστές.[210] Στην αυτοπαρουσίασή της στα 1910 διαβάζουμε: *Η επίμονη προπαγάνδα των διανοούμενων έπεισε τους εργάτες για την αναγκαιότητα να μετασχηματίσουν την ομάδα σε μια «Ένωση των εργατών σοσιαλιστών της Θεσσαλονίκης».*[211] Σκοπός της, σύμφωνα με το καταστατικό της, ήταν να «*οργανώσῃ τό προλεταριάτο διά τήν πάλην τῶν τάξεων καί νά τό βοηθῇ εἰς τόν δρόμον τῆς χειραφετήσεώς του διά νά δυνηθῇ νά πραγματοποιήσῃ τάς ἀρχάς τοῦ Σοσιαλισμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐψηφίσθησαν κατά τά τελευταῖα Διεθνή Συνέδρια».*[212] Στο καταστατικό της συνοψίζονται οι αρχές της: α)Ο μετασχηματισμός της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας σε κομμουνιστική και η εθνικοποίηση των μέσων παραγωγής και ανταλλαγής, β)η κατάκτηση της εξουσίας από την εργατική τάξη, γ)ο προλεταριακός διεθνισμός και δ)η διάκριση ανάμεσα στο maximum πρόγραμμα που περιλάμβανε την κοινωνική αλλαγή και στο minimum πρόγραμμα των εργατικών διεκδικήσεων και των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων.[213]

Η διάκριση αυτή, χαρακτηριστική των κομμάτων της Β' Διεθνούς, αποτελούσε μια διπλή δικλείδα που επέτρεπε από τη μια τη δημιουργία ενός κόμματος που εξασφάλιζε την ιδεολογική ανεξαρτησία του και τη διαπαιδαγώγηση της

---

[210]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…, ό.π.*, σελ.19
[211]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…, ό.π.*, σελ.20
[212]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…, ό.π.*, σελ.20
[213]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…, ό.π.*, σελ.53

εργατικής τάξης σε αντίθεση με τον αστικό φιλελευθερισμό, και από την άλλη την προσαρμογή του εργατικού κινήματος στις πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις αστικού και φιλελεύθερου πνεύματος.[214]

Η ιδεολογία της Φεντερασιόν στα πρώτα αυτά χρόνια της δράσης της χαρακτηρίστηκε έτσι από την αντίφαση ανάμεσα στην στρατηγική της από την μια πλευρά, που κατευθυνόταν εναντίον των φεουδαλικών καταλοίπων και από την άλλη πλευρά της θεμελιακής αντίθεσης μέσα στο Οθωμανικό Κράτος ανάμεσα στην εντόπια κοινωνία και την αποικιοκρατική – πολιτικής και οικονομικής υφής– επικυριαρχία της Ευρώπης.[215] Οι ηγέτες της οργάνωσης ποτισμένοι με την φράγκικη κουλτούρα και πολιτισμό έβλεπαν με τα μάτια αυτής της αφομοιωμένης στο αποικιοκρατικό σύστημα ριζοσπαστικής Ευρώπης, αδυνατούσαν να οργανώσουν την βαθύτερη αντίθεση, να ξεσκεπάσουν τον υποτελή χαρακτήρα της ντόπιας αστικής τάξης.[216] Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, όπου η ισραηλιτική κοινότητα κυριαρχούσε αριθμητικά, αυτή η παρεκτροπή της ριζοσπαστικής ιδεολογίας οξύνθηκε.[217] Η αλλοτρίωση ήταν διπλή, προς την Ευρώπη αλλά και προς την κοινότητα.[218]

Τα ψηλά τείχη που χώριζαν τις εθνότητες ενισχύθηκαν όπως είδαμε από την πρόσδεση της καθεμίας και σε διαφορετικό ευρωπαίο προστάτη.[219] Η μεταπρατική αλλοτρίωση δεν ήταν λιγότερο έντονη στην ισραηλιτική κοινότητα απ' ό, τι ήταν μέσα στην ελληνική αστική τάξη.[220] Για τα φιλελεύθερα στοιχεία της ισραηλιτικής κοινότητας η

---

[214]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…, ό.π.*, σελ.21
[215]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.356
[216]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.357
[217]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.357
[218]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.357
[219]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.357
[220]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.357

πρόοδος περνούσε αναγκαστικά από την ολοκλήρωση της αφομοίωσης στην ευρωπαϊκή κουλτούρα.[221] Η επανάσταση έτσι δεν προτεινόταν σαν η μέθοδος της αλλαγής, ούτε υπογραμμιζόταν η ιδιαιτερότητα της εργατικής τάξης, σαν υποκείμενου πλέον της ιστορίας.[222] Συχνά ο ιδεολογικός αγώνας περιοριζόταν σε μια ειρηνόφιλη και ουμανιστική προσπάθεια καταστολής των εθνικιστικών παθών -χτυπιόταν ο εθνικισμός των βαλκανικών εθνοτήτων αλλά και ο σιωνισμός, εθνικισμός της ισραηλιτικής μικροαστικής τάξης.[223]

Ο Α. Μπεναρόγια εξέδωσε περισσότερο από δέκα μπροσούρες εκείνο τον καιρό πάνω σε θέματα πολεμικής με τα Σοσιαλδημοκρατικά Κέντρα, αλλά και πάνω σε αντισιωνιστικά θέματα -ήταν η εποχή που ο Μπεν Τσβι[224] και ο Μπεν Γκουριόν[225] εγκατεστημένοι στην Κωνσταντινούπολη οργάνωναν την σιωνιστική προπαγάνδα μέσα στις ισραηλιτικές κοινότητες της Τουρκίας.[226] Συγχρόνως ο Α. Μπεναρόγια επεδίωκε την παγίωση της επιρροής της Φεντερασιόν μέσα στα συνδικάτα. Για να έχει καλύτερο αποτέλεσμα στην δράση του, εργάστηκε πρώτα σαν καπνεργάτης, μετά σαν τυπογράφος.[227] Επρόκειτο να γίνει ο

---

[221]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.357
[222]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ὁ.π., σελ.357
[223]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.357
[224]Ισαάκ Μπεν Τσβι: Εβραίος σοσιαλιστής με δράση υπέρ της δημιουργίας του κράτους του Ισραήλ. Επικεφαλής των πρώτων σιωνιστικών διεργασιών στην εβραϊκή κοινότητα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αρχικά ζητούσαν εδαφική αυτονομία στους κόλπους της αυτοκρατορίας. G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, σελ.29
[225]Δαβίδ Μπεν Γκουριόν: Εβραίος σοσιαλιστής. Υπαρχηγός του Μπεν Τσβι στη δράση για τη δημιουργία του κράτους του Ισραήλ. Ο πρώτος πρωθυπουργός στο νεοσύστατο κράτος του Ισραήλ που αναγνωρίστηκε το 1948. Μετά την επανάσταση των Νεότουρκων βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη για νομικές σπουδές, οι οποίες διακόπηκαν με το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.
[226]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.357
[227]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.357

κύριος οργανωτής έτσι του πολυάριθμου και δυναμικού καπνεργατικού σωματείου της Θεσσαλονίκης.[228]

Άλλο δυναμικό στέλεχος της «Φεντερασιόν» ήταν ο Αλμπέρτο Γιουδά Αρντίττι. Γόνος μεγαλοαστικής οικογένειας -ο πατέρας του ήταν γνωστός χαρτέμπορος- είχε καλή γαλλική μόρφωση, ήταν απόφοιτος του γνωστού εκείνη την εποχή Κολεγίου Αλατίνι.[229] Ο Αλμπέρτο Γιουδά Αρντίττι στα πρώτα νεανικά του χρόνια ήταν μία δημοφιλής μορφή του τεκτονικού κύκλου των «Αντίμ».[230] Από τούς λίγους που γνώριζε τα έργα του Λένιν, βάσιζε ωστόσο την κοσμοθεωρία του κυρίως στον Φουριέ, τον Προυντόν και τον Ζωρές.[231] Για μεγάλο διάστημα ήταν ο κύριος οικονομικός χορηγός της οργάνωσης[232].

Ο Αβραάμ Χασσόν ήταν το ηγετικό στοιχείο της πιο επαναστατικής τάσης της Φεντερασιόν, που συμμεριζόταν τις διεθνιστικές αντιλήψεις των *στενών* για την οργάνωση ενός ενιαίου σοσιαλιστικού κόμματος χωρίς ομοσπονδιακά (εθνικά) τμήματα και την προσήλωσή τους στην ιδέα της σοσιαλιστικής επανάστασης σε ολόκληρη τη Βαλκανική.[233] Ράπτης ο ίδιος, καταγόμενος από την Στρώμνιτσα, ήταν παλιότερα μέλος των *στενών*.[234] Η τάση Χασσόν αντιμαχόταν ιδιαίτερα τα τεκτονικά στοιχεία μέσα στην Φεντερασιόν.[235] Ο ίδιος ο Α.Χασσόν έφτασε να παραιτηθεί, προσωρινά, όταν η οργάνωση αποφάσισε την από κοινού με τούς τέκτονες εκδήλωση συμπαράστασης προς τον Ισπανό αναρχικό δάσκαλο

---

[228]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.358
[229]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.358
[230]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.358
[231]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.358
[232]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.358
[233]Μ.Δημητρίου, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό..., ό.π.*, σελ.73
[234]Μ.Δημητρίου, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό..., ό.π.*, σελ.73
[235]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.358

Φερέρ[236],η καταδίκη του οποίου σε θάνατο, είχε ξεσηκώσει στα 1909 την παγκόσμια κοινή γνώμη.[237]

Το φθινόπωρο του 1909 οι θέσεις της Φεντερασιόν σκλήρυναν. Υιοθετήθηκε μια πρόταση του Αβραάμ Χασσόν εναντίον της συνεργασίας των τάξεων και της αυτόνομης διοργάνωσης των εθνοτήτων μέσα στο σοσιαλιστικό κίνημα.[238] Την ίδια εποχή η πολεμική εντάθηκε ανάμεσα στην Φεντερασιόν και στον θεσσαλονικιώτικο τεκτονισμό παρ' όλες τις συμβιβαστικές προσπάθειες του Ιωσήφ Χασάν, ηγέτη της συντηρητικότερης μέσα στην οργάνωση τάξης.[239] Από τα 1910 άλλωστε άρχισαν να παραμερίζονται από την ηγεσία της Φεντερασιόν τα πρώτα -αστικής ιδίως ή μικροαστικής προέλευσης- διανοούμενα ηγετικά της στελέχη. Στο εξής ανέλαβαν νέοι άνθρωποι, βγαλμένοι στην επιφάνεια από τους απεργιακούς αγώνες του 1908-1909.[240] Η όλη ιδεολογία της οργάνωσης έγινε καθαρότερα μαρξιστική. Αυξήθηκε το κύρος του επιστημονικού σοσιαλισμού και υποχώρησαν κάπως οι ζωρεσιανές επιδράσεις.[241]

---

[236]Francisco Ferrer y Guardia (1849-1909): Ισπανός αναρχικός του οποίου οι παιδαγωγικές αντιλήψεις επηρέασαν τους σοσιαλιστές της Θεσσαλονίκης. Την εποχή εκείνη καταδικάστηκε σε θάνατο για αθεϊστική προπαγάνδα. Και στην Ελλάδα, όπως και σε όλο τον κόσμο το γεγονός αυτό έκανε μεγάλη εντύπωση στα λαϊκά και εργατικά στρώματα. Έγιναν συλλαλητήρια και διαδηλώσεις σε ένδειξη διαμαρτυρίας ενάντια στην καταδίκη του Φερέρ και ενάντια στην ισπανική αντίδραση που είχε επαναφέρει μεθόδους της Ιεράς Εξέτασης. Γ. Κορδάτος, σελ.241

[237]Ο Αβραάμ Μπεναρόγια, άρρωστος και απών κατά την λήψη της απόφασης συμμετοχής, αποδοκιμάζει την τέτοια συνεργασία. Προσωπική του επιστολή της 24.4.1967.

[238]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π. σελ.358

[239]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.358

[240]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.359

[241]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.359

Φεντερασιόν και ξέσπασμα νεοτουρκικού κινήματος

Την εποχή που ξέσπασε το κίνημα των Νεότουρκων η εσωτερική κατάσταση του οθωμανικού κράτους ήταν εύθραυστη και το κοινωνικό σύστημα αναχρονιστικό. Οι απόπειρες για μεταρρυθμίσεις μπλοκάρονταν στα γρανάζια της γραφειοκρατίας. Συγχρόνως, άρχισε να διεισδύει το δυτικό κεφάλαιο, ενώ από την άλλη μεριά οι αντιθέσεις στις παραδοσιακές παραγωγικές σχέσεις ενίσχυαν τις διαλυτικές τάσεις.[242] Όταν το διοικητικό σύστημα ανακαινίστηκε, οι νέοι νόμοι ευνοούσαν την επενδυτική δραστηριότητα του κεφαλαίου. Οι υπόδουλοι λαοί κάθε τόσο ξεσηκώνονταν, πότε με στενά οικονομικά και πότε με ευρύτερα εθνικά αιτήματα, επιτείνοντας την αποσύνθεση.[243]

«Κατά τη βασιλεία του Αβδούλ Χαμίτ, του επονομαζόμενου και "Κόκκινου Σουλτάνου", ο οθωμανικός λαός έζησε κάτω από τη χειρότερη τυραννία και υπήρξε μόνιμα αντικείμενο διώξεων από μέρους μιας δεσποτικής και αυταρχικής καμαρίλας….[244] Έτσι, η άθλια κατάσταση του λαού που ζούσε κάτω από το κράτος συνεχών απειλών και διώξεων, η ανασφάλεια στους δημόσιους δρόμους και στην ύπαιθρο, η κακή διοίκηση των δημοσίων πραγμάτων, παρέλυσε κάθε οικονομική κίνηση και δημιούργησε μια ισχυρή μετανάστευση από την ύπαιθρο προς τις πόλεις και προς το εξωτερικό….[245] Από την άλλη πλευρά, για να επιδείξει το κύρος της στο

---

[242]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.25
[243]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.25
[244]*Ετήσια έκθεση της σοσιαλιστικής εργατικής ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης (Ιούλιος 1909- Ιούλιος 1910)* που βρίσκεται στο: Αντώνης Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η σοσιαλιστική νεολαία, τα καταστατικά τους*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1985, σελ. 76
[245]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.77

εξωτερικό και να εγγυηθεί την εξουσία της στο εσωτερικό, η κυβέρνηση διατηρούσε στα όπλα έναν ισχυρό, κακοσυντηρημένο στρατό, του οποίου τα έξοδα ήταν δυσανάλογα με τα οικονομικά μέσα της αυτοκρατορίας».[246] Με τα λόγια αυτά περιέγραφε η Φεντερασιόν στην πρώτη Ετήσια Έκθεσή της προς τη Διεθνή (Ιούλιος 1909- Ιούλιος 1910) την κατάσταση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία πριν το ξέσπασμα της νεοτουρκικής επανάστασης.

Στα 1908 οι κοινωνικές αντιθέσεις οξύνθηκαν. Μέσα σ' ένα απεργιακό κύμα ξέσπασε η Νεοτουρκική Επανάσταση. Οι Νεότουρκοι εκφράζονταν με το δικό τους κόμμα, το «Ένωση και Πρόοδος», που αναδείχτηκε σε φορέα της αστικής αλλαγής.[247]

«Στις 23 Ιουλίου 1908 μια ομάδα Νεότουρκων και με την υποστήριξη των επαναστατικών επιτροπών της Μακεδονίας και της Αρμενίας και με ένα ισχυρό στράτευμα, δυσαρεστημένο αλλά προσηλωμένο στους ανώτερους του που είχαν αποδεχθεί τη φιλελεύθερη ιδέα, επιχείρησαν στρατιωτικό πραξικόπημα και κατέλαβαν την εξουσία, αφού ανακήρυξαν την καθιέρωση συντάγματος σε ολόκληρη την αυτοκρατορία και απελευθέρωσαν όλες τις τάξεις του οθωμανικού έθνους».[248]

Η Θεσσαλονίκη (όπου είχε από το 1906 την έδρα του ο νεοτουρκισμός, συνέχεια της εθνικιστικής τουρκικής ιδεολογίας του Ζ. Γκελάλπ) αποτέλεσε το 1908 την αφετηρία των επαναστατών.[249] Οι Νεότουρκοι αντιπροσώπευαν για τους αστικούς κύκλους την προσδοκία να περισωθεί μέσα από μεταρρυθμίσεις η πολυεθνική αυτοκρατορία, ενώ για τους λαούς της αυτοκρατορίας την ελπίδα να αντιμετωπισθούν τα

---

[246]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.77
[247]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.29
[248]*Ετήσια έκθεση της σοσιαλιστικής εργατικής ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης (Ιούλιος 1909- Ιούλιος 1910)*, Α. Λιάκος, σελ.78
[249]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.31

άλυτα, αστικοδημοκρατικής φύσης, προβλήματα σε κατεύθυνση φιλολαϊκή, αντιφεουδαρχική.[250] Είναι η εποχή που ανιχνεύονται στην πόλη οι απαρχές του κοινωνικού προβληματισμού, ο οποίος, λόγω των ιδιότυπων πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών, συμπλέκεται με τις εθνικές επιδιώξεις και αρχικά τουλάχιστον υποβοηθείται από αυτές.[251] Η επανάσταση του 1908 αποτέλεσε το πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίστηκαν τα πρώτα δείγματα πολιτικής αυτονόμησης των εργατών: συνδικάτα, απεργίες, αλλά και η πρώτη πολιτική οργάνωση, η Φεντερασιόν.[252]

Η εργατική τάξη γιόρτασε με χαρά την απελευθέρωσή της και σύντομα άρχισε να χρησιμοποιεί τα δικαιώματα που παρασχέθηκαν σε κάθε πολίτη.[253] Οργανώθηκε γρήγορα και με τη συμπαράσταση της πλειοψηφίας του λαού και πραγματοποίησε πολλές απεργίες που έληξαν με επιτυχία.[254] Η επανάσταση επέτρεψε στους εργάτες να συνδικαλίζονται χωρίς το φόβο διώξεων και να υπερασπίζουν από κοινού τα οικονομικά τους συμφέροντα.[255] Η εθνικιστική προπαγάνδα έχασε σύντομα πολύ έδαφος ανάμεσα τους και δεν μπόρεσε να εκδηλωθεί παρά μόνο στους Έλληνες εργάτες.[256] Αρχικά, η εξουσία των Νεότουρκων, κάτω από την καταλυτική ροή των γεγονότων και την κοινωνική αναταραχή, υποστήριξε τα λαϊκά προοδευτικά αιτήματα και την οργάνωση της εργατικής τάξης[257].

---

[250]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.29
[251]Κ.Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα*, σελ.37
[252]Κ.Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα*, ό.π., σελ. 37
[253]*Ετήσια έκθεση της σοσιαλιστικής...*, Α. Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.78
[254]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.78-79
[255]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.79
[256]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.79
[257]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.30

Η ελληνική κοινότητα της Θεσσαλονίκης τάχθηκε εξαρχής με το μέρος του Νεοτουρκικού Κομιτάτου.[258] Η έναρξη λειτουργίας της νεοτουρκικής βουλής χαιρετίστηκε θερμά από τους Οθωμανούς Έλληνες.[259] Οι Εβραίοι αρχικά τήρησαν στάση αναμονής, γρήγορα όμως ταυτίστηκαν με τη νεοτουρκική επανάσταση.[260] Οι Βούλγαροι το ίδιο.[261] Στην κρίσιμη αναμέτρηση με την αντεπανάσταση του σουλτάνου Χαμίτ στις 31 Μαρτίου 1909, έσωσε την κατάσταση ο στρατός της Θεσσαλονίκης μαζί με τους εθελοντές, ενώ ο κόσμος συμπαραστεκόταν και συμμετείχε μετά στο πάνδημο συλλαλητήριο για τον εορτασμό της νεοτουρκικής νίκης.[262] Ήταν ο ίδιος κόσμος που συμμετείχε ενεργά στο μποϋκοτάζ των ξένων εμπορευμάτων, όποτε το απαιτούσαν οι Νεότουρκοι.[263]

Ο διεθνής σοσιαλιστικός Τύπος δέχτηκε με ενθουσιασμό και υποστήριξε ενεργά τη νίκη των Νεότουρκων.[264] Σπουδαίο ρόλο έπαιξε σ' αυτό και ο σοσιαλιστής ηγέτης Κρίστιαν Ρακόφσκυ, που είχε απελαθεί από τη Ρουμανία και είχε εγκατασταθεί στο Παρίσι.[265] Ο Ρακόφσκυ θεωρούσε τη νεοτουρκική επανάσταση σπουδαίο παράγοντα προόδου γενικά και ειδικά για τη λύση των εθνικών προβλημάτων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.[266] Η Διεθνής συμφωνούσε μ' αυτή τη γνώμη. Ήδη από τις 11 Οκτωβρίου του 1908 το ΔΣΓ χαιρέτιζε την πτώση του καθεστώτος του Αβδούλ Χαμίτ.[267]

Τρία συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν από την απεργιακή δράση των εργατών της Θεσσαλονίκης, στο τέλος

---

[258]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π, σελ.31
[259]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π, σελ.31
[260]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π, σελ.31
[261]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π.,σελ.31
[262]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π.,σελ.31
[263]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π.,σελ.31
[264]G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, σελ. 30
[265]G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, ό.π., σελ. 31
[266]G.Haupt, «Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν», ό.π., σελ. 31
[267]G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, ό.π., σελ. 31

του καλοκαιριού του 1908: Πρώτον, η διάχυτη κοινωνική δυσαρέσκεια που προκάλεσε την εκδήλωση ενός έντονου απεργιακού κύματος, εκδηλώθηκε με τα χαρακτηριστικά του αυτοσχεδιασμού.[268] Δεύτερον, για πρώτη φορά οι μάζες αναδείχθηκαν στην πολιτική σκηνή.[269] Πολιτικές παρατάξεις ιδρύθηκαν. Τρίτον, το κοινωνικό ζήτημα διαπλεκόταν με το εθνικό ζήτημα χάνοντας ένα σημαντικό μέρος της δυναμικής του.[270]

Στροφή νεοτουρκικού κινήματος και Φεντερασιόν

Το Νεοτουρκικό Κομιτάτο είχε την πρωτοβουλία για όλα τα ζητήματα. Αυτό συγκέντρωνε τη νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία.[271] Γι' αυτό, πότε με υποσχέσεις και πότε με καμιά μικρή αύξηση κατόρθωνε πολύ εύκολα να σταματάει τις απεργίες.[272] Αυτά όμως γίνονταν τον πρώτο καιρό. Σιγά σιγά τα πράγματα άλλαξαν. Οι απεργοί έγιναν πιο απαιτητικοί και το Κομιτάτο δεν μπορούσε να παίζει εύκολα το ρόλο του μεσάζοντα ανάμεσα στους εργάτες και στους εργοδότες.[273] Άρχισε λοιπόν να ενοχλείται από τις απεργίες.[274] Ύστερα από το πραξικόπημα του Χαμίτ και την επικράτηση των Νεότουρκων, τα πράγματα πήραν άλλο δρόμο. Οι Νεότουρκοι έγιναν πανίσχυροι και οι εργάτες πιο

[268]Κ.Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα*, σελ.178
[269]Κ.Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα*, ό.π., σελ.178
[270]Κ.Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα*, ό.π., σελ.179
[271]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.237
[272]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.237
[273]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.237
[274]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.237

απαιτητικοί.[275] Ήταν η εποχή που άρχισε να γίνεται λόγος για το σοσιαλισμό.[276]

Όπως θα περίμενε κανείς, η νεοτουρκική επανάσταση έβαλε τους σοσιαλδημοκράτες των Βαλκανίων μπροστά στο πρόβλημα του καθορισμού του κοινωνικού της χαρακτήρα. Ο Ρακόφσκυ αναρωτιόταν: «Είμαστε μάρτυρες μιας πραγματικής επανάστασης ή μιας συνωμοσίας χωρίς μεγάλες συνέπειες;»[277]

Μετά την ευφορία των διαδηλώσεων και απεργιών, τον Ιούλιο και Αύγουστο του 1908, τις παραινέσεις των Νεότουρκων για τη δημιουργία εργατικών ταμείων και, από τον Οκτώβριο του 1908, τη μεταβατική διάταξη ενάντια στις απεργίες, δεν έμειναν περιθώρια για μεγάλες αυταπάτες γύρω από την πολιτική τους απέναντι στην οργάνωση και τις διεκδικήσεις του προλεταριάτου.[278]

Ο Μπεναρόγια σχεδόν από την αρχή στάθηκε κριτικός απέναντι στην εξουσία.[279] Στα τέλη του 1908 έγραφε, «*Τον Ιούλη του 1908[...] γεννήθηκε ο νέος γίγαντας*» (εννοεί το εργατικό κίνημα) *[...]τον Σεπτέμβρη 1908 η εργατική τάξη νιώθει την εξαπάτησή της*».[280] Παρόλ' αυτά, μετά τη χαμιτική αντεπανάσταση, συμμετείχε σαν εθελοντής στο σώμα του αναρχοφιλελεύθερου Τσερνοπέεφ, που ακολούθησε τον Σεφκέτ πασά στην εκστρατεία κατά της Κωνσταντινούπολης.[281] Αν και ο ίδιος ο Μπεναρόγια στάθηκε αυτοκριτικά απέναντι σε αυτή του την ενέργεια και υποβάθμισε τη σημασία της επιβεβαιώνοντας ότι απλά αποσκοπούσε στην απόκτηση της οθωμανικής ιθαγένειας[282], εκ των πραγμάτων θίγεται ένα

---

[275]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.237
[276]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.237
[277]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.30
[278]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.73
[279]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.73
[280]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.73
[281]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.74
[282]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.72

σοβαρό θέμα: η στάση του προλεταριάτου και των σοσιαλιστών απέναντι στη χαμιτική αντεπανάσταση. Από την άποψη των ταξικών της συμφερόντων, η εργατική τάξη έπρεπε να αντιπαλέψει κάθε προσπάθεια αναίρεσης των όποιων αστικών μετασχηματισμών είχαν προωθήσει οι Νεότουρκοι.[283] Η ιδιαιτερότητα της εποχής έγκειται στο ότι η παρέμβαση του προλεταριάτου- λόγω του χαμηλού επιπέδου οργάνωσης, της πρωτόλειας ιδεολογικής επεξεργασίας των πολιτικών εξελίξεων- δεν μπορούσε να πάρει συγκροτημένο χαρακτήρα με σαφή και αυτοτελή ταξικό προσανατολισμό, αλλά περιοριζόταν στα πλαίσια ατομικών πρωτοβουλιών κάποιων σοσιαλιστών.[284]

Η πολιτική των Νεότουρκων ξεκαθάρισε πολύ σύντομα, σε κατεύθυνση αντίθετη με τα λαϊκά συμφέροντα και φιλοϊμπεριαλιστική, προσδένοντας την αυτοκρατορία στην ανερχόμενη ιμπεριαλιστική δύναμη, τη Γερμανία.[285] Ο φόβος του σοσιαλισμού είχε αποτέλεσμα τον προσωρινό νόμο της 8-10-1908, για το συνδικαλισμό και τις απεργίες, που έπνιγε τα εργατικά δικαιώματα.[286] Στις 13-5-1909 εισήχθη πάλι στη βουλή σαν νομοσχέδιο το διάταγμα περί απεργίας και συνδικάτων.[287] Οι Νεότουρκοι ταύτιζαν την εργατική απεργία με το σοσιαλισμό.[288]

Αφορμή για τη λήψη των καταπιεστικών μέτρων έδωσε μια δυναμιτιστική απόπειρα εναντίον του κτιρίου της Βουλής.[289] Από το Γενάρη ως τον Ιούλη του 1910 δεκάδες εργατικά

---

[283]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.74
[284]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.74
[285]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.75
[286]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.75
[287]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.75
[288]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.75
[289]Η εθνοσυνέλευση με την αντίθετη ψήφο των δυο αρμενίων βουλευτών ψηφίζει την απαγόρευση των συνδικάτων: «ώστε να αποκατασταθεί η αρμονία ανάμεσα σε εργάτες και κεφαλαιούχους και να ανυψωθούν όλοι οι εργαζόμενοι στο επίπεδο των κεφαλαιούχων. Κ. Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.363

στελέχη εξορίστηκαν.[290] Παρά τις προσπάθειες, που συντόνιζε απ' το Παρίσι ο Σαούλ Ναούμ[291], η Φεντερασιόν αναγκάστηκε να κλείσει τα γραφεία και τη λέσχη της τον Νοέμβρη του 1910.[292] Στις αρχές Νοέμβρη συνελήφθη και ο Μπεναρόγια με αφορμή τη διοργάνωση μιας καπνεργατικής απεργίας στη Γευγελή.[293] Τον ίδιο καιρό οι Νεότουρκοι διέλυσαν και το Σοσιαλδημοκρατικό Κέντρο Κωνσταντινούπολης.[294] Απέναντι στις διώξεις η αντίδραση του σοσιαλιστικού κινήματος δεν ήταν ενιαία.

Η Φεντερασιόν κινητοποιήθηκε. Μετά από αίτημα της, το Συνέδριο της Διεθνούς στην Κοπεγχάγη υιοθέτησε ψήφισμα με το οποίο μεταξύ άλλων καταδίκαζε την κατάργηση του δικαιώματος του συνδικαλισμού και της απεργίας, καθώς και τις καταστροφικές συνέπειες μιας αυταρχικής πολιτικής όσον αφορά την εργατική τάξη στην Τουρκία.[295] Το ψήφισμα αυτό, αφού καλωσόριζε το εκκολαπτόμενο σοσιαλιστικό κίνημα στην Τουρκία, διεκήρυττε ότι μόνο η παραχώρηση απεριόριστης ελευθερίας και η καθιέρωση ενός συντάγματος που θα παρέχει και θα διασφαλίζει σε κάθε Τούρκο πολίτη ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της Νέας Τουρκίας.[296] Στο ίδιο ψήφισμα

---

[290]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.363
[291]Αντιπρόσωπος της Φεντερασιόν Θεσσαλονίκης στη Δεύτερη Διεθνή, με αξιοσημείωτη δράση και προσβάσεις.
[292]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.363
[293]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.364
[294]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.364
[295]International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, *Bulletin périodique du Bureau Socialiste International = Periodisches Bulletin des Internationalen Socialistischen Bureau = Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Published Bruxels, Genève, Series: Histoire de la Internationale, 23, Call number IISG 2K 16066, Re-édition en facs. (Genève: Minkoff Reprint, 1979), 1(1909)-5(1913/14):No.11, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1910), «Διεθνές Συνέδριο στην Κοπεγχάγη, Αποφάσεις και σχόλια που ενσωματώθηκαν στην Ατζέντα από το ΔΣΓ», "f) Ψήφισμα των εργατών της Θεσσαλονίκης για την κατάσταση στην Τουρκία", σελ.177 (σ.187)
[296]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*,«Διεθνές Συνέδριο στην Κοπεγχάγη, Αποφάσεις και σχόλια που

καταδικαζόταν η αποικιοκρατική πολιτική των ευρωπαϊκών καπιταλιστικών κρατών στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ υπήρχε η επισήμανση ότι μόνο μια βαλκανική δημοκρατική συμφωνία θα μπορούσε να αντιπαλέψει αυτή την πολιτική.[297]

Οι διάφορες σοσιαλιστικές ομάδες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, χωρισμένες ή και εχθρικές μεταξύ τους για λόγους ιδεολογικούς ή εθνικούς, που πλαισίωσαν ανεπιφύλακτα με ενθουσιασμό το 1908 το κίνημα των Νεότουρκων (εκτός από τους Μακεδόνες του Γκλαβίνωφ), άρχισαν εν όψει των διώξεων να συμφιλιώνονται.[298] Το Γενάρη του 1911, σε μια συνδιάσκεψη που οργάνωσαν στη Θεσσαλονίκη, ζήτησαν και πάλι *«τη βοήθεια της Διεθνούς στον αγώνα του οθωμανικού προλεταριάτου ενάντια στην αντίδραση»*.[299]

Ο Σαούλ Ναούμ, πάντοτε συμβιβαστικός, έγραψε από το Παρίσι: *«...μου φαίνεται ασύνετο αλλά και αδύνατο να αρχίσουμε τώρα στην Ευρώπη μια καμπάνια ενάντια στους Νεότουρκους. Ασύνετο, γιατί αν έχουμε την ατυχία να αφήσουμε να καταλάβουν ότι δεν είμαστε αρκετά δυνατοί να κινητοποιηθούμε στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας, τότε χαθήκαμε. Οι Νεότουρκοι δεν τρομάζουν παρά εμπρός σε αυτούς που νομίζουν δυνατούς. Όλη μας η τακτική εδώ και δυο χρόνια, από τότε που καταφέραμε ώστε η Φεντερασιόν να ορθοποδήσει, συνίσταται στο να δίνουμε την εντύπωση ότι είμαστε δυνατοί[...] Αντίθετα, αν καταφέρουμε τους Νεότουρκους να πιστέψουν ότι τους έχουμε εμπιστοσύνη πως*

ενσωματώθηκαν στην Ατζέντα από το ΔΣΓ», "f) Ψήφισμα των εργατών της Θεσσαλονίκης για την κατάσταση στην Τουρκία", ό.π., σελ.177 (σ.187)

[297] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*,«Διεθνές Συνέδριο στην Κοπεγχάγη, Αποφάσεις και σχόλια που ενσωματώθηκαν στην Ατζέντα από το ΔΣΓ», "f) Ψήφισμα των εργατών της Θεσσαλονίκης για την κατάσταση στην Τουρκία", ό.π., σελ.177 (σ.187)

[298] G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, σελ. 31

[299] G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, ό.π., σελ. 31

θα μας παρέχουν τις δυνατότητες ιδεολογικής δουλειάς, που βρίσκουμε στις πολιτισμένες χώρες, τότε θα μπορέσουμε να συνεχίσουμε να οργανωνόμαστε περιμένοντας καιρούς προσφορότερους...»[300]

Η ίδια συμβιβαστική κατεύθυνση, που επέβαλλε το Γραφείο της Διεθνούς, φανερώθηκε και στον εορτασμό της Πρωτομαγιάς του 1910.[301] Τίποτα δε θύμιζε τους θριαμβευτικούς πανηγυρισμούς της προηγούμενης χρονιάς. Ο λόγος που εκφώνησε δε στη συγκέντρωση ο Ρακόφσκυ, εκπρόσωπος της Διεθνούς, ήταν τόσο μετριοπαθής, ώστε να προκαλέσει την αντίδραση και των πιο ριζοσπαστικών στελεχών, τόσο της Φεντερασιόν, όσο και του Σοσιαλδημοκρατικού Κέντρου.[302] Στα πιεστικά αιτήματα του Μπεναρόγια, μετά την αποφυλάκισή του το Γενάρη του 1911, για πιο δυναμική πίεση πάνω στις φιλονεοτουρκικές προσωπικότητες, το ΔΣΓ συμβούλευε πάντοτε τη μετριοπάθεια.[303]

Ο λόγος που εκφώνησε στη Θεσσαλονίκη ο Ντζαβίντ Μπέη, υπουργός δημοσίων έργων, τον Απρίλιο του 1912, στην κατάθεση του θεμέλιου λίθου του νέου σιδηροδρομικού σταθμού της πόλης, εξέφραζε καθαρά τις νέες θέσεις των Νεότουρκων: *«... ο σοσιαλισμός και ο συνδικαλισμός πρέπει να συντριβούν. Οι σοσιαλιστές και οι διεθνιστές συνδικαλιστές να διωχτούν έξω από τη χώρα. Ειδικοί νόμοι θα κατατεθούν στην Εθνοσυνέλευση εναντίον τους, γιατί το σοσιαλιστικό και συνδικαλιστικό κίνημα παίρνουν διαταγές από το εξωτερικό. Βλάπτουν την ανάπτυξη της εθνικής βιομηχανίας και του εμπορίου. Οι σοσιαλιστές είναι οι πιο επικίνδυνοι εχθροί κάτω από τις σημερινές συνθήκες οπόταν*

---

[300]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.364-5
[301]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.365
[302]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.365
[303]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.366

η Αυτοκρατορία, πριν απ' όλα, έχει ανάγκη μιας γρήγορης εκβιομηχάνισης...»[304]

Ο βουλευτής Βλάχωφ, που προσχώρησε στη Φεντερασιόν τον Αύγουστο του 1910, δημοσίευσε απάντηση στην ομιλία του Ντζαβίντ Μπέη.[305] Ανέφερε μεταξύ άλλων: *«Είναι αλήθεια πως είμαστε διεθνιστές, συνδεδεμένοι με τη Διεθνή, υποχρεωμένοι να εκτελούμε τις αποφάσεις των διεθνών σοσιαλιστικών και συνδικαλιστικών συνεδρίων, καθώς και του ΔΣΓ. Αλλά σε τι συνίστανται αυτές οι αποφάσεις; Υπάρχει καμιά που να εμποδίζει την κανονική ανάπτυξη της χώρας; Ποιες είναι οι εντολές που έχουμε δεχτεί από το ΔΣΓ; Ο Ντζαβίντ μπέης οφείλει επίσης να γνωρίζει ότι οι σοσιαλιστές της Ευρώπης είχαν παράσχει πάντοτε υπεράσπιση και προστασία κατά τις οδυνηρές για τους Νεότουρκους στιγμές και οι ίδιοι οι Νεότουρκοι λίγες μέρες μετά την κήρυξη του πολέμου από την Ιταλία απευθύνθηκαν στο ίδιο το ΔΣΓ για να ζητήσει υποστήριξη των σοσιαλιστών όλων των χωρών ενάντια στην ιταλική κυβέρνηση...».*[306]

Το Μάιο του 1911, ο Μπεναρόγια συνελήφθη για δεύτερη φορά, μαζί με τρεις συνδικαλιστές, το Λεβή, το Γιονά και τον μουσουλμάνο Ισκάν.[307] Ο Μπεναρόγια εξορίστηκε στη Σερβία.[308] Τέλη Φλεβάρη του 1912 συνελήφθη ξανά και εξορίστηκε στην Ελλάδα.[309] Η ντόπια αστική τάξη συσπειρώθηκε. Παρά όμως την αντεργατική πολιτική των Νεότουρκων μετά το 1910, το κλείσιμο των γραφείων της και την απέλαση μερικών από τους ηγέτες της, η οργάνωση υποστήριξε, όπως και η ηγεσία της Διεθνούς, το καθεστώς

---

[304]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.367
[305]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.77
[306]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.78
[307]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.366
[308]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.76
[309]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.376

που εγκαθιδρύθηκε στα 1908.[310] Καταγγέλλοντας τα αντεργατικά μέτρα κατηγορούσε παράλληλα και τις Μεγάλες Δυνάμεις ότι αντιτίθενται στην εγκαθίδρυση ενός καθεστώτος ελευθερίας στην Τουρκία.[311]

Τα υπόλοιπα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα των Βαλκανίων κατηγορούσαν τη Φεντερασιόν για «συνταγματικό πατριωτισμό».[312] Και δεν είχαν τελείως άδικο. Ακόμα και μετά τα κτυπήματα που δέχτηκε το 1911, η Φεντερασιόν εξακολουθούσε να δηλώνει την προσήλωσή της στο θεσμικό πλαίσιο του νεοτουρκικού καθεστώτος.[313] Με το λεγκαλισμό της έδειχνε να διατηρεί την ψευδαίσθηση ότι η αστική τάξη επρόκειτο να σεβαστεί τους όρους του κοινωνικού παιχνιδιού που η ίδια θέσπισε.[314]

Κρίνοντας συνολικά την πολιτική της Φεντερασιόν, καταλήγουμε στη διαπίστωση ότι δεν υπάρχουν συγκεκριμένα διαχωριστικά όρια ανάμεσα στη συναίνεση ή στη σύγκρουση της οργάνωσης με τους Νεότουρκους.[315] Τη σύντομη φάση της άκριτης υποστήριξής τους ως τον Οκτώβριο του 1908, διαδέχτηκε η παρατεταμένη χρονική περίοδος κριτικής στην πολιτική τους και αντίστασης στις διώξεις των σοσιαλιστών, όχι όμως με επαναστατικό περιεχόμενο.[316]

Το γεγονός ότι η στάση της οργάνωσης ήταν ουσιαστικά παθητική και περιορίστηκε σε ένα modus Vivendi των σοσιαλιστών με την εξουσία, αντί της επιδίωξης για την ανατροπή της έχει την ερμηνεία του: Στις αντιφατικές πολιτικοϊδεολογικές επιλογές της.[317] Στον καθοριστικό ρόλο

---

[310]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, σελ.21
[311]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.21
[312]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.81
[313]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.81
[314]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.82
[315]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.82
[316]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.82
[317]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.82

της Β' Διεθνούς.[318] Στην ισχυρή πίεση και στις βάρβαρες διώξεις και τακτικές των Νεότουρκων μετά το 1910, που ενίσχυσαν την τάση «ρεαλισμού» και «μετριοπάθειας».[319]

Η απεργία των καπνεργατών

Η πρώτη σημαντική δραστηριότητα της Φεντερασιόν, ήταν η επιτυχής καθοδήγηση της μεγάλης απεργίας των καπνεργατών, την άνοιξη του 1914, η οποία έληξε και νικηφόρα.[320] Στις 10 Μαρτίου 1914 τα καπνεργατικά σωματεία Καβάλας, Δράμας και Θεσσαλονίκης, που είχαν συμμετάσχει στο καπνεργατικό συνέδριο της προηγούμενης χρονιάς, ήρθαν σε συνεννόηση μεταξύ τους ώστε να υποβάλλουν τα αιτήματά τους στους εμπόρους.[321] Τα αιτήματα της απεργίας περιλάμβαναν αυξήσεις των ημερομισθίων, καθορισμό των εργάσιμων ωρών στις διάφορες εποχές του χρόνου, αναγνώριση των εργατικών σωματείων από τους εργοδότες, προσλήψεις συνδικαλισμένων εργατών, δικαιώματα των σωματείων να επιθεωρούν τους τόπους εργασίας, μη χρησιμοποίηση γυναικών ως «ντεξίδων»[322] κλπ.[323] Οι εργοδότες όμως ήταν ανένδοτοι.

Η απεργία ήταν το αποκορύφωμα των ζυμώσεων που ακολούθησαν τη διεκδίκηση από τους καπνεργάτες οικονομικών κυρίως αιτημάτων και τη συνηθισμένη άρνηση

---

[318]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.82
[319]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.82
[320]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.143
[321]Κ.Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα*, σελ.183
[322]«Ντεκτσήδες» ή «ντεξίδες» : οι εργάτες που αναλάμβαναν την πρώτη επεξεργασία του καπνού
[323]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, σελ.104

των εργοδοτών να τα ικανοποιήσουν.[324] Το ίδιο διάστημα είχε ανακοινωθεί επίσης νομοσχέδιο σχετικά με την καπνική παραγωγή των νέων εδαφών, που οι καπνεργάτες έκριναν ασύμφορο για το μέλλον της δουλειάς τους.[325] Στις 24-3-1914 και μετά από την άρνηση των καπνεμπόρων να ικανοποιήσουν τα αιτήματα των καπνεργατών, ξεκίνησε η απεργία των 20.000 καπνεργατών της Καβάλας.[326] Στην απεργία μπήκε και η Θεσσαλονίκη, εκτοξεύοντας τον αριθμό των απεργών στους 35.000. Μετά από 20 και πλέον μέρες απεργίας και αφού προηγήθηκαν συλλήψεις, βιαιοπραγίες και ξυλοδαρμοί εκ μέρους των χωροφυλάκων προς τους απεργούς, η απεργία έληξε στις 15-4-1914 νικηφόρα. Οι εκπρόσωποι των εργατών και των εργοδοτών κατέληξαν σε συμφωνία που περιλάμβανε την υπογραφή συλλογικής σύμβασης, που θεωρείται η πρώτη στην Ελλάδα.[327] Η Φεντερασιόν είχε καθοδηγήσει επιτυχώς και για πρώτη φορά μια ευρείας έκτασης ταξική σύγκρουση των εργατών με το νέο καθεστώς αποκομίζοντας πολύτιμη εμπειρία, δημιουργώντας αγωνιστική διάθεση σε εργατικές μάζες αδρανείς μέχρι χθες.[328]

Από την εξέλιξη της απεργίας διαπιστώνουμε ότι συντελέστηκαν ποιοτικές διαφοροποιήσεις στο εργατικό κίνημα της Θεσσαλονίκης και της ευρύτερης περιοχής: Πρώτον, ο αγώνας της εργατικής τάξης είχε ενωτικό περιεχόμενο και χαρακτήρα και το ελληνικό στοιχείο αναδείχθηκε σε συμπρωταγωνιστή των εξελίξεων, πλάι στο εβραϊκό. Και δεύτερον, το αγωνιστικό φρόνημα και η αποφασιστικότητα των καπνεργατών έδωσαν οξύτητα στην

[324]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.144
[325]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.144
[326]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.147
[327]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, σελ.110-111
[328]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.163

ταξική πάλη, πρωτόγνωρη για τα δεδομένα της Θεσσαλονίκης.[329]

Ένα επιπλέον στοιχείο που μπορούμε να εξάγουμε από τη μεγάλη εκείνη ταξική σύγκρουση, είναι τα νέα «όπλα» που προστέθηκαν στο παραδοσιακό «οπλοστάσιο» της άρχουσας τάξης, πλάι στους έφιππους αξιωματικούς με τις ξιφολόγχες και στους αυταρχικούς χωροφύλακες, που δεν ήταν άλλα από τους ιδεολογικούς μηχανισμούς.[330] Το εργατικό κίνημα της Θεσσαλονίκης και όλης της χώρας κλήθηκε στο εξής να αντιμετωπίζει την κυρίαρχη ιδεολογία σ' ένα πλατύ και πολύπλοκο ιδεολογικό μέτωπο, μαζί με τις κατασταλτικές μεθόδους και την καλλιέργεια εθνικιστικών αντιλήψεων. Την πολυπλοκότητα της κατάστασης επέτεινε το γεγονός ότι η Φεντερασιόν έπρεπε να παίρνει συνεχώς υπόψη της τις διαθέσεις του ελληνικού στοιχείου, που, γαλουχημένο σ' ένα διαρκή μεγαλοϊδεατικό παροξυσμό, έδειχνε πρόθυμα πατριωτικές διαθέσεις.[331]

Συμβολή της Φεντερασιόν στην ίδρυση της ΓΣΕΕ

Η δημιουργία μιας τριτοβάθμιας συνδικαλιστικής οργάνωσης έχει τεθεί εξαρχής ως πρώτος και κύριος στόχος από τους σοσιαλιστές και ιδιαίτερα από την Φεντερασιόν. Και σημαντική ήταν η συμβολή της στη διεξαγωγή του Α' Εργατικού Συνεδρίου, ιδρυτικού της Γενικής Συνομοσπονδίας

[329]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.144
[330]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.162
[331]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.163

Εργατών Ελλάδας (ΓΣΕΕ), στις 21 μέχρι 28 Οκτωβρίου 1918, που πέτυχε την ενοποίηση των επαγγελματικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων της εργατικής τάξης όλης της χώρας.[332] Τις πρώτες πέντε ημέρες οι συνεδριάσεις πραγματοποιούνταν στην Αθήνα, στο Βασιλικό Θέατρο, από την έκτη μέρα μεταφέρθηκαν στον Πειραιά, στο Δημοτικό Θέατρο.[333]

Η ίδρυση όμως της ΓΣΕΕ δεν ήταν σχέδιο μόνο των σοσιαλιστών. Η κυβέρνηση του Βενιζέλου ενδιαφερόταν επίσης για την ενοποίηση του εργατικού κινήματος, για λόγους όμως διαμετρικά αντίθετους από αυτούς των σοσιαλιστών. Η εργατική νομοθεσία από το 1910, ενώ θεωρητικά βελτίωνε τη θέση των εργατών, προσέφερε στην κυβέρνηση τη δυνατότητα, μέσω της υποχρεωτικής διαιτησίας των εργατικών διενέξεων με την εργοδοσία, να ελέγχει απόλυτα την εργατική συνδικαλιστική δράση και να διατηρεί την πατερναλιστική πολιτική της.[334] Ο κατακερματισμός του εργατικού κινήματος οφειλόταν κατά ένα μέρος σ' αυτή την κατάσταση. Η κυβερνητική ωστόσο κηδεμονία δεν ήταν πια σε θέση να αντιμετωπίζει την αυξανόμενη μαχητικότητα και ριζοσπαστικοποίηση των εργατών, διαδικασία που επιταχύνθηκε μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, αφότου και πολλοί εργάτες κυρίως στις μεγάλες πόλεις άρχισαν να γίνονται πιο δεκτικοί στις σοσιαλιστικές ιδέες.[335] Ο Βενιζέλος δεν μπορούσε να συνεχίζει να βασίζεται στην πίστη και την υποτακτικότητα του Έλληνα εργάτη.[336] Πράγματι, τρία χρόνια αντιβενιζελικής προπαγάνδας, κακουχιών και στερήσεων λόγω του συμμαχικού αποκλεισμού, είχαν δυσαρεστήσει πολλούς εργάτες, αν και η κυβέρνηση

---

[332]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.244
[333]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.303
[334]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.250
[335]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.250
[336]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.250

ήταν ακόμα σε θέση να ελέγχει ορισμένες από τις πιο σημαντικές εργατικές οργανώσεις με τη μέθοδο της φοβέρας και του καλοπιάσματος ανάλογα με την περίσταση.[337] Ο Βενιζέλος υπολόγιζε ότι με τον κατάλληλο χειρισμό θα κατάφερνε να επηρεάσει τα επαρχιακά εργατικά κέντρα, εξασφαλίζοντας αντισοσιαλιστική, βενιζελική πλειοψηφία στα κεντρικά όργανα του εργατικού κινήματος.[338] Θα μπορούσε με τον τρόπο αυτό να κατευθύνει το κίνημα προς μεταρρυθμιστικές ιδέες, να εξασφαλίζει την υποστήριξή του, να διατηρεί την κοινωνική ειρήνη, να εξουδετερώσει τις ριζοσπαστικές επιρροές και τέλος, να ορθώσει ένα μόνιμο τείχος ανάμεσα στους σοσιαλιστές και το εργατικό κίνημα.[339]

Πάντως η ελαστικότητα της κυβέρνησης απέναντι στην ενοποίηση του εργατικού κινήματος και η συγκατάθεσή της στην πρωτοβουλία και συμμετοχή των σοσιαλιστών στην οργανωτική διαδικασία δεν οφειλόταν μόνο σε υπολογισμούς εσωτερικής πολιτικής.[340] Ο Βενιζέλος φοβόταν ότι τα εργατικά και σοσιαλιστικά κινήματα της Ευρώπης θα επηρέαζαν και τις αποφάσεις της μελλοντικής συνδιάσκεψης ειρήνης, οπότε και υπολόγιζε στην υποστήριξη των πολεμικών του στόχων εκ μέρους του ελληνικού εργατικού και σοσιαλιστικού κινήματος.[341] Είναι πράγματι από τα παράδοξα της ιστορίας το γεγονός ότι οι διεθνείς αυτές απαιτήσεις διευκόλυναν την ενοποίηση ενός κινήματος που στηριζόταν σε αρχές ουσιαστικά αντίθετες με τις ακραίες εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας.[342]

---

[337]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.250-1
[338]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.251
[339]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.251
[340]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.251
[341]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.251
[342]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.251-2

Οι 252 αντιπρόσωποι που πήραν μέρος στο συνέδριο εκπροσωπούσαν 200 σωματεία, 10 εργατικά κέντρα, 2 ομοσπονδίες και 2 επαγγελματικές ενώσεις, με συνολικό αριθμό μελών περίπου 60.000 εργάτες από 20 πόλεις της Ελλάδας και 48 επαγγέλματα.[343] Οι αντιπρόσωποι χωρίζονταν σε τέσσερις κύριες ομάδες: την ομάδα του Πειραιά με επικεφαλής τον Μαχαίρα, στην οποία συμπεριλαμβάνονταν η πλειονότητα των αντιπροσώπων που ανήκαν στη Γενική Εργατική Συνομοσπονδία Πειραιώς και ήταν γενικά αντισοσιαλιστική.[344] Μια δεύτερη ομάδα την αποτελούσαν διάφορες εργατικές ενώσεις της Αθήνας και ορισμένοι αντιπρόσωποι της Πελοποννήσου, υπό την επιρροή του Εργατικού Κέντρου Αθηνών.[345] Η τρίτη ομάδα που αποδείχτηκε η πιο συμπαγής, συμπεριλάμβανε τις εργατικές ενώσεις Θεσσαλονίκης και ορισμένες οργανώσεις της Θεσσαλίας, καθώς και τους σοσιαλιστές της Αθήνας και του Πειραιά.[346] Τέλος, υπήρχε και η ομάδα του Γιαννιού, που πράγματι συνεργάστηκε με τους αντιπροσώπους της Θεσσαλονίκης.[347]

Παρά τις συγκεχυμένες θέσεις των συμμετεχόντων σχετικά με τα κοινωνικά θέματα και αντίθετα σε όλες τις δυσχέρειες, οι σοσιαλιστές σημείωσαν σημαντικές επιτυχίες κατά τη διάρκεια των μακρών συζητήσεων για τα οργανωτικά και ιδεολογικά ζητήματα. Πράγματι, οι σοσιαλιστές μπόρεσαν να ασκήσουν μεγαλύτερη επιρροή σε σχέση με την αριθμητική τους δύναμη[348]. Με επικεφαλής τους αντιπροσώπους της Φεντερασιόν, υποστήριξαν την αναγκαιότητα της οργάνωσης της εργατικής τάξης, σαν ιδιαίτερης τάξης, σε ταξική επαγγελματική οργάνωση «έξω

---

[343]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.244
[344]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.262
[345]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.262
[346]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.262
[347]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.262
[348]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.262

από κάθε αστική πολιτική επιρροή».[349] Ζωηρές συζητήσεις έγιναν και για τα άρθρα του καταστατικού «διά την πάλην των τάξεων».[350] Οι σύνεδροι έδειξαν ιδιαίτερο σεβασμό στη γνώμη του Μπεναρόγια. Ο λόγος του, στις 25 Οκτωβρίου 1918 για την πάλη των τάξεων και τον αποκλεισμό της αστικής επιρροής προξένησε εντύπωση, παρόλο που- όπως ομολόγησε ο ίδιος- δύσκολα εκφραζόταν στα ελληνικά.[351] Οι σοσιαλιστές αντιπρόσωποι στο συνέδριο, όλοι μαζί σε μια γωνιά στο βάθος (σαν τους Ορεινούς Ιακωβίνους), προσπαθούσαν να πείσουν άλλους εργάτες ότι η πάλη των τάξεων δεν διεξάγεται με γροθιές.[352]

Χωρίς αμφιβολία, το ενδιαφέρον των σοσιαλιστών για την κατάσταση των εργατών είχε μεγαλύτερη απήχηση, τουλάχιστον σε θέματα εσωτερικής πολιτικής, απ' ο, τι η εθνικιστική πολιτική των αντιπάλων τους.[353] Μετά από μακρές συζητήσεις οι σοσιαλιστές πέτυχαν να γίνει δεκτή με μεγάλη πλειοψηφία η ταξική πάλη ως καθοδηγητική αρχή της πολιτικής του εργατικού κινήματος, καθώς και η αρχή της εργατικής ανεξαρτησίας απέναντι στα αστικά πολιτικά κόμματα.[354] Το υπόλοιπο πρόγραμμα εσωτερικής πολιτικής ήταν καθαρά ρεφορμιστικό και απαιτούσε θέσπιση οκταώρου, μέτρα για την προστασία των εργαζομένων, καθορισμό κατώτατων ορίων μισθών και ημερομισθίων, βελτίωση των όρων υγιεινής στα εργοστάσια, απαγόρευση της νυκτερινής εργασίας για τα παιδιά και τις γυναίκες κλπ.[355] Το βασικό όπλο του εργατικού κινήματος για την προώθηση των

---

[349]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.246
[350]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.246
[351]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.247
[352]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.246
[353]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.262
[354]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.262-3
[355]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.263

συμφερόντων του θα ήταν η απεργία και σε έσχατη ανάγκη η γενική απεργία.[356]

Στο συνέδριο αποφασίστηκε τελικά η ίδρυση της ΓΣΕΕ και η έγκριση των καταστατικών και προγραμματικών αρχών.[357] Η πλούσια εμπειρία από τους ταξικούς αγώνες της Θεσσαλονίκης, η θεωρητική επιχειρηματολογία, αλλά και οι ρητορικές ικανότητες του Μπεναρόγια, που φάνηκε ότι σήκωσε ένα μεγάλο βάρος από την πάλη που διεξήχθη, επέδρασαν αποφασιστικά στη διαμόρφωση της τελικής απόφασης.[358] Η σοσιαλιστική επιρροή γινόταν επίσης φανερή και από τη σύνθεση της Εκτελεστικής Επιτροπής της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος, όπως τώρα ονομαζόταν το κεντρικό όργανο του οργανωμένου συνδικαλιστικού κινήματος. Από τα 12 μέλη της Εκτελεστικής οι 4 ήταν σοσιαλιστές: Μπεναρόγια, Δελαζάνος, Χατζημιχάλης και Παπανικολάου.[359] Πρώτος γενικός γραμματέας ο Εμμανουήλ Μαχαίρας.[360]

Ωστόσο, οι σοσιαλιστές απέτυχαν να πάρουν με το μέρος τους την πλειοψηφία των αντιπροσώπων του συνεδρίου σε δυο πολύ σημαντικά θέματα: τους στόχους του πολέμου και τις μελλοντικές σχέσεις ανάμεσα στη ΓΣΕΕ και το σοσιαλιστικό κίνημα.[361] Καταψηφίστηκε μάλιστα από τη μεγάλη πλειοψηφία των συνέδρων σχέδιο απόφασης υπέρ της επίσημης συμμετοχής της ΓΣΕΕ στην επικείμενη σοσιαλιστική συνδιάσκεψη, για τη δημιουργία στενότερων επαφών μεταξύ του εργατικού κινήματος και του μελλοντικού σοσιαλιστικού κόμματος.[362]

---

[356]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.263
[357]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.248
[358]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.249
[359]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.263
[360]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.308
[361]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.263
[362]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.263

Επίσης, η συζήτηση επί της εξωτερικής πολιτικής έκλεισε με καταψήφιση των σοσιαλιστικών θέσεων.[363]

Από την πλευρά της η κυβέρνηση είχε κάθε λόγο να αισθάνεται ικανοποιημένη από τα γενικά αποτελέσματα του Εργατικού Συνεδρίου.[364] Ιδίως για την υιοθέτηση εκ μέρους του Συνεδρίου του σχεδίου της για τους στόχους του πολέμου, το οποίο αποτελούσε και το σημαντικότερο θέμα της κυβέρνησης.[365] Αποκαλυπτικό της ικανοποίησης αυτής ήταν και το ακόλουθο θριαμβευτικό τηλεγράφημα του αντιπροέδρου της κυβέρνησης Εμμανουήλ Ρέπουλη προς τον Βενιζέλο: «Πανεργατικόν Συνέδριον απέβη σύμφωνα ενεργείας ημών. Πνεύμα αντισοσιαλιστικόν!».[366] Παρολαυτά, μια τόσο υπερβολική αισιοδοξία δεν ήταν δικαιολογημένη από την άποψη μιας άλλης σημαντικής πλευράς του συνεδρίου. Δεν υπήρχε αμφιβολία ότι οι σοσιαλιστές είχαν πετύχει μια σημαντική νίκη: είχαν κατορθώσει να θέσουν τις βάσεις για μια άμεση επαφή και επικοινωνία με την εργατική τάξη, πράγμα όχι ασήμαντο σε αυτή τη φάση ανάπτυξης του κινήματος.[367]

Το Α' Εργατικό Συνέδριο αποτέλεσε ένα σημαντικό σταθμό στην ιστορία του ελληνικού εργατικού κινήματος, από τη μια γιατί κατέληξε στην ίδρυση του τριτοβάθμιου συνδικαλιστικού οργάνου και από την άλλη γιατί διακηρύχθηκε σαν βασική αρχή του συνδικαλιστικού κινήματος η αρχή της πάλης των τάξεων.[368]

---

[363]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.263
[364]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.265
[365]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.265
[366]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.265
[367]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.265
[368]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.249

Συμβολή της Φεντερασιόν στην ίδρυση του ΣΕΚΕ

Τον Νοέμβρη του 1918 ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος πλησίαζε οριστικά προς το τέλος του, η σοβιετική εξουσία συμπλήρωνε τον πρώτο χρόνο ύπαρξης της και μια πρωτοφανής άνοδος του επαναστατικού κινήματος σάρωνε την Ευρώπη.[369] Στην Ελλάδα τα κοσμοϊστορικά αυτά γεγονότα συντέλεσαν αποφασιστικά στο να καρποφορήσουν οι προσπάθειες ενοποίησης του σοσιαλιστικού κινήματος της χώρας που είχαν ξεκινήσει από το 1913.[370]

Το καλοκαίρι λοιπόν του 1913 το Γραφείο της Β' Διεθνούς ζήτησε με επιστολή από το τμήμα του, τη Φεντερασιόν, *«να αναλάβει τη διεύρυνση των δυνατοτήτων και των μέσων για τη συνένωση των ελληνικών σοσιαλιστικών οργανώσεων...»*.[371] Η Φεντερασιόν όμως δε θεωρούσε ακόμα οριστική την ένταξη της Θεσσαλονίκης στο ελληνικό κράτος και διατηρούσε τα αυτονομιστικά της όνειρα.[372] Έτσι την πρωτοβουλία ανέλαβαν οι σοσιαλιστικές οργανώσεις της Νότιας Ελλάδας.[373]

Τις πρωτοβουλίες για ενοποίηση διέκοψε το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου τον Αύγουστο του 1914, ο οποίος όξυνε και τις αντιθέσεις στους κόλπους της Β' Διεθνούς.[374] Οι ηγέτες των περισσοτέρων ευρωπαϊκών σοσιαλιστικών κομμάτων που συμμετείχαν σε αυτή, υιοθετώντας ως αναπόφευκτη ανάγκη την αρχή της εθνικής άμυνας, συντάχτηκαν με την άρχουσα τάξη των χωρών τους υπέρ του

---

[369]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.249
[370]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.249
[371]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.387
[372]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.387
[373]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.389
[374]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.389

πολέμου.[375] Αυτό οδήγησε στη διάλυση της Β' Διεθνούς. Οι Έλληνες σοσιαλιστές ακολουθώντας τη μητροπολιτική σοσιαλδημοκρατία παρασύρθηκαν σε φιλοπόλεμες θέσεις.[376] Πρώτα ο Ν. Γιαννιός, μετά ο Πλ. Δρακούλης εγκατέλειψαν τις φιλειρηνικές τους θέσεις και διεκήρυξαν την είσοδο της χώρας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ.[377] Η Φεντερασιόν πήρε μια πιο ευέλικτη θέση, αλλά ήταν και αυτή κάτω από την επιρροή του γερμανισμού.[378]

Το πρόβλημα της στάσης απέναντι στον πόλεμο έγινε το βασικό ζήτημα που διαχώριζε το κίνημα της εργατικής τάξης από τις ενσωματωμένες στον ιμπεριαλισμό μεταρρυθμιστικές σοσιαλδημοκρατικές -σοσιαλίζουσες ομάδες.[379] Η διαφοροποίση δεν ήταν ανθρωπιστικής υφής: ιμπεριαλιστικός πόλεμος ή ειρήνη. Ήταν βαθιά οργανική και εξέφραζε τις δομικές και ταξικές σχέσεις του προοδευτικού κόσμου. Η κρίση αυτή που συνέτριψε την ενότητα των κυριότερων ευρωπαϊκών σοσιαλιστικών κομμάτων, καθώς και της Διεθνούς, ενέργησε στην περίπτωση της Ελλάδας σαν καταλύτης για την ενίσχυση, ριζοσπαστικοποίηση και τελική ενοποίηση του ελληνικού σοσιαλιστικού κινήματος.[380]

Συμφωνίες και αντιρρήσεις στο πρόβλημα της στάσης των σοσιαλιστών απέναντι στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο προέκυψαν και συνακόλουθα στο πρόβλημα των συμμαχιών στις εκλογικές αναμετρήσεις, το οποίο συνδεόταν επίσης με την πάλη εναντίον του ιμπεριαλισμού και του πολέμου. Μετά κιόλας από την προσπαθεια της φιλελεύθερης παράταξης και του Βενιζέλου να επωφεληθεί από την ενοποίηση και συνακόλουθη χειραγώγηση και αποδυνάμωση του ελληνικού σοσιαλιστικού

---

[375]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.11
[376]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.389
[377]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.390-391
[378]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.391
[379]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.392
[380]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.12

κινήματος στο εσωτερικό, αλλά και τη χρησιμοποίησή του σοσιαλισμού στο χώρο της διεθνούς διπλωματίας,[381] πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα τον Ιούλιο του 1918, η Γ' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη των σοσιαλιστών. Εκεί αποφασίστηκε η σύγκληση του ιδρυτικού συνεδρίου του σοσιαλιστικού κόμματος για το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου.[382]

Η οργανωτική ώθηση για την ενοποίηση του ελληνικού σοσιαλιστικού κινήματος και τη δημιουργία μιας εργατικής οργάνωσης σε εθνικό επίπεδο προήλθε αυτή τη φορά από τη Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης και τη Σοσιαλιστική Εργατική Οργάνωση Αθηνών. Στόχος τους η σύσταση ενός σοσιαλιστικού εργατικού κόμματος, ως πολιτικής έκφρασης του εργατικού κινήματος.[383]

Η Φεντερασιόν ανέλαβε την πρωτοβουλία της συγκέντρωσης όλων των σοσιαλιστικών δυνάμεων της Ελλάδας σε ένα ενιαίο κόμμα.[384] Ξεκίνησε αλληλογραφία με τους σοσιαλιστές του Βόλου, τη Σοσιαλιστική Εργατική Οργάνωση και το Σοσιαλιστικό Κέντρο Αθηνών, το Σοσιαλιστικό Κέντρο Πειραιά και τους σοσιαλιστές της Κέρκυρας.[385] Την ιδέα παρέλαβε η *Οργάνωση* και άρχισε σοβαρά η ζύμωση.[386]

Στις 4-10 Νοεμβρίου 1918, λίγες μέρες μετά το Εργατικό Συνέδριο, στον Πειραιά, στα γραφεία του Συνδέσμου Μηχανικών των ατμόπλοιων, έγινε η σύγκληση του Α' Πανελλαδικού Σοσιαλιστικού Συνεδρίου.[387] Είχε προηγηθεί η κυκλοφορία εντύπων που περιείχαν το καταστατικό και το

---

[381]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, σελ.394
[382]Κ.Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία...*, ό.π., σελ.398
[383]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.249
[384]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, σελ.268
[385]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.268
[386]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.268
[387]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.309

πρόγραμμα του Κόμματος.[388] Την εποχή εκείνη δε δόθηκε η δέουσα σημασία στο γεγονός αυτό, ούτε από την αστική τάξη, ούτε από τον Τύπο. Μόνο στο Βαλκανικό Ταχυδρόμο της Αθήνας δημοσιευόταν καθημερινό ρεπορτάζ για το συνέδριο από το δημοσιογράφο Κ. Καραμούζη (Κ. Αθάνατο).[389]

Αντιπρόσωποι από την Αθήνα, τον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, την Κέρκυρα, τη Χαλκίδα, αντιπρόσωποι των Νεολαιών (Αθήνας, Βόλου, Θεσσαλονίκης και Πειραιά), του Εργατικού Αγώνα, του Αβάντι και του Σοσιαλιστικού Κέντρου (Γιαννιού) συνήλθαν στον Πειραιά και ανέλαβαν το έργο της ίδρυσης του Κόμματος της εργατικής τάξης.[390] Εκδηλώθηκαν τρεις βασικές ιδεολογικές τάσεις. Η αριστερή τάση με επικεφαλής τον Δημ. Λιγδόπουλο, η κεντριστική με τον Α. Μπεναρόγια και η δεξιά με κυριότερους εκπροσώπους τους Ν. Γιαννιό και Αριστοτέλη Σίδερη.[391]

Η αντιπροσωπεία της Φεντερασιόν ήταν πολυπληθής. Σε σύνολο 37 αντιπροσώπων, οι 10 ήταν μέλη της και της Σοσιαλιστικής Νεολαίας Θεσσαλονίκης.[392] Συγκεκριμένα συμμετείχαν οι: Μπεναρόγια, Αντωνίου, Αρδίττι, Μπενρουμπή, Πέτρου (κυρίως αντιπροσωπεία), οι δυο βουλευτές Σίδερης και Κουριέλ και τα μέλη της Σοσιαλιστικής Νεολαίας Καράσσο και Λεβή.[393] Οι δυο βουλευτές αποτελούσαν τυπικά ξεχωριστή αντιπροσωπεία, ενώ οι Μπεναρόγια και Αρδίττι συμμετείχαν με διπλή ιδιότητα. Ο πρώτος και σαν μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής σύγκλησης του Σοσιαλιστικού Συνεδρίου και ο δεύτερος σαν

---

[388]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.249
[389]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ.309
[390]Γ.Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού...*, ό.π., σελ. 310
[391]Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ, Πρακτικά, Δεκέμβρης 1982, Έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ, σελ.14
[392]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.250
[393]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.250

αντιπρόσωπος της εφημερίδας *Αβάντι!*. Το δέκατο μέλος της Φεντερασιόν που παραβρισκόταν στο συνέδριο ήταν ο Εβραίος καπνεργάτης Άντζελ Πινχάς (Πεχνά), που εκπροσωπούσε τους σοσιαλιστές της Καβάλας.[394]

Η σημαντική αριθμητικά παρουσία της Φεντερασιόν (το ¼ του συνόλου των αντιπροσώπων) ήταν ενδεικτική του μεγέθους της συγκριτικά με τις άλλες σοσιαλιστικές οργανώσεις και προδιέγραφε εξαρχής μια αποφασιστική συμμετοχή στις εργασίες του συνεδρίου.[395] Αξιοσημείωτη ήταν και η αναλογία Ελλήνων και Εβραίων στην αντιπροσωπεία της Φεντερασιόν. Σε σύνολο 10 μελών ήταν 3:7, ενώ στην καθαυτό πενταμελή αντιπροσωπεία της οργάνωσης ήταν 2:3. Τα στοιχεία αυτά επιδέχονται διπλή ερμηνεία. Πρώτον, ότι η οργάνωση σε σχέση με το 1915 είχε αυξήσει σημαντικά της επιρροή της στο ελληνικό εργατικό στοιχείο. Δεύτερον, ότι επιδίωξε με αυτή την σύνθεση της αντιπροσωπείας να αποδεσμευτεί από το χαρακτηρισμό της σαν εβραϊκής οργάνωσης και να παρακάμψει έτσι τα προβλήματα που συναντούσε από άλλους σοσιαλιστές, αλλά και από την αστική τάξη στο θέμα αυτό.[396]

Τα υπό συζήτηση θέματα ήταν πολλά και δύσκολα. Η δοκιμασία των μεγάλων σοσιαλιστικών κομμάτων της Ευρώπης, το θέμα της Ειρήνης, τα 14 σημεία του Wilson, η Κοινωνία των Εθνών, η ανασύνταξη και νέα κατεύθυνση της Β' Διεθνούς, η Ρωσική Επανάσταση.[397] Επιπλέον, το Πρόγραμμα και το Καταστατικό του Κόμματος, ζητήματα Τακτικής, η στάση απέναντι στα αστικά κόμματα κλπ. Το συνέδριο αφού άκουσε από την Οργανωτική Επιτροπή και συζήτησε, ενέκρινε τελικά το ιδρυτικό ψήφισμα που περιλάμβανε τις αρχές του

---

[394]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.250
[395]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.250
[396]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.250
[397]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.121

και την ονομασία του κόμματος.[398] Οι αρχές που είχαν συζητηθεί κατ' επανάληψιν σε προηγούμενες συνδιασκέψεις ψηφίστηκαν ως είχαν και ήταν σχεδόν αντίγραφο του Προγράμματος του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας, που ψηφίστηκε στην Ερφούρτη το 1891.[399]

Η μεγάλη σημασία του συνεδρίου βρίσκεται στο ότι στα βασικότερα ζητήματα επικράτησαν συνεπείς μαρξιστικές θέσεις, ότι η εξουσία πρέπει να βρίσκεται στα χέρια της εργατικής τάξης (δικτατορία του προλεταριάτου), ότι όρος απαραίτητος για την επικράτηση του σοσιαλισμού είναι η κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και ότι είναι απαραίτητη η ενιαία επαναστατική δράση της παγκόσμιας εργατιάς.[400] Ιδιαίτερη οξύτητα πήρε η κριτική των ρεφορμιστικών και εθνικιστικών απόψεων του Γιαννιού που ανάγκασε τον ίδιο και την ομάδα του να αποχωρήσουν από το συνέδριο[401]. Ο Γιαννιός είχε παρουσιαστεί στη συνεδρίαση εκείνη με ενδυμασία αξιωματικού.[402]

Το συνέδριο ψήφισε ακόμα μομφή στους Σιδέρη, Κουριέλ και Δημητράτο για και τη συμμετοχή τους στη Συμμαχική Σοσιαλιστική Συνδιάσκεψη του Λονδίνου(20-23 Φεβρουαρίου 1918)[403] με έξοδα της κυβέρνησης. Η Συνδιάσκεψη του Λονδίνου είχε οργανωθεί από τις κυβερνήσεις της Αντάντ σε συνεργασία με τους ηγέτες της Β' Διεθνούς. Σκοπός της ήταν η δημιουργία αντισοβιετικού μετώπου στην Ευρώπη και η υποστήριξη εκ μέρους των σοσιαλιστικών κομμάτων των σχεδίων των κυβερνήσεων των χωρών τους για το μεταπολεμικό μοίρασμα του κόσμου.[404]

---

[398]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.121
[399]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.255
[400]*Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ…*, σελ.14
[401]*Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ…*, ό.π., σελ.14
[402]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.122
[403]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.122
[404]*Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ…*, σελ.12

Ακολούθως το συνέδριο τερμάτισε τις εργασίες του με την εκλογή της Κεντρικής Επιτροπής του Κόμματος, μέλη της οποίας εκλέχτηκαν οι: Δημητράτος, Σιδέρης, Λιγδόπουλος, Αρβανίτης και Κόκκινος. Ο Λιγδόπουλος εξελέγη Διευθυντής του Εργατικού Αγώνα, που αναγνωρίστηκε και επίσημο κεντρικό όργανο του Κόμματος.[405]

Η νέα Κεντρική Επιτροπή έπρεπε πλέον να συνδεθεί με το διεθνές προλεταριάτο. Είχε όμως αναγγελθεί και η ίδρυση της Γ' Διεθνούς και η ανασύνταξη της Β'. Η Κ.Ε. έρρεπε προς τη Γ΄ Διεθνή. Ένα έγγραφο της Κ.Ε. προς τη Β' Διεθνή ανακοίνωνε την ίδρυση του Κόμματος και την απόφασή του να προσχωρήσει στη Διεθνή.[406] Δήλωνε όμως και τις επιφυλάξεις τους για την οριστική προσχώρηση εφόσον το γεγονός της ίδρυσης της νέας Διεθνούς επέβαλλε νέα εξέταση του ζητήματος.[407]

Με την ευκαιρία της πρώτης επετείου της Οκτωβριανής Επανάστασης το συνέδριο συνέταξε θερμό χαιρετιστήριο ψήφισμα προς τα Σοβιέτ, πήρε απόφαση έντονης διαμαρτυρίας εναντίον κάθε βίαιης επέμβασης στο νεαρό Σοβιετικό κράτος από τις δυνάμεις της Αντάντ και τον ελληνικό στρατό,[408] και τάχθηκε υπέρ της ειρήνης χωρίς προσαρτήσεις και αποζημιώσεις.[409] Η Φεντερασιόν δεν ήταν πλέον η μόνη σοσιαλιστική οργάνωση της Ελλάδας που υποστήριζε τους μπολσεβίκους. Την ακολούθησε σε αυτή τη θέση ολόκληρο το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα.[410]

Η προσφορά της Φεντερασιόν στις τελικές, ιδρυτικές διακηρύξεις και αποφάσεις του νεοσύστατου κόμματος της

---

[405]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.123
[406]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.124
[407]Το 1920 προσχώρησε στην Κομμουνιστική Διεθνή (Γ'). *Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ…*, σελ.15
[408]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.265
[409]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.122
[410]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, σελ.265

ελληνικής εργατικής τάξης δεν μπορεί να μην επισημανθεί. Δεν υπήρξε ζήτημα στο οποίο να μην τοποθετήθηκε. Οι προτάσεις της κινήθηκαν στο ιδεολογικό πλαίσιο που είχε δημιουργηθεί μέσα στις συνθήκες δράσης της. Προοδευτικές, ριζοσπαστικές ακόμα και επαναστατικές προτάσεις (όπως η διατύπωση των γενικών αρχών) συνυπήρχαν με ρεφορμιστικές αντιλήψεις.[411] Η οργάνωση τερμάτισε τη σχεδόν δεκάχρονη παρουσία της στο σοσιαλιστικό κίνημα καταθέτοντας την εμπειρία της και τις αντιφάσεις της στη δημιουργία ενός πολιτικού οργανισμού ευρύτερης εμβέλειας και με διαφορετική ιστορική αποστολή.[412]

Στάση της Φεντερασιόν απέναντι στην Ιταλική επίθεση στην Τουρκία

Στις 29 Σεπτεμβρίου του 1911 ξέσπασε ο Ιταλοτουρκικός Πόλεμος στη Λιβύη, που είχε ως θέατρο των επιχειρήσεων το Αιγαίο, αφού έγινε η αφορμή για την κατάληψη των Δωδεκανήσων από την Ιταλία. Τότε η Ιταλία εφάρμοζε ανοιχτά μια κατακτητική - ιμπεριαλιστική πολιτική, η οποία μεταξύ άλλων απέβλεπε σε κατάληψη των τουρκικών περιοχών της Τρίπολης και της Κυρηναϊκής. Κατόπιν επιχείρησε να μεταφέρει τον πόλεμο στο Αιγαίο αποκλείοντας τα Δαρδανέλια και καταλαμβάνοντας τη Χίο και τη Μυτιλήνη.

Η Φεντερασιόν τάχθηκε αμέσως εναντίον του πολέμου. Σε προκήρυξη που κοινοποιήθηκε και στο ΔΣΓ και υπέγραφε ως

---

[411]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.265
[412]ΚΜΕ, *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν»...*, ό.π., σελ.265

Οθωμανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (Υποδιαίρεση της Διεθνούς Εργατικής Ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης), διεκήρρυττε *ότι «οι Μεγάλες Δυνάμεις επιμένουν στο να αντιτίθενται με κάθε μέσο στην εγκαθίδρυση ενός καθεστώτος ελευθερίας στην Τουρκία»* και κατήγγειλε *«κάθε ενέργεια ληστείας που διαπράττεται από τους Καλαβρέζους ληστές που ελέγχουν τη μοίρα του ιταλικού λαού».*[413] Στη συγκεκριμένη προκήρυξη η Φεντερασιόν απέδωσε ευθύνες και στο ιταλικό προλεταριάτο που δεν επιβεβαίωσε την εμπιστοσύνη που του έδειξε το ΔΣΓ και δεν κατάφερε να εμποδίσει τα εγκληματικά σχέδια της Ιταλικής κυβέρνησης.[414]

Δήλωνε έτοιμη να εκπληρώσει μέχρι τέλους το έργο που προβλεπόταν γι'αυτή από τις αποφάσεις των Διεθνών Συνεδρίων, σε περίπτωση που η Τουρκία επιθυμούσε να εντείνει ή να διευρύνει τη σύγκρουση. Εκλιπαρούσε όμως τους Νεότουρκους να ανέλθουν στο ύψος των περιστάσεων και να μην προβούν σε αντεκδικήσεις.[415] Διαβεβαίωνε πως έχει τη μεγαλύτερη πίστη στην πίεση των σοσιαλιστών εκπροσώπων

---

[413]International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, *Bulletin périodique du Bureau Socialiste International = Periodisches Bulletin des Internationalen Socialistischen Bureau = Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Published Bruxels, Genève, Series: Histoire de la Internationale, 23, Call number IISG 2K 16066, Re-édition en facs. (Genève: Minkoff Reprint, 1979), 1(1909)-5(1913/14):No.11, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), [19. Τουρκία], [Ενάντια στον πόλεμο], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μανιφέστο του Οθωμανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (Υποδιαίρεση της διεθνούς εργατικής ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης», σελ.45 (σ.353)

[414]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), [19. Τουρκία], [Ενάντια στον πόλεμο], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μανιφέστο του Οθωμανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (Υποδιαίρεση της διεθνούς εργατικής ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης», ό.π., σελ.46 (σ.354)

[415]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau,1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911),[19. Τουρκία], [Ενάντια στον πόλεμο], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μανιφέστο του Οθωμανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (Υποδιαίρεση της διεθνούς εργατικής ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης», ό.π., σελ.46 (σ.354)

στα ευρωπαϊκά κοινοβούλια και κυβερνήσεις, ώστε να μειωθούν στο μίνιμουμ οι ηθικές και υλικές συνέπειες των εγκλημάτων που διαπράττονται από την Ιταλία εναντίον των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τέλος, διακήρυττε τη βεβαιότητα ότι με την άφιξη του σοσιαλισμού θα έρθει και η ώρα της δικαιοσύνης.[416]

Ταυτόχρονα, υλοποιώντας την απόφαση του ΔΣΓ για διοργάνωση αντιπολεμικών συλλαλητηρίων σε κάθε πόλη, πραγματοποίησε μεγάλη διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη εναντίον του πολέμου. Σύμφωνα με έκθεση που έστειλε προς το ΔΣΓ, *«όλα τα συνδικάτα ανταποκρίθηκαν στην έκκληση της Φεντερασιόν και 10.000 εργάτες πήραν μέρος στις εντυπωσιακές εκδηλώσεις που προηγήθηκαν και ακολούθησαν της διαδήλωσης»*.[417]

Ο Κριστιάν Ρακόφσκι ήρθε ειδικά από τη Σόφια και μίλησε στα γαλλικά εξ ονόματος του ΔΣΓ. Ο Βλάχωφ μίλησε στα τουρκικά, ενώ άλλοι ομιλητές μίλησαν στα βουλγαρικά και στα ισπανικά. Οι ομιλητές χαιρετίστηκαν με μεγάλο ενθουσιασμό και ψήφισμα εναντίον του πολέμου πέρασε ομόφωνα.[418]

Στο ψήφισμα αναδείχθηκε ότι, α) η πράξη ληστείας διαπράχθηκε από την ιταλική κυβέρνηση στην Τρίπολη με τη

---

[416] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau,1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911),[19. Τουρκία], [Ενάντια στον πόλεμο], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μανιφέστο του Οθωμανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (Υποδιαίρεση της διεθνούς εργατικής ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης», ό.π., σελ.46 (σ.354)

[417] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911),[19. Τουρκία], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μεγαλειώδης Διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη», ό.π., σελ.46 (σ.354)

[418] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911),[19. Τουρκία], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μεγαλειώδης Διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη», ό.π., σελ.46 (σ.354)

σιωπηρή συγκατάθεση των Μ. Δυνάμεων της καπιταλιστικής Ευρώπης, β) το γεγονός ότι η κατάληψη της Τρίπολης συνιστά κίνδυνο γενικής σύρραξης στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στα Βαλκάνια και γ) ότι κάθε πολέμος σταματάει τη φυσιολογική ανάπτυξη της δημοκρατίας και του παγκόσμιου προλεταριάτου, ενώ τα βάρη των εξοπλισμών βαραίνουν κυρίως τους λαούς.[419]

Πέρα από την εναντίωση στον πόλεμο και την καταδίκη της ιταλικής ιμπεριαλιστικής πολιτικής, διακήρυξε και την απόφαση του οθωμανικού προλεταριάτου να αντιταχθεί σε κάθε περίπτωση επιπλοκών στα Βαλκάνια σαν συνέπεια της συγκεκριμένης σύρραξης.[420] Τέλος, η Φεντερασιόν ανακοίνωσε την πρόθεσή της να ενεργήσει για γενικό αφοπλισμό, καθώς και για τη δυνάμωση των δεσμών της αλληλεγγύης που ωθούν τις εργατικές μάζες των Βαλκανίων να ενωθούν σε μια δημοκρατική Βαλκανική Ομοσπονδία.[421] Η Φεντερασιόν θεωρούσε πως μόνο έτσι εξασφαλιζόταν η συνολική πολιτιστική ανάπτυξη, η πολιτική ανεξαρτησία και η δημοκρατία για τους Βαλκανικούς λαούς. Μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορούσε να διατηρηθεί η ειρήνη και να συνεχιστεί

---

[419] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911),[19. Τουρκία], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μεγαλειώδης Διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη», ό.π., σελ.46 (σ.354)

[420] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911),[19. Τουρκία], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μεγαλειώδης Διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη», ό.π., σελ.46 (σ.354)

[421] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911),[19. Τουρκία], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μεγαλειώδης Διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη», ό.π., σελ.46 (σ.354)

επιτυχώς η ταξική πάλη και η χειραφέτηση του προλεταριάτου.[422]

Την ίδια στάση κράτησαν και τα υπόλοιπα σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα των Βαλκανίων, εκφράζοντας με ψηφίσματα την εναντίωσή τους στον πολέμο και συμμετέχοντας στα συλλαλητήρια που κήρυξε το ΔΣΓ σχεδόν σε κάθε πόλη των Βαλκανίων.[423]

Πράγματι, η αντίδραση του ΔΣΓ ήταν άμεση. Με διακήρυξη για Παγκόσμια Διαδήλωση κατά του πολέμου (Νοέμβριος 1911), κάλεσε τους σοσιαλιστές σε Ιταλία και Τουρκία να διαμαρτυρηθούν στο όνομα των κοινών συμφερόντων των προλεταρίων, εναντίον μιας επιχείρησης που ενείχε το ενδεχόμενο γενίκευσης του πολέμου.[424] Εφαρμόζοντας τις αποφάσεις της Στουτκάρδης και της Κοπεγχάγης, καθώς και την ειδική απόφαση στη Ζυρίχη (25/9/1911), κάλεσε τους σοσιαλιστές όλης της Ευρώπης να οργανώσουν δημόσιες συγκεντρώσεις εναντίον του κτυπήματος στην Τρίπολη και γενικά εναντίον του πολέμου.[425]

---

[422]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913,* Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), [19. Τουρκία], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μεγαλειώδης Διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη», ό.π., σελ.46 (σ.354)

[423]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913,* Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911),[19. Τουρκία], «Έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας προς το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς- Μεγαλειώδης Διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη», ό.π., σελ.46 (σ.354)

[424]International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, *Bulletin périodique du Bureau Socialiste International = Periodisches Bulletin des Internationalen Socialistischen Bureau = Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Published Bruxels, Genève, Series: Histoire de la Internationale, 23, Call number IISG 2K 16066, Re-édition en facs. (Genève: Minkoff Reprint, 1979), 1(1909)-5(1913/14):No.11, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), «Μανιφέστο του ΔΣΓ για μια Παγκόσμια Διαδήλωση κατά του πολέμου (Νοέμβριος 1911)», σελ.112 (σ.420)

[425]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), «Μανιφέστο του ΔΣΓ για μια Παγκόσμια Διαδήλωση κατά του πολέμου (Νοέμβριος 1911)», ό.π., σελ.112 (σ.420)*

Τόνισε τη συμφωνία της Τριπλής Συνεννόησης (Αντάντ) στη συγκεκριμένη ενέργεια της ιταλικής κυβέρνησης και επεσήμανε ότι ο παγκόσμιος σοσιαλισμός δεν καταγγέλλει μόνο την ιταλική πολιτική, αλλά την πολιτική όλων των Μ. Δυνάμεων, σαν μια πολιτική αγριότητας.[426] Στην Τουρκία και στις μουσουλμανικές χώρες γενικά, η πολιτική αυτή εξέθρεψε μόνιμη έχθρα, σε μια στιγμή που γινόταν σοβαρή προσπάθεια να εφαρμοστούν εκεί ιδέες, θεσμοί και ελευθερίες που έχουν αποκτηθεί ήδη από τα δυτικά έθνη, βάζοντας σε κίνδυνο καθε προσπάθεια για ειρηνική διείσδυση του ευρωπαϊκού πολιτισμού.[427]

Εξέφρασε, τέλος, την επιθυμία η τουρκική κυβέρνηση να προσπαθήσει να κατευνάσει την αντίθεση και να αποκαταστήσει τα παράπονα της εργατικής τάξης, συνεισφέροντας αποτελεσματικότερα στη συμφιλίωση των βαλκανικών λαών.[428] Σύμφωνα με την διακήρυξη του ΔΣΓ, τα έθνη της Ν/Α Ευρώπης διέθεταν όλες τις πολιτισμικές συνθήκες για αυτόνομη ανάπτυξη. Συνδέονταν οικονομικά. Θα έπρεπε να συνδέονται και πολιτικά.[429] Τέλος υποστήριξε ότι μόνο ο σοσιαλισμός και η αλληλεγγύη μπορούσαν να

---

[426] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), «Μανιφέστο του ΔΣΓ για μια Παγκόσμια Διαδήλωση κατά του πολέμου (Νοέμβριος 1911)», ό.π., σελ.112 (σ.420)*

[427] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), «Μανιφέστο του ΔΣΓ για μια Παγκόσμια Διαδήλωση κατά του πολέμου (Νοέμβριος 1911)», ό.π., σελ.112 (σ.420)*

[428] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), «Μανιφέστο του ΔΣΓ για μια Παγκόσμια Διαδήλωση κατά του πολέμου (Νοέμβριος 1911)», ό.π., σελ.112 (σ.420)*

[429] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), «Μανιφέστο του ΔΣΓ για μια Παγκόσμια Διαδήλωση κατά του πολέμου (Νοέμβριος 1911)», ό.π., σελ.113 (σ.421)*

αναπτύξουν δύναμη αντίστασης εναντίον του ευρωπαϊκού καπιταλισμού.[430]

Ο φόβος ότι η βαλκανική κρίση ήταν δυνατόν να εξελιχθεί σ'έναν ευρωπαϊκό πόλεμο έκανε το ΔΣΓ να υιοθετήσει μια θέση σκοπιμότητας, η οποία ήταν σχεδόν αδύνατο να συμβιβαστεί με τη θεωρητική αποδοχή εκ μέρους του της αυτονομίας των βαλκανικών λαών, όσο και με την αρχή της βαλκανικής ομοσπονδοποίησης που είχαν διατυπώσει οι σοσιαλιστές των βαλκανικών χωρών.[431] Μια τέτοια αντίθεση μεταξύ θεωρίας και πράξης δημιουργούσε ανυπέρβλητα διλήμματα για το σύνολο των σοσιαλιστών. Λόγω των πολιτικών προεκτάσεων της για τους λαούς των Βαλκανίων, καθώς και για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η πολιτική της Διεθνούς απέναντι στο θέμα των εθνοτήτων στα Βαλκάνια απαιτεί πιο εκτεταμένη διερεύνηση.[432]

Φεντερασιόν και Εθνικό ζήτημα

Απέναντι στα εξωτερικά προβλήματα, κυρίως εκείνα που είχαν σχέση με το Ανατολικό Ζήτημα, οι Έλληνες σοσιαλιστές και ανάμεσα τους η Φεντερασιόν, εκδήλωναν την ίδια αβεβαιότητα και αμφιταλάντευση που χαρακτήριζε τη στάση τους στα περισσότερα άλλα θέματα.[433] Ωστόσο, υπήρχε μεταξύ τους ομοφωνία πάνω σε ορισμένες γενικές αρχές,

---

[430] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1911), «Μανιφέστο του ΔΣΓ για μια Παγκόσμια Διαδήλωση κατά του πολέμου (Νοέμβριος 1911)»*, ό.π., *σελ.113 (σ.421)*

[431] Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.35

[432] Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.35

[433] Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.32

όπως η αποδοχή της διεθνούς μεσολάβησης, η αντίθεση στον πόλεμο και η προσκόλληση στην αρχή της μελλοντικής ομοσπονδοποίησης των Βαλκανίων ως του μόνου τρόπου για ένα ειρηνικό διακανονισμό του εκρηκτικού βαλκανικού ζητήματος.[434] Όμως μια τέτοια επίδειξη διεθνισμού αποδείχθηκε κενή ρητορική όταν ήρθε η ώρα οι Έλληνες σοσιαλιστές να πάρουν θέση πάνω σε συγκεκριμένα ζητήματα, όπως το πρόβλημα των εθνοτήτων στα Βαλκάνια, η διεθνής τοποθέτηση της Ελλάδας και η διευθέτηση των βαλκανικών εδαφών στην περίπτωση διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας[435].

Πριν από τους βαλκανικούς πολέμους οι Έλληνες σοσιαλιστές αποδέχονταν τις αρχές της Δεύτερης Διεθνούς, τάσσονταν υπέρ της ειρήνης και της συνεργασίας στα διεθνή θέματα και γενικά συμμερίζονταν τους στόχους των γειτονικών σοσιαλιστικών κομμάτων των Βαλκανίων. Είχαν επίσης συνείδηση, όπως όλοι οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων, των κινδύνων που συνεπαγόταν το βαλκανικό ζήτημα για την ευρωπαϊκή ειρήνη.[436] Το γεγονός ότι η Β' Διεθνής δεν είχε ποτέ καθορίσει με σαφήνεια τη θέση της απέναντι στο βαλκανικό πρόβλημα –μόνο κάποιες γενικές αρχές που δεν ήταν απόλυτα ικανοποιητικές για τα βαλκανικά σοσιαλιστικά κόμματα–, δυσκόλευε περισσότερο τους Έλληνες σοσιαλιστές να λάβουν σαφή στάση απέναντι μιας γενικότερα αποδεκτής πολιτικής.[437] Αν και η Β' Διεθνής είχε διακηρύξει τη θέση της υπέρ της αυτονομίας των καταπιεσμένων μειονοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς και υπέρ της ιδέας της Βαλκανικής Ομοσπονδίας, αρνήθηκε να χειριστεί το βαλκανικό ζήτημα έξω από το διεθνές του πλαίσιο, επειδή

---

[434]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.32
[435]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.32
[436]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.32
[437]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.33

όπως νόμιζε, θα έβαζε σε κίνδυνο την ειρήνη.[438] Από εδώ προκύπτει και η θέση της Διεθνούς για διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης πραγμάτων στα Βαλκάνια.[439]

Όμως για τους σοσιαλιστές των Βαλκανίων η διατήρηση του Status quo στα Βαλκάνια κάθε άλλο ήταν παρά διατήρηση της ειρήνης.[440] Η απάντηση των Βαλκάνιων σοσιαλδημοκρατών στον εθνικισμό και την πολεμοκαπηλία ήταν η πρόταση δημιουργίας μιας **Βαλκανικής Δημοκρατικής Ομοσπονδίας.** Με στρατηγική επιδίωξη τον σοσιαλισμό επέλεξαν ως τακτική και έθεσαν ως μίνιμουμ στόχο την αστικοδημοκρατική αλλαγή στα Βαλκάνια.[441] Η πλειονότητα των ηγετικών στελεχών της Φεντερασιόν είδε στην αρχή της Ομοσπονδοποίησης το μέσο για τη μετατροπή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε ένα αποκεντρωτικό σύγχρονο κράτος, στο πλαίσιο του οποίου κάθε εθνότητα θα ήταν ελεύθερη και ασφαλής.[442] Όπως προκύπτει από τη Ετήσια έκθεση της Σοσιαλιστικής Εργατικής Ομοσπονδίας (Φεντερασιόν) προς το γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς (1910), οι σοσιαλιστές της Θεσσαλονίκης συμμερίζονταν τις αντιλήψεις της αυστριακής σοσιαλδημοκρατίας για το εθνικό ζήτημα και αποσυσχέτιζαν τις έννοιες εθνότητα και εθνικό έδαφος.[443] Τα έθνη θεωρούνταν πολιτιστικές κοινότητες. Θα μπορούσαν επομένως να συμβιώσουν μέσα στα πλαίσια ενός ενιαίου πολυεθνικού κράτους όπως η Αυτοκρατορία των Αψβούργων, και να έχουν, ανεξάρτητα από το χώρο που καταλάμβαναν, μια ιδιαίτερη λειτουργία και πολιτιστική αυτονομία.[444]

---

[438]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.37
[439]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.37
[440]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.37
[441]Αλέξανδρος Δάγκας, Γεώργιος Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία και οι Έλληνες σοσιαλιστές», *Ιστορικά Ελευθεροτυπία* 212 (20/11/2003), σελ.20
[442]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.37
[443]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, σελ.23
[444]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, ό.π., σελ.23

Ο Μπεναρόγια, όπως και οι περισσότεροι Βαλκάνιοι σοσιαλιστές του καιρού του, ήταν σφοδρός πολέμιος του διαμελισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ταυτόχρονα εχθρός της σιωνιστικής ιδέας, που εκείνη την εποχή κέρδιζε έδαφος στις κοινότητες της εβραϊκής διασποράς.[445] Αν και ισραηλίτης, θεωρούσε ότι η ίδρυση αυτόνομου κράτους του Ισραήλ δεν είχε έννοια.[446] Προβάλλοντας, λοιπόν, την ιδέα της σοσιαλιστικής αλλαγής, τάχθηκε εναντίον των Βαλκανικών Πολέμων που, αντί να λύσουν, όξυναν το εθνικό πρόβλημα, και εναντίον του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Για τον Μπεναρόγια, η λύση του εθνικού προβλήματος των πολλαπλών εθνικών ομάδων των Βαλκανίων θα περνούσε μέσα από τον αγώνα για την κοινωνική απολύτρωση των λαών στο πλαίσιο μιας ομοσπονδιακής πολυεθνικής Πολιτείας.[447]

Μέσα από τα αρχεία Υσμάν: Τουρκία, Θεσσαλονίκη διαφαίνεται αδιάψευστα ποια ήταν η θέση της Φεντερασιόν στους Βαλκανικούς Πολέμους, τις σχέσεις της με την ελληνική κυβέρνηση και τις λύσεις του Μακεδονικού που προωθούσε. Και αυτό έχει σημασία, γιατί εκ τω υστέρων έχουν υπάρξει πολλές αποσιωπήσεις και ασάφειες, οφειλόμενες κυρίως σε έλλειψη πληροφοριών, στο δυσπρόσιτο των πηγών και του σοσιαλιστικού Τύπου της εποχής.[448] Χαρακτηριστικό είναι ότι ο Αβραάμ Μπεναρόγια στην «Πρώτη σταδιοδρομία..» αποσιώπησε την αντίθεση της Φεντερασιόν στην ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην ελληνική επικράτεια, ότι δεν είχε αναγνωρίσει σχεδόν ως το 1914 τη νέα κατάσταση και ότι υιοθέτησε το σύνθημα της Αυτόνομης

---

[445]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, σελ.9
[446]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.9
[447]Α.Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία...*, ό.π., σελ.9
[448]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης και το εθνικό ζήτημα», *Ο πολίτης*, Νο 28, 1979, σελ.35

Μακεδονίας.[449] Περισσότερο εύγλωττοι δεν είναι ούτε ο Κορδάτος, ούτε ο Μοσκώφ όσον αφορά τη θέση της Φεντερασιόν σχετικά με το εθνικό ζήτημα.

Ήδη, πριν την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων, η Φεντερασιόν, στο πνεύμα των αποφάσεων της Α' Βαλκανικής Σοσιαλιστικής Συνδιάσκεψης που συνήλθε τον Ιανουάριο του 1910 στο Βελιγράδι,[450] και στο πνεύμα των αποφάσεων του Συνεδρίου της Β' Διεθνούς στην Κοπεγχάγη,[451] είχε ταχθεί κατά της ιμπεριαλιστικής πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, υπέρ του δικαιώματος των λαών για ελεύθερη αυτοδιάθεση, και υπέρ της ομοσπονδοποίησης των Βαλκανίων.[452] Ειδικότερα, η επικρατούσα άποψη στη Φεντερασιόν θεωρούσε την ομοσπονδοποίηση ως μέσο πολιτικού και κοινωνικού εκσυγχρονισμού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πράγμα που δεν προϋπέθετε τη διάλυσή της ή έστω τη διανομή των ευρωπαϊκών εδαφών της μεταξύ των χριστιανικών βαλκανικών κρατών[453]. Αντίθετα μάλιστα, υποστήριζε ότι προϋπόθεση της Συνομοσπονδίας ήταν ακριβώς, η διατήρηση της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας όπου στο εσωτερικό της οι διάφορες φυλές, εθνότητες και πολιτισμογλωσσικές ενότητες θα έβρισκαν την ισορροπία τους, θα διατηρούσαν την ιδιαιτερότητά τους και θα εξασφάλιζαν την ελευθερία τους.[454] Γι' αυτό και υποστήριξαν ένθερμα, στην αρχή

---

[449]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ό.π.*, σελ.35

[450]Συνήλθε στο Βελιγράδι στις 25.12.1909 με πρωτοβουλία του Σέρβικου Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος. Στη συνδιάσκεψη έλαβαν μέρος εκπρόσωποι των Σοσιαλιστικών Κέντρων Σκοπίων, Μοναστηρίου, Θεσσαλονίκης και Κωνσταντινούπολης, όχι όμως η Φεντερασιόν γιατί στη συμμετοχή της αντέδρασε η ομάδα Γκλαβίνοφ. Η συνδιάσκεψη πήρε θέση υπέρ του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών και της δημιουργίας της Βαλκανικής Δημοκρατικής Ομοσπονδίας. Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα....*, σελ.33-34

[451]Κοπεγχάγη Αύγουστος 1910. Ως προς το βαλκανικό ζήτημα το συνέδριο τάχθηκε υπέρ της βαλκανικής συνεργασίας, του εκδημοκρατισμού της Τουρκίας, της Βαλκανικής Ομοσπονδίας και της ανάπτυξης του σοσιαλιστικού κινήματος.

[452]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., σελ.36

[453]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.36

[454]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.36

τουλάχιστον, σε αντίθεση με άλλους Βαλκάνιους (π.χ. Βούλγαροι σοσιαλιστές), την επανάσταση των Νεότουρκων, ελπίζοντας απ' αυτήν τον γρήγορο και κοινωνικό εκσυγχρονισμό της Τουρκίας[455].

Συγγενικές ήταν οι θέσεις των Αρμένηδων της σοσιαλιστικής οργάνωσης Χιντσάκ, που προέκριναν μεν την «ομοσπονδιακή λύση αλλά με τη μορφή της εξωεδαφικής πολιτιστικής αυτονομίας των εθνοτήτων στους κόλπους της Αυτοκρατορίας».[456] Άλλες ήταν οι απόψεις των Βούλγαρων σοσιαλιστών (ομάδα Γκλαβίνοφ και τάση των «στενών» της βουλγαρικής σοσιαλδημοκρατίας) που επίσης δεχόταν την αρχή της Βαλκανικής Συνομοσπονδίας. Κατ'αυτούς όμως θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί ύστερα από το διαμελισμό των ευρωπαϊκών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη δημιουργία της αυτόνομης Σοσιαλιστικής Μακεδονίας-Θράκης.[457] Εντελώς διαφορετικές ήταν, τέλος, οι απόψεις της κίνησης των Εβραίων σιωνιστών που με επικεφαλής τους Μπεν Τσβι και Μπεν Γκουριόν προεικόνιζαν την εδαφική αυτονόμηση όλων των εθνοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.[458] Φυσικά για να έχει κανείς πληρέστερη εικόνα της περιπλοκής γύρω από το Βαλκανικό Ζήτημα θα πρέπει να πάρει υπόψη του και τις επίσημες απόψεις Ελλάδας, Βουλγαρίας, Σερβίας, Μαυροβουνίου, Τουρκίας και Ρουμανίας, τις εθνικιστικές και τις αλυτρωτικές τάσεις που κυριαρχούσαν στο χώρο και τέλος τις παρεμβολές των Μεγάλων Ιμπεριαλιστικών Δυνάμεων.

Πάντως ως την κήρυξη των Βαλκανικών Πολέμων, κανένα πρόβλημα δεν είχε λυθεί και όλες οι μερίδες υποστήριζαν εντελώς διαφορετικές απόψεις ανάλογα με τις εθνικές,

---

[455]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.36
[456]G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, σελ.29
[457]G.Haupt, *«Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν»*, ό.π., σελ.29
[458]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., σελ.37

πολιτικές και ιδεολογικές αφετηρίες τους.[459] Την έκβαση όμως των Βαλκανικών πολέμων οι σοσιαλιστές της Θεσσαλονίκης δεν την είχαν προβλέψει: η περιοχή ενώθηκε με την Ελλάδα. Οι απόψεις της Φεντερασιόν ακολούθησαν κι αυτές την πορεία των γεγονότων.[460] Ωστόσο, ως τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο η Φεντερασιόν δεν εγκατέλειψε τις βασικές ομοσπονδιακές και διεθνιστικές της θέσεις.[461] Ήδη πριν την κήρυξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου και έχοντας επίγνωση ότι οι δικές της δυνάμεις ήταν πολύ ασθενείς ώστε να αποτελέσουν προσδιοριστικό παράγοντα των εξελίξεων, ζήτησε από το ΔΣΓ να κινητοποιήσει τις σοσιαλιστικές- εργατικές δυνάμεις της Ευρώπης, σημαντικές αυτή την εποχή, για να αποτρέψουν τον διαφαινόμενο στον ορίζοντα βαλκανικό πόλεμο.[462] Και πραγματικά υπήρξε κινητοποίηση που όμως δεν μπορούσε παρά να θεωρηθεί περισσότερο υποστήριξη αρχών, παρά συγκεκριμένη και ρεαλιστική παρέμβαση.[463] Η κατάσταση όμως, παρά τις ανακατατάξεις που καθημερινά συντελούνταν με τη νίκη των στρατών των Συμμάχων, ήταν ακόμα εντελώς ρευστή.[464] Αυτό προφανώς υποχρέωσε τη Φεντερασιόν να μην αναγνωρίσει αμέσως την προσάρτηση της Θεσσαλονίκης από την Ελλάδα ως τελεσίδικη υπόθεση. Γι' αυτό και οι ελληνικές αρχές εφάρμοσαν αυστηρά κατάσταση πολιορκίας εναντίον της Σοσιαλιστικής Οργάνωσης με φυλακίσεις, εξορίες, απαγορεύσεις και απελάσεις.[465]

Και ενώ ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος είχε ξεσπάσει μεταξύ των Συμμάχων αυτή τη φορά και πριν ακόμα δημιουργηθεί ένα νέο status quo στα Βαλκάνια, η Φεντερασιόν άρχισε να

---

[459]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.37
[460]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.37
[461]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.37
[462]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.37
[463]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.40
[464]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., σελ.37
[465]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.37

προωθεί το σύνθημα της αυτόνομης Μακεδονίας- Θράκης, που θα μπορούσε να περιλάβει τα παλαιά εδάφη της Ευρωπαϊκής Τουρκίας.[466] Έτσι η θέση της Φεντερασιόν, κι ενώ ακόμα δεν είχε υπογραφεί η Συνθήκη του Βουκουρεστίου, ταυτίστηκε με την άποψη των Σοσιαλιστικών Κέντρων που επηρεάζονταν από τον Γκλαβίνωφ και τους «στενούς» της βουλγαρικής σοσιαλδημοκρατίας.[467]

Μετά από όλα αυτά και χωρίς να έχει υπάρξει ρητή τοποθέτηση, η θέση της Φεντερασιόν για την αυτόνομη Μακεδονία- Θράκη άρχισε να κάμπτεται, όπως τουλάχιστον συνάγεται από τις προσπάθειες να συνεργαστεί στενά με τους σοσιαλιστές της Παλαιάς Ελλάδας ήδη από το χειμώνα του 1914 και πριν ακόμα ξεσπάσει ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος.[468] Πραγματικά η Φεντερασιόν αντιμετώπισε πλέον την οργανωτική της σύνδεση με τις σοσιαλιστικές κινήσεις και οργανώσεις της Παλαιάς Ελλάδας στο πλαίσιο ενός ενιαίου ελληνικού σοσιαλιστικού κινήματος, πράγμα που σημαίνει πως είχε πια αναγνωρίσει ότι η σοσιαλιστική της δράση μόνο στα όρια του νέου ελληνικού κράτους και της κοινωνίας που περιλαμβάνονταν στην επικράτεια του έπρεπε να αναπτυχθεί.[469]

---

[466]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.38
[467]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.38
[468]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.38
[469]Α.Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης..., *ο.π.*, σελ.38

Το Μακεδονικό Ζήτημα πριν από την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων

Στο σημείο αυτό και πριν τη διερεύνηση της θέσης της Φεντερασιόν σχετικά με τη Βαλκανική Ομοσπονδία, κρίθηκε απαραίτητη μια αναφορά στο Μακεδονικό Ζήτημα: Με την ανάπτυξη των αστικών και εθνικών διαμορφώσεων στο χώρο της τουρκοκρατούμενης Μακεδονίας κατά τον 19° αιώνα, παρουσιάστηκαν στην κοινωνική σκηνή όλο και πιο έντονα, παλεύοντας εναντίον του κοινού εχθρού για την εθνική απελευθέρωση και μεταξύ τους για επιρροή και επέκταση, ο *ελληνισμός* και ο *«βουλγαρισμός»*, τώρα πια με την νέα κοινωνική διάσταση τους, του ελληνικού και του βουλγαρικού έθνους.[470] Η διαπάλη αυτή συγκρότησε το κύριο περιεχόμενο της νεότερης ιστορίας της Μακεδονίας, αλλά και την ουσία του Μακεδονικού Ζητήματος, στα τελικά τουλάχιστον στάδια της απελευθερωτικής περιόδου της βαλκανικής ιστορίας.[471]

Η σχετικά ισχυρή τουρκική κατοχή, η έντονη ανάμειξη των Μεγάλων Δυνάμεων και η προώθηση από τα τέλη του 19ου αιώνα και της Σερβίας στο χώρο αυτό, δυσκόλεψαν την εθνική αποκατάσταση της Μακεδονίας.[472] Βασικός εσωτερικός παράγοντας που εμπόδισε την ελληνοβουλγαρική συμπαράταξη στάθηκε η πολυ βραδεία ανάπτυξη των εθνικών διαμορφώσεων. Γεγονός που κρατούσε την κύρια μάζα του πληθυσμού σε σχετική παθητικότητα και αδιαφορία, εξωθώντας, από την άλλη μεριά, και την κυρίαρχη τάξη στην αναζήτηση της ξένης κηδεμονίας για την πραγματοποίηση των πιο

---

[470]Αλέκος Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα και το Βαλκανικό Κομμουνιστικό Κίνημα 1918-1939*, Θεμέλιο, Αθήνα 1992, σελ.11
[471]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.11
[472]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.11

μεγαλεπήβολων σχεδίων της ελληνικής και της βουλγαρικής πλευράς.[473]

Την εξέλιξη αυτή περιέπλεξε ο ρωσοστουρκικός πόλεμος του 1877-1878, που έληξε με νίκη των Ρώσων και τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (3 Μαρτίου 1878). Η Ρωσία προσπάθησε να δημιουργήσει μια υποτελή σε αυτήν Μεγάλη Βουλγαρία, από το Δούναβη έως το Αιγαίο και από τη Μαύρη Θάλασσα ως τα πρόθυρα της Αδριατικής.[474] Στο Συνέδριο όμως του Βερολίνου (Ιούλιος 1878) οι Μ. Δυνάμεις ακύρωσαν τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και ενέκριναν τη δημιουργία «δυο μικρών Βουλγαριών», το *πριγκηπάτο της Βουλγαρίας*, από το Δούναβη μέχρι τον Αίμο και την *αυτόνομη Ανατολική Ρωμυλία*, από τον Αίμο ως τη Ροδόπη.[475] Στα 1885 η Βουλγαρία προχώρησε στην πραξικοπηματική προσάρτηση της αυτόνομης Ανατολικής Ρωμυλίας, η οποία έγινε τελικά δεκτή από τις Μ. Δυνάμεις.[476] Η εξέλιξη αυτή έδωσε στην βουλγαρική αστική τάξη ακομή μεγαλύτερη πεποίθηση για να κάνει επίσημη πολιτική της την επιδίωξη για αυτονόμηση ολόκληρης της Μακεδονίας, συμπεριλαμβανομένης και της Θεσσαλονίκης.[477]

Στην προώθηση της πολιτικής αυτονόμησης της Μακεδονίας χρησιμοποιήθηκαν ως μοχλοί οι διάφορες προσφυγικές οργανώσεις των Βουλγαρομακεδόνων στη Βουλγαρία, με επικεφαλής την *Ανώτατη Επιτροπή (Βερχοβιστές)* της Σόφιας, και την *Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΕΜΕΟ-VMRO)*, με επικεφαλής την *Κεντρική Επαναστατική Επιτροπή*, που έδρευε στη Θεσσαλονίκη.[478] Ο ελληνοβουλγαρικός ανταγωνισμός στο χώρο της Μακεδονίας οξύνθηκε στο έπακρο.

---

[473]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.11
[474]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.12
[475]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.112
[476]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.12
[477]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.12
[478]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.13

Ο απελευθερωτικός αγώνας μετατράπηκε στην ουσία σε ακήρυχτο ελληνοβουλγαρικό πόλεμο, που ενίσχυσε την εξάρτηση της Τουρκίας, αλλά και της Ελλάδας και Βουλγαρίας από τις Μ. Δυνάμεις, εκείνες ακριβώς που αντιπαρατάσσονταν στο χώρο της Βαλκανικής.[479]

Η Βουλγαρία προχώρησε σε μαζικές αποστολές ενόπλων τμημάτων και ομάδων στη Μακεδονία, τα οποία στρέφονταν ανοιχτά εναντίον των Ελλήνων και ιδιαίτερα εναντίον του ελληνόφωνου τμήματος του σλαβόφωνου πληθυσμού.[480] Η Ελλάδα απάντησε με τα ίδια μέσα, οργανώνοντας και αυτή το δικό της εθνικό αγώνα, *το Μακεδονικό Αγώνα* (1903-1908), πλαισιωμένο και από ένα τμήμα του σλαβόφωνου πληθυσμού της Μακεδονίας, το οποίο είχε ενσωματωθεί στο ελληνικό απελευθερωτικό κίνημα και έθνος.[481] Ο αμείλικτος αυτός πόλεμος τέλειωσε με την ήττα της Βουλγαρίας και τη στερέωση της ελληνικής παρουσίας στη Μακεδονία.[482]

Η οξεία ελληνοβουλγαρική αντιπαράθεση έδωσε τη δυνατότητα στην, «ουδέτερη» μέχρι τότε, Σερβία να εισχωρήσει στη Μακεδονία και να γίνει ο τρίτος βασικός παράγοντας των εξελίξεων. Το περιορισμένο βελησνεκές των σερβικών επιδιώξεων στη Μακεδονία συντέλεσε και στη στενότερη ελληνοσερβική σύμπραξη εναντίον της Βουλγαρίας.[483]

Ο συγκυριακά μαχητικότερος βουλγαρισμός αποδείχθηκε αδύναμος να συσπειρώσει γύρω του τις μάζες με την ιδέα της αυτονομίας. Ο πολιτικός φορέας του αυτονομιστικού κινήματος, η ΕΜΕΟ, κατέρρευσε και υποτάχθηκε πλήρως στο

---

[479]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.14
[480]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.14
[481]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.14
[482]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.14
[483]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.14

βουλγαρικό εθνικιστικό κομιτάτο (Βερχοβιστές).[484] Γι'αυτό και τα πιο δυναμικά του στοιχεία ακολούθησαν το δρόμο της Αριστεράς.[485] Υπό την πίεση των πραγμάτων, η Βουλγαρία υποχρεώθηκε να αρκεστεί στην αρχή της κατανομής.[486]

Με τον νικηφόρο Α' Βαλκανικό Πόλεμο εναντίον της Τουρκίας, επιτεύχθηκε η συμμαχία μεταξύ Ελλάδας, Βουλγαρίας, Σερβίας και Μαυροβουνίου και απελευθερώθηκαν τα τμήματα των εθνών τους που ζούσαν στη Μακεδονία. Ο πόλεμος αυτός άνοιξε, σύμφωνα με την εκτίμηση του Λένιν, «ένα νέο κεφάλαιο στην παγκόσμια ιστορία» και «ήταν ένα μεγάλο βήμα μπροστά, προς τη συντριβή των υπολειμμάτων του Μεσαίωνα σε ολόκληρη την Ανατολική Ευρώπη».[487] Η Σερβία όμως αρνήθηκε να εφαρμόσει την ειδική συνθήκη που είχε συνάψει προκαταβολικά με τη Βουλγαρία για την κατανομή των μακεδονικών εδαφών, λόγω περιπλοκών από τη δημιουργία του Αλβανικού κράτους.[488] Αδικημένη η Βουλγαρία επιχείρησε την κατάληψη της Μακεδονίας με πόλεμο (Ιούλιος 1913), το Β' Βαλκανικό Πόλεμο, αυτή τη φορά εναντίον της Σερβίας και της Ελλάδας. Ο πόλεμος έληξε με τη συντριβή της Βουλγαρίας που επισημοποιήθηκε στη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (Αύγουστος 1913), η οποία και καθόρισε τα οριστικά σύνορα μεταξύ των τριών γειτονικών κρατών.[489]

---

[484]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.15
[485]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.15
[486]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.14
[487]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.15-16
[488]«μυστικό πρωτόκολλο» της σερβοβουλγαρικής «Συνθήκης φιλίας και συμμαχίας» της 13 Μαρτίου 1912
[489]Α.Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα...*, ό.π., σελ.16

Βαλκανικοί πόλεμοι και Φεντερασιόν

Στις 3 Αυγούστου 1913 η Φεντερασιόν έστειλε μια επιστολή στο ΔΣΓ, στην οποία εξέθεσε την κατάσταση που διαμορφώθηκε στη Θεσσαλονίκη με την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων.[490] Σε αυτή ανέφερε ότι η κήρυξη του πολέμου από μέρους των Συμμάχων εναντίον της Τουρκίας αναστάτωσε την οικονομική ζωή της πόλης. Η εργατική τάξη στο σύνολό της σχεδόν αποδιοργανώθηκε.[491] Εκατοντάδες νέοι εργάτες κλήθηκαν να πολεμήσουν, εκατοντάδες άλλοι μετανάστευσαν, ενώ οι υπόλοιποι υποχρεώθηκαν σε αναγκαστική ανεργία, δεδομένου ότι έκλεισαν τα εργαστήρια και τα εργοστάσια της πόλης.[492] Η μακροχρόνια ανεργία και η απουσία υλικής συνδρομής από μεριά των συνδικάτων, στάθηκε αιτία της γρήγορης αποδιοργάνωσης ορισμένων οργανώσεων της Φεντερασιόν.[493]

Με την είσοδο των Ελλήνων στη Θεσσαλονίκη, εγκαινιάστηκε μια ολόκληρη σειρά κατασταλτικών μέτρων εναντίον της Φεντερασιόν. Με την κατάσταση πολιορκίας απαγορεύτηκε κάθε συζήτηση και συνεδρίαση, κατά συνέπεια προέκυψε αδυναμία για οποιαδήποτε δράση.[494] Στο διάστημα

---

[490]International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, *Second International Archives, 0622/ARCH01299, Internationales Sozialistisches Bureau, Volkshaus, Brussels, Circular Nr. 13. August 1913. An die Sekretäre und Delegierten der angeschlossenen Parteien. Werte Genossen! Anbei übersenden wir Ihnen einen Bericht über die antimilitarische und auf Frieden gerichtete Tätigkeit der sozialdemokratischen Arbeitervereinigung von Saloniki." Signé: Das Executiv-Comité des I.S.B. : E. Anseele , E. Vandervelde , L. Bertrand , C. Huysmans , Sekretär. Bruxelles, 1913 . Imprimé. Haupt no. 546.* 1 piece. *-Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ, Θεσσαλονίκη, 3 Αυγούστου 1913 (No 178)-* αταξινόμητο, σελ.1

[491]*Second International Archives*, ό.π., σελ.1

[492]*Second International Archives, Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ*, ό.π.,σελ.1

[493]*Second International Archives, Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ*, ό.π.,σελ.1

[494]*Second International Archives, Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ*, ό.π.,σελ.1

αυτό η μόνη δυνατότητα δράσης υπήρχε αποκλειστικά μέσα από το δημοσιογραφικό όργανο της Φεντερασιόν, *Αβάντι!*, το οποίο λογοκρίνονταν αυστηρότατα. Οποιαδήποτε αναφορά στην κατάσταση ήταν μη επιτρεπτή, μέχρι του σημείου να απαγορεύεται ακόμα και η καταχώρηση ειδήσεων που αφορούσαν τις διαφορές εργατών –εργοδοσίας ή τη διεθνή σοσιαλιστική προπαγάνδα.[495] Συνελήφθησαν 76 εργάτες χωρίς καμιά δικαιολογία και κρατήθηκαν μία ή δύο μέρες. Ένας μάλιστα εργάτης συνελήφθη επτά φορές. 29 συνδικαλισμένοι εργάτες κακοποιήθηκαν επονείδιστα και μόνο 3 από αυτούς κατάφεραν να αποκτήσουν πιστοποιητικό γιατρού.[496] Οι διώξεις ήταν ιδιαίτερες κατά τον εορτασμό της Πρωτομαγιάς. Η λογοκρισία απαγόρευσε τη δημοσίευση των εκκλήσεων της Φεντερασιόν προς την εργατική τάξη για απεργία. Απαγορεύτηκε οποιαδήποτε καταχώρηση ειδήσεων που αφορούσαν την Πρωτομαγιά και απορρίφθηκε η αίτηση για διοργάνωση συγκέντρωσης, αν και διάφορες άλλες εθνικιστικές οργανώσεις είχαν πάρει προηγουμένως άδεια συγκέντρωσης για διάφορα άλλα ζητήματα.[497] Μετά από πολύ έντονη διαμαρτυρία εκ μέρους της Φεντερασιόν, επετράπη η συγκέντρωση υπό τον όρο να παρακολουθείται από δυο αξιωματικούς, που για το λόγο αυτό έστειλε η κυβέρνηση.[498]

Οι Αρχές υποψιάζονταν ότι η Φεντερασιόν εργαζόταν υπέρ της αυτονομίας της Μακεδονίας και πράγματι, όπως προκύπτει από την αλληλογραφία της οργάνωσης, είχε πλέον υιοθετήσει το σύνθημα αυτο. Τα περισσότερα μέλη της επιστρατεύτηκαν από την εποχή κήρυξης του πολέμου, ενώ

---

[495]*Second International Archives*, *Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ*, ό.π.,σελ.1
[496]*Second International Archives*, *Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ*, ό.π.,σελ.1
[497]*Second International Archives*, *Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ*, ό.π.,σελ.2
[498]*Second International Archives*, *Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ*, ό.π.,σελ.2

κάποιοι φυλακίστηκαν ως κομιτατζήδες.[499] Στις αλλεπαλληλες διαμαρτυρίες της οργάνωσης η κυβέρνηση απαντούσε ότι τους συνέλαβε προληπτικά. Ο Τόμωφ, βασικό στέλεχος του βουλγαρικού τμήματος της Φεντερασιόν, απελάθηκε.[500] Οι ελληνικές αρχές όμως, ενώ κατέτρεχαν τη Φεντερασιόν, δεν επιθυμούσαν να φανεί ότι κατατρέχουν το σοσιαλισμό. Ενθάρρυναν, λοιπόν, τα ελληνικά εργατικά σωματεία, παρουσιάζοντάς τα ως τους μοναδικούς εκπροσώπους της εργατικής τάξης στη Θεσσαλονίκη.[501] Τα σωματεία αυτά επιδόθηκαν σε διάφορες εθνικιστικές εκδηλώσεις. Έστειλαν πατριωτικά ψηφίσματα σε όλα τα σοσιαλιστικά κόμματα της Ευρώπης, προσπαθώντας να γίνει πιστευτό ότι προέρχονται από τις εργατικές οργανώσεις της Θεσσαλονίκης. Η *Humanité* και η *Justice Sociale* μάλιστα δημοσίευσαν ψηφίσματα από μια οργάνωση με τον τίτλο «Σύνδεσμος Επαγγελματικών Σωματείων Θεσσαλονίκης».[502]

Σύμφωνα με την αλληλογραφία της Φεντερασιόν, ανάμεσα στους στρατιώτες όλων των βαλκανικών στρατών επικρατούσε δυσαρέκεια, η οποία έδωσε αφορμή στην ελληνική κυβέρνηση να καταδιώξει τους σοσιαλιστές που υπηρετούσαν στο στρατό. Ο Ιωαννίδης, πρώην γραμματέας της νεαρής σοσιαλδημοκρατικής οργάνωσης της Αθήνας, φυλακίστηκε για αρκετούς μήνες, γιατί έγραψε επιστολή σε κάποιο φίλο σχετικά με την κατάσταση.[503]

Η Φεντερασιόν από το ξέσπασμα κιόλας του πολέμου ξεκίνησε ένα μεγάλο αντιπολεμικό αγώνα, ζητώντας από το

---

[499]*Second International Archives, Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ,* ό.π.,σελ.2
[500]*Second International Archives, Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ,* ό.π.,σελ.2
[501]*Second International Archives, Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ,* ό.π.,σελ.2
[502]*Second International Archives, Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ,* ό.π.,σελ.2
[503]*Second International Archives, Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ,* ό.π.,σελ.3

ΔΣΓ και όλα τα οργανωμένα σοσιαλιστικά κόμματα του κόσμου να παράσχουν τη μεγαλύτερη ηθική και υλική βοήθεια, δηλώνοντας πως οι λαοί των Βαλκανίων, μεταξύ αυτών και οι σοσιαλιστές βρίσκονται στη μεγαλύτερη απελπισία.[504] Θεωρούσε, από την εποχή εκείνη, πως η αρχή της διανομής των Βαλκανίων από τη φύση της περιείχε τα σπέρματα μελλοντικών συγκρούσεων και σφαγών στα Βαλκάνια. Το μοίρασμα των επαρχιών της Ευρωπαϊκής Τουρκίας θα οδηγούσε αναγκαστικά σε πόλεμο ανάμεσα στους ίδιους τους Συμμάχους, αφού θα προκαλούσε εθνικούς ανταγωνισμούς οξύτερους από την εποχή του Αβδούλ Χαμίτ.[505] Οι ηγέτες της Φεντερασιόν είχαν αντιληφθεί ήδη ότι το μοίρασμα αυτό θα παρεμπόδιζε την οικονομική, πολιτική και κοινωνική ανάπτυξη των διαφόρων τάξεων του πληθυσμού και ειδικά της εργατικής τάξης. Θα συνέβαλλε στην ενίσχυση της αντίδρασης και του μιλιταρισμού σε όλες τις βαλκανικές χώρες, θα δημιουργούσε μια κατάσταση εξαιρετικά επικίνδυνη για τη διατήρηση της βαλκανικής ειρήνης και θα αποτελούσε κίνδυνο και για την ευρωπαϊκή ειρήνη.[506]

Στις παραμονές του Α' Βαλκανικού Πολέμου, η Φεντερασιόν μαζί με τα σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα των Βαλκανίων κοινοποίησαν μια εκτενέστατη διακήρυξη για τον επερχόμενο πόλεμο, την οποία απηύθυναν προς τους εργάτες των Βαλκανίων και της Μ. Ασίας, προς την Εργατική Διεθνή και προς την Κοινή Γνώμη.[507] Τους

---

[504]*Second International Archives*, *Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ*, ό.π.,σελ.3

[505]«Η λύση του Βαλκανικού προβλήματος» Υπόμνημα της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ, *Ο πολίτης*, No 28, 1979, σελ.42

[506]«Η λύση του Βαλκανικού προβλήματος», Υπόμνημα..., *ό.π.*, σελ.42

[507]International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, *Bulletin périodique du Bureau Socialiste International = Periodisches Bulletin des Internationalen Socialistischen Bureau = Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Published Bruxels, Genève, Series: Histoire de la Internationale, 23, Call number IISG 2K 16066, Re-édition en facs. (Genève: Minkoff Reprint, 1979), 1(1909)-5(1913/14):No.11, Ετήσια

καλούσαν, στην πολιτική της αιματηρής βίας, να αντιτάξουν τη διεθνή αλληλεγγύη. Διακήρυξαν πως το μόνο που μπορούσαν να περιμένουν οι Βαλκανικοί λαοί από έναν βαλκανικό πόλεμο ήταν μιλιταρισμός, γραφειοκρατία, πολιτική αντίδραση και οικονομική κερδοσκοπία, μαζί με βαριά φορολογία, αύξηση της τιμής των τροφίμων, αύξηση της εκμετάλλευσης και της μιζέριας.[508] Υποστήριξαν πως αν κέρδιζαν τα Βαλκανικά κράτη και διαιρούνταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία, τα πιο στρατηγικά σημεία θα γίνονταν λεία των Μ.Δυνάμεων, που για αιώνες διεκδικούσαν την κατοχή εδαφών στην Ανατολή, με την ταυτόχρονη στέρηση της ανεξαρτησίας για τους Βαλκανικούς λαούς.[509] Αν νικούσε η Τουρκία, άμεση συνέπεια θα ήταν η επιδείνωση του θρησκευτικού φανατισμού και του μουσουλμανικού σωβινισμου, ο θρίαμβος της πολιτικής αντίδρασης και η απώλεια των βελτιώσεων που αποκτήθηκαν με το κόστος θυσιών.[510]

Για να δικαιολογήσουν τον πόλεμο οι εθνικιστές των Βαλκανίων επικαλούνταν την αναγκαιότητα της πραγματοποίησης της εθνικής ενοποίησης και το δικαίωμα της πολιτικής αυτονομίας των εθνοτήτων. Οι σοσιαλιστές της Τουρκίας και των Βαλκανίων απαντούσαν ότι *το δικαίωμα των εθνοτήτων για αυτόνομη ζωή είναι άμεση συνέπεια της πολιτικής και κοινωνικής ισότητας και της κατάργησης όλων των προνομίων των τάξεων, των καστών, της φυλής και της*

Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», σελ.5 (σ.443)

[508] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.5 (σ.443)

[509] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.5 (σ.443)

[510] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.5 (σ.443)

θρησκείας, που απαιτούνταν από την Εργατική Διεθνή.[511] Και συνέχιζαν λέγοντας *ότι η αστική τάξη και ο εθνικισμός είναι ανίσχυροι να πραγματοποιήσουν μια πραγματική διαρκή εθνική ενοποίηση. Αυτό που δημιουργήθηκε από τον πολέμο, μπορεί να καταστραφεί από έναν άλλο πόλεμο. Ο εθνικισμός αλλάζει μόνο το όνομα των κυρίαρχων και το βαθμό της καταπίεσης, όμως δεν τους καταργεί.*[512]

Οι σοσιαλιστές της Τουρκίας και των Βαλκανίων υποστήριξαν ότι *οι εθνικιστικές διαμάχες δεν ήταν στην πραγματικότητα τίποτε άλλο παρά ένα πρόσχημα για τις βαλκανικές κυβερνήσεις. Το αληθινό κίνητρο της πολιτικής τους δεν ήταν παρά η τάση για οικονομική και εδαφική επέκταση, η οποία χαρακτήριζε όλες τις χώρες της καπιταλιστικής παραγωγής.*[513] *Οι Μ. Δυνάμεις κρύβονταν πίσω από τα μικρά κράτη. Χρειάζονταν αγορές για τη διάθεση των προϊόντων τους, για επένδυση του κεφαλαίου τους και για απασχόληση του πλεονάσματός του γραφειοκρατικού προσωπικού τους, για τους οποίους δεν υπήρχε θέση στις μητροπόλεις.*[514]

Χωρίς να μειώσουν την ευθύνη των βαλκανικών κρατών και της ευρωπαϊκής διπλωματίας στον επέρχόμενο πόλεμο, οι οποίοι ποτέ δεν επιθύμησαν σοβαρές μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία, οι Βαλκάνιοι σοσιαλιστές επέρριπταν σοβαρές

---

[511] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.5 (σ.443)
[512] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)
[513] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)
[514] *Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)

ευθύνες και στο τουρκικό καθεστώς.[515] Το επέκριναν *για την απόλυτη απουσία πραγματικής ελευθερίας και ισότητας για τις εθνότητες, για την απόλυτη έλλειψη ασφάλειας και εγγύησης για τη ζωή, τα δικαιώματα και την ιδιοκτησία των πολιτών, για την ανυπαρξία δικαιοσύνης και αμερόληπτης διαχείρησης, για τους αδικαιολόγητους δασμούς.*[516] *Για την υποστήριξη μονο στα φέουδα και στις οπλισμένες νομαδικές φυλές εναντίον των ανυπεράσπιστων γεωργών.*[517] *Για την παρομοιώδη αδράνεια στη δυστυχία, στον αναλφαβητισμό, στη μετανάστευση, στις αμέτρητες σφαγές στην Ανατολία και στη Ρούμελη,* γεγονός που εξυπηρέτησε κατά τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή το πρόσχημα για επέμβαση και πόλεμο.[518]

Σύμφωνα με την ανακοίνωση των σοσιαλιστών: *οι Νεοτουρκικές κυβερνήσεις όχι μόνο συνέχισαν τα λάθη του παρελθόντος, αλλά έκαναν χρήση της εξουσίας και του κύρους ενός φαινομενικού κοινοβουλευτισμού, προκειμένου να εφαρμόσουν ένα σύστημα αποκρατικοποίησης και καταπίεσης μαζί με έναν υπερβολικό γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμό, καταπνίγοντας τα δικαιώματα των εθνοτήτων και τα αιτήματα των εργατικών μαζών.*[519]

Οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων και της Τουρκίας αναγνώριζαν ότι μόνο οι άνθρωποι και οι λαοί έχουν

---

[515]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)

[516]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)
[517]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)
[518]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)
[519]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)

δικαίωμα να διαθέσουν τις ζωές τους. Γι'αυτό και *στον πόλεμο*, τον οποίο αντέκρουαν με όλες τους τις δυνάμεις, αντέταξαν *τη δράση των οργανωμένων και συνειδητοποιημένων μαζών, ως το μόνο μέσο λύσης των πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων.*[520] Στο ιδανικό του εθνικισμού *που πετάει τις ζωές των λαών στον πόλεμο*, οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων και της Τουρκίας απάντησαν με μια Βαλκανική Ομοσπονδία, ήδη διακηρυγμένη στο Βελιγράδι από το 1909.[521]

Το ξέσπασμα του Β' Βαλκανικού Πολέμου δεν εμπόδισε τους σοσιαλιστές των Βαλκανίων να συνεχίσουν την αντιπολεμική τους προπαγάνδα, παρά την πολεμική υστερία που επικρατούσε και τις διώξεις εκ μέρους των αρχών.[522] Ωστόσο ούτε τα βαλκανικά σοσιαλιστικά κόμματα, ούτε η Διεθνής ήταν σε θέση να επηρεάσουν την πορεία των γεγονότων. Όπως παρατήρησε χαρακτηριστικά ο Haupt: *«Η Διεθνής, ως αποτέλεσμα της αδυναμίας της να μετατρέψει τον πασιφισμό σε συγκεκριμένη δράση, ήταν καταδικασμένη να παρακολουθεί την εξέλιξη των γεγονότων, δίχως να είναι σε θέση να τα επηρεάζει. Ως ομάδα πίεσης ήταν στην ουσία ανίκανη».*[523]

Σε αντίθεση με τις αντιπολεμικές δραστηριότητες της πλειονότητας των σοσιαλιστικών οργανώσεων στις βαλκανικές χώρες, μεταξύ αυτών και της Φεντερασιόν, οι Έλληνες σοσιαλιστές υπέκυψαν εύκολα στο κύμα σωβινισμού που σάρωνε από άκρη σε άκρη τη χώρα μετά τις ραγδαίες επιτυχίες των βαλκανικών συμμάχων.[524] Η ελληνική

---

[520]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)
[521]*Periodical bulletin of the International Socialist Bureau, 1909-1913*, Ετήσια Έκθεση του ΔΣΓ (1912), «Ενάντια στον πόλεμο», «Διακήρυξη των Σοσιαλιστών της Τουρκίας και των Βαλκανίων», ό.π., σελ.6 (σ.444)
[522]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.40
[523]Γ. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.40
[524]Γ. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.40

σοσιαλδημοκρατία δύσκολα μπορούσε να επιζήσει από μια σύγκρουση με τα παλιά όνειρα επανάκτησης του εθνικού μεγαλείου της Ελλάδας.[525] Η Φεντερασιόν στην αρχή δεν καταφέρε να συμβιβαστεί με τη νέα πολιτική πραγματικότητα και συνέχισε να θεωρεί την προσάρτηση της θεσσαλονίκης ως μια προσωρινή κατάσταση κατοχής. Από τη θεώρηση αυτή προέκυψε και η θέση της για αυτόνομη Μακεδονία, η οποία κάθε άλλο παρά συντελούσε στην αποκατάσταση των σχέσεων με την ελληνική κυβέρνηση. Είναι δύσκολο να λεχθεί αν και ως ποιο βαθμό η ιδιόμορφη αυτή κατάσταση, στην οποία βρισκόταν η Φεντερασιόν, επηρέασε τις σχέσεις της με τις άλλες σοσιαλιστικές ομάδες στην Ελλάδα.[526] Ωστόσο οι δυσκολίες αυτές δεν την εμπόδισαν να συνεχίσει τη δράση της, οργανώνοντας τους εργάτες της Μακεδονίας και παρέχοντας ηγεσία στο αναπτυσσόμενο εργατικό κίνημα,[527] αναδεικνύοντας την ίδια ως τη σημαντικότερη σοσιαλιστική οργάνωση της χώρας.[528]

Η Βαλκανική Ομοσπονδία

Κατά την περίοδο των δημοκρατικών κινημάτων των 18ου και 19ου αιώνων, ο φεντεραλισμός στα Βαλκάνια προβλήθηκε ως ένα όραμα, ως μια προοπτική συναδέλφωσης των λαών της περιοχής.[529] Σε μια περίοδο έξαρσης των βαλκανικών εθνικισμών, οι σοσιαλδημοκράτες έθεσαν προς υλοποίηση το

---

[525]Γ. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.41
[526]Γ. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.42
[527]Γ. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.42
[528]Γ. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.41
[529]Αλέξανδρος Δάγκας, Γεώργιος Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία και οι Έλληνες Σοσιαλιστές», *Ιστορικά Ελευθεροτυπία* 20-11-2003, σελ.21

πολιτικό πρόγραμμα μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας.[530] Η Β' Διεθνής προέβη σε πολιτικούς χειρισμούς που σχετίζονταν με το εθνικό ζήτημα στα Βαλκάνια και με το Ανατολικό Ζήτημα. Στις αρχές του 20ου αιώνα, σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, προγράμματα, βαλκανικές σοσιαλιστικές συνδιασκέψεις, προωθούσαν το ζήτημα της ομοσπονδοποίησης των βαλκανικών κρατών, των βαλκανικών περιοχών της Αύστρο-ουγγαρίας και των ευρωπαϊκών βιλαετίων της Τουρκίας, ως λύση στο εθνικό ζήτημα.[531] Η άρση αυτή της πολυδιάσπασης θα καθιστούσε δυνατή τη διαμόρφωση μιας ενιαίας εθνικής αγοράς, η οποία θα λειτουργούσε ως βάση για την κεφαλαιοκρατική ανάπτυξη, σε μια πορεία ολοκλήρωσης του ντόπιου καπιταλισμού, ενώ παράλληλα θα αποτελούσε αμυντικό παράγοντα απέναντι σε εξωτερικές εξαρτήσεις και παρεμβάσεις.[532]

Σχετικά με τους τρόπους επίτευξης της Ομοσπονδίας, η συνένωση μπορούσε να επιτευχθεί όχι εκ των άνω, με την επικράτηση ενός κράτους επί ενός άλλου (ο δρόμος του πολέμου), αλλά εκ των κάτω, με τη συνένωση των λαών (ο δρόμος της επανάστασης).[533] Ενώπιον της αδυναμίας της αστικής τάξης να παίξει το ρόλο αυτό, το βάρος μετατοπιζόταν στους ώμους της εργατικής τάξης και των κομμάτων της, των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων. Το θεωρητικό πλαίσιο που συνέδεε το θέμα της ομοσπονδοποίησης με την ανάπτυξη του καπιταλισμού στα Βαλκάνια (όχι με τη σοσιαλιστική επανάσταση) έμεινε αναλλοίωτο μέχρι το 1915. Τότε τέθηκε από τον Βούλγαρο ηγέτη Ντιμίταρ Μπλαγκόεφ το θέμα της σοσιαλιστικής

[530]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.22
[531]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.22
[532]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.22
[533]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.22

επανάστασης, ως του μόνου τρόπου για την ομοσπονδοποίηση των Βαλκανίων.[534]

Η πρώτη συμφωνία για τη διοργάνωση βαλκανικού συνεδρίου με σκοπό το συντονισμό των βαλκανικών σοσιαλδημοκρατικών οργανώσεων καταγράφηκε στο 7ο συνέδριο της Β' Διεθνούς στη Στουτκάρδη, το 1907.[535] Η άρση των διαφωνιών όμως μεταξύ Διεθνούς και βαλκανικών κομμάτων ήταν κοπιαστική υπόθεση. Πρώτιστο μέλημα για τη Διεθνή ήταν η διατήρηση της ειρήνης, εξ ου και η θέση της για το απαραβίαστο των συνόρων.[536] Ενώ τα βαλκανικά κόμματα, μέλη της Διεθνούς, αντέτειναν ότι η διατήρηση του status quo στα Βαλκάνια κάθε άλλο παρά εγγύηση για τη διατήρηση της ειρήνης ήταν.[537] Διαρκή αναταραχή πυροδοτούσε επίσης η σύγκρουση στη Βουλγαρία των «στενών» σοσιαλιστών (σκληροπυρηνικοί) με τους «φαρδιούς» (ρεφορμιστές).[538]

Η Πρώτη Βαλκανική Σοσιαλιστική Συνδιάσκεψη πραγματοποιήθηκε στο Βελιγράδι από 7 έως 9 Ιανουαρίου 1910, με συμμετοχή αντιπροσωπειών από τη Βουλγαρία, τη Σερβία, τη Ρουμανία, το Μαυροβούνιο, τη Μακεδονία, την Τουρκία και τις σλάβικες περιοχές Αύστρο-ουγγαρίας.[539] Από την Ελλάδα καμιά από τις σοσιαλιστικές ομάδες δεν πήρε μέρος στη συνδιάσκεψη. Μόνο η οργάνωση του Δρακούλη έστειλε χαιρετηστήριο μήνυμα. Δεν εκπροσωπήθηκε επίσης η Φεντερασιόν, λόγω των αντιρρήσεων που προέβαλαν για τη συμμετοχή τους οι Μακεδόνες και οι Βούλγαροι σοσιαλιστές του «στενού» κόμματος.[540]

---

[534]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.23
[535]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.23
[536]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.23
[537]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.23
[538]Α.Δάγκας, Γ.Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία..., *ό.π.*, σελ.23
[539]Γ. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.33
[540]Α.Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία…*, σελ.91

Η Συνδιάσκεψη αυτή συγκλήθηκε από το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Σερβίας –κατά την απόφαση του Διεθνούς Συνεδρίου της Στουτκάρδης το 1907– και απέβλεπε κυρίως στην ενοποίηση του σοσιαλιστικού κινήματος της Βουλγαρίας και στον από κοινού συντονισμό της πολιτικής των σοσιαλιστικών κομμάτων της Βαλκανικής για την *«προστασία της ειρήνης που απειλείται από τις διαμάχες των κυβερνήσεων χειραγωγούμενων από τις Δυνάμεις»*.[541]

Η συνδιάσκεψη υιοθέτησε ψηφίσματα κατά της ιμπεριαλιστικής πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων και κατά των μοναρχιών των Βαλκανίων και έκανε έκκληση στους βαλκανικούς λαούς για αλληλεγγύη στον αγώνα τους ενάντια «στην κατακτητική πολιτική του ευρωπαϊκού καπιταλισμού».[542] Επίσης, η συνδιάσκεψη πήρε θέση υπέρ του δικαιώματος των λαών για ελεύθερη αυτοδιάθεση και τάχθηκε υπέρ της δημιουργίας μιας Βαλκανικής Δημοκρατικής Ομοσπονδίας.[543] Η αρχή της ομοσπονδοποίησης ήταν η σημαντικότερη από τις προτάσεις που υιοθετήθηκαν από τη συνδιάσκεψη, ως ο αποτελεσματικότερος τρόπος για την επίλυση του προβλήματος των εθνοτήτων και τη δημοκρατικοποίηση των βαλκανικών χωρών.[544]

Μια παρόμοια θέση υιοθετήθηκε και από τη Διεθνή Σοσιαλιστική Διάσκεψη της Κοπεγχάγης το 1910, που τασσόταν υπέρ της ανάγκης δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων στα Βαλκάνια και την Τουρκία και ζητούσε από τους βαλκανικούς λαούς να συμφιλιωθούν για την αντιμετώπιση της εξωτερικής απειλής και τη διατήρηση της ειρήνης.[545] Μια δεύτερη βαλκανική συνδιάσκεψη, που είχε αποφασιστεί να συνέλθει

---

[541] *Κ.Μοσκώφ, Θεσσαλονίκη 1700-1912…*, σελ.141
[542] Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, σελ.34
[543] Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.34
[544] Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.34
[545] Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.34

το 1911 στη Σόφια, τελικά δεν πραγματοποιήθηκε κυρίως λόγω του σοβαρού ρήγματος που σημειώθηκε στους κόλπους των Βουλγάρων σοσιαλιστών.[546] Καμιά άλλη ενέργεια δεν έγινε τότε σχετικά με την αποσαφήνιση της θέσης της Διεθνούς απέναντι στο Ανατολικό Ζήτημα.

Παρά τη σοβαρότητα της κατάστασης στα Βαλκάνια, στάθηκε αδύνατο για τους Βαλκάνιους σοσιαλιστές και τη Διεθνή να συμφωνήσουν για μια σαφή πολιτική επί του Ανατολικού Ζητήματος.[547] Πράγματι, οι σοσιαλιστές των Βαλκανίων πίεσαν τη Διεθνή να διασαφήσει την πολιτική της. Ο αντιπρόσωπος της Φεντερασιόν στο ΔΣΓ, Σαούλ Ναούμ, κάλεσε τη Διεθνή *«να ορίσει μια απλή καθοδηγητική γραμμή σχετικά με το Ανατολικό Ζήτημα»* και με τον τρόπο αυτό να βοηθήσει *«τους δημοκράτες των βαλκανικών χωρών στον αγώνα τους κατά των δυνάμεων της αντίδρασης και του ευρωπαϊκού ιμπεριαλισμου»*.[548]

Η δημιουργία μιας βαλκανικής δημοκρατικής ομοσπονδίας θεωρήθηκε ως η αποτελεσματικότερη λύση του προβλήματος των εθνοτήτων και ως ένα βήμα προς τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Δεν είχαν, όμως, όλα τα βαλκανικά σοσιαλιστικά κόμματα την ίδια γνώμη ως προς τον τρόπο επίλυσης του προβλήματος των εθνοτήτων.[549] Επιπέον, η ανικανότητα της πλειοψηφίας τους να συλλάβουν το πρόβλημα αυτό στο θεωρητικό του επίπεδο διεύρυνε το χάσμα ανάμεσα στα διαφωνούντα μέρη.[550] *«Κανείς από τους πρωταγωνιστές δε διέθετε τη θεωρητική ικανότητα να συλλάβει και να συγκροτήσει το όραμά του σχετικά με το εθνικό πρόγραμμα, να διατυπώσει μια διαλεκτική θέση ανάμεσα στο διεθνισμό*

---

[546]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.34
[547]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.37
[548]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.37
[549]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.38
[550]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.38

και το εθνικό φαινόμενο, ανάμεσα στο σοσιαλισμό και την πάλη για εθνική απελευθέρωση».[551] Υπήρχαν κάποιοι που αποδέχονταν την αρχή της ομοσπονδοποίησης, όπως την είχε διατυπώσει η Α' Βαλκανική Σοσιαλιστική Συνδιάσκεψη (μεταξύ αυτών και η Φεντερασιόν), ενώ άλλοι θεωρούσαν αναγκαία την εκδίωξη της Τουρκίας από τα ευρωπαϊκά εδάφη.[552]

Γενικά, η θέση για τη Βαλκανική Ομοσπονδία αποτέλεσε μια παράμετρο στη διαμόρφωση των στάσεων των σοσιαλιστικών κομμάτων των Βαλκανίων σχετικά με τη λύση του εθνικού ζητήματος της περιοχής. Ήταν ένα διανοητικό κίνημα που τελικά δεν απέκτησε ούτε δυναμική, ούτε οργανωτικά σπάργανα. Σαν όραμα συνετρίβη μέσα στις συμπληγάδες της έξαρσης των εθνικισμών από τη μια και από την άλλη της αδυναμίας για υιοθέτηση μιας ενιαίας και σαφούς θέσης από το σύνολο των σοσιαλιστικών κομμάτων των Βαλκανίων και της Διεθνούς.

Το θέμα χρήζει περαιτέρω μελέτης και διερεύνησης, η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί στα πλαίσια διατριβής.

---

[551]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.38
[552]Γ.Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα*, ό.π., σελ.39

Βιβλιογραφία

- Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, *Νεότουρκοι και Μακεδονία (1908-1912)*, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1988
- Μιχάλης Δημητρίου, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα τ.1*, Πλέθρον, Αθήνα 1985
- Δ. Γ. Κασιούρας, *Σύντομο Κοινωνικοπολιτικό Λεξικό*, 12η έκδοση, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2008
- Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών (ΚΜΕ), *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν» Θεσσαλονίκης (1909-1918), Ζητήματα γύρω από τη δράση της*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1989
- Δημήτρης Κιτσίκης, *Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1280-1924*, Εστία, Αθήνα 2003
- Γιάνης Κορδάτος, *Ιστορία του ελληνικού εργατικού κινήματος*, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1972
- Β. Ι. Λένιν, *Κράτος και επανάσταση*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1996
- Β. Ι. Λένιν, *Ο οπορτουνισμός και η χρεωκοπία της ΙΙ Διεθνούς*, εκδόσεις Πρόγκρες, Μόσχα 1985
- Β. Ι. Λένιν, *Για το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των εθνών*, εκδόσεις Πρόγκρες, Μόσχα 1984
- Γεώργιος Β. Λεονταρίτης, *Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, Εξάντας, Αθήνα 1978
- Αντώνης Λιάκος, *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η σοσιαλιστική νεολαία, τα καταστατικά τους*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1985
- Κωστής Μοσκώφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912, Τομή της μεταπρατικής πόλης*, εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα 1974
- Κωστής Μοσκώφ, *Εισαγωγικά στην ιστορία του κινήματος της εργατικής τάξης*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1985

- Αβραάμ Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου*, επιμ. Ελεφάντης Άγγελος, Ολκός
- Αβραάμ Μπεναρόγια, *Ελπίδες και πλάνες*, Στοχαστής
- Φοίβος Οικονομίδης, *Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν για την Ελλάδα*, εκδόσεις Ορφέας, Φιλοθέη 1986
- Αλέκος Παπαπαναγιώτου, *Το Μακεδονικό Ζήτημα και το Βαλκανικό Κομμουνιστικό Κίνημα 1918-1939*, Θεμέλιο, Αθήνα 1992
- Κώστας Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα στη Θεσσαλονίκη (1908-1936), Ηθική οικονομία και συλλογική δράση στο Μεσοπόλεμο*, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2005
- Georges Haupt, «*Εισαγωγή στην ιστορία της Φεντερασιόν*», στο Αβραάμ Μπεναρόγια, *Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου*, επιμ. Άγγελος Ελεφάντης, Ολκός
- Bernard Lewis, *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας*, τ.ΙΙ, Όψεις της Αλλαγής, επιμ. Στέφανος Παπαγεωργίου, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002
- Mark Mazower, *Θεσσαλονίκη Πόλη των φαντασμάτων*, μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006
- Suraiya Faraqhi, *Προσεγγίζοντας την Οθωμανική Ιστορία- εισαγωγή στις πηγές*, μετάφραση Κώστας Κ. Καμπουρίδης, University studio press, Θεσσαλονίκη 2006
- *Το Πρώτο Συνέδριο του ΣΕΚΕ*, Πρακτικά, Δεκέμβρης 1982, Έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ
- Αλέξανδρος Δάγκας, Γεώργιος Λεοντιάδης, «Η Βαλκανική Ομοσπονδία και οι Έλληνες σοσιαλιστές», *Ιστορικά Ελευθεροτυπία* 212 (20/11/2003)
- Άγγελος Ελεφάντης, «Η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης και το εθνικό ζήτημα», *Ο πολίτης*, Νο 28, 1979
- «Η λύση του Βαλκανικού προβλήματος» Υπομνημα της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ, *Ο πολίτης*, Νο 28, 1979

- *Περιοδικό Ενημερωτικό Δελτίο του ΔΣΓ = Bulletin périodique du Bureau Socialiste International = Periodisches Bulletin des Internationalen Socialistischen Bureau = Periodical bulletin of the International Socialist Bureau,* 1909-1913, Published Bruxels, Genève, Series: Histoire de la Internationale, 23, Call number IISG 2K 16066, Re-édition en facs. Minkoff Reprint, Genève, 1979 (International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam)

- *Αρχεία της Β' Διεθνούς = Second International Archives 0622/ARCH01299, Internationales Sozialistisches Bureau, Volkshaus, Brussels, Circular Nr. 13. August 1913. An die Sekretäre und Delegierten der angeschlossenen Parteien. Werte Genossen! Anbei übersenden wir Ihnen einen Bericht über die antimilitarische und auf Frieden gerichtete Tätigkeit der sozialdemokratischen Arbeitervereinigung von Saloniki." Signé: Das Executiv-Comité des I.S.B. : E. Anseele , E. Vandervelde , L. Bertrand , C. Huysmans , Sekretär. Bruxelles, 1913 . Imprimé. Haupt no. 546.* 1 piece. *-Επιστολή της Φεντερασιόν προς το ΔΣΓ, Θεσσαλονίκη, 3 Αυγούστου 1913 (No 178)-* αταξινόμητο, σελ.1 (International Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam)